45 ГОДИНА ЛИСТА

ISSN 1805136 | НИКШИЋ | СЕПТЕМБАР 2024.

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА

#438 ЛИСТ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ АД НИКШИЋ

ЕПЦГ И KFW БАНКА ПОТПИСАЛИ УГОВОР ЗА КУПОВИНУ ОСМОГ АГРЕГАТА У ХЕ „ПЕРУЋИЦА“

Агрегат А8 на мрежи за три године

стране 4–5

ЕПЦГ ПРОДУЖИЛА УГОВОР СА УНИКОМ

Здравље радника на првом мјесту

стране 20–22

SPECIJALNO IZDANJE:

Milutin Đukanović: EPCG u brojkama

#438
ISSN 1805136
НИКШИЋ, СЕПТЕМБАР 2024.

САДРЖАЈ

ЛИСТ ЕЛЕКТРОПРИВРЕДЕ ЦРНЕ ГОРЕ АД НИКШИЋ

Адреса редакције:
Улица Вука Карџића 2, Никшић
Тел/факс:
040/204-223
e-mail:
list.epcg@epcg.com
web:
www.epcg.com

Издавач:
Електропривреда Црне Горе АД Никшић
Тираж:
1200
Штампа:
Grafo group

РЕПОРТАЖА
Острво мојих снова (II дио) 50

Почео пројекат топлификације Пљеваља
Кренула изградња примарног топловода 28

ЕПЦГ И KFW БАНКА ПОТПИСАЛИ УГОВОР ЗА КУПОВИНУ ОСМОГ АГРЕГАТА У ХЕ „ПЕРУЋИЦА“
Агрегат А8 на мрежи за три године 4

ЕПЦГ И ИРФ ПОТПИСАЛИ УГОВОР ЗА ПРОЈЕКАТ „СОЛАРИ 5000+ 70MW“ ВРИЈЕДАН 10 МИЛИОНА ЕУРА
Наставак сарадње за бољу будућност 6

ИНТЕРВЈУ: ЗВЈЕЗДАН ВУЈОВИЋ, В.Д ГЕНЕРАЛНОГ ДИРЕКТОРА ДИРЕКТОРАТА ЗА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКУ У МИНИСТАРСТВУ ЕНЕРГЕТИКЕ
Црна Гора добила Закон о коришћењу енергије из обновљивих извора 12

ПОТРОШЊА И ПРОИЗВОДЊА ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У АВГУСТУ
Увозом „испеглали“ дефицит 14

ЗАВРШЕНА АКЦИЈА ПОДИЈЕЛИМО ТЕРЕТ
Редовних платиша све више 16

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ ОБИЉЕЖИЛА 114 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА
Од мале електране, до моћне енергетске компаније 18

ЕПЦГ ПОТПИСАЛА УГОВОР О ИСПУЊЕЊУ НЕРЕАЛИЗОВАНИХ ОБАВЕЗА ПРЕМА ОПШТИНИ ПЛУЖИНЕ
Спремни за враћање дуга пивском крају 19

ЕПЦГ ПРОДУЖИЛА УГОВОР О ПРУЖАЊУ УСЛУГА ДОПУНСКОГ ЗДРАВСТВЕНОГ ОСИГУРАЊА ЗА ЗАПОСЛЕНЕ
Здравље радника на првом мјесту 20

ИНТЕРВЈУ: ЛАЗАР БУКИЛИЋ, СТРУЧНИ САРАДНИК ЗА РАЗВОЈ КОРПОРАТИВНОГ ПОСЛОВАЊА, УНИКА ОСИГУРАЊЕ
Прошле године обављено око 9000 прегледа запослених у ЕПЦГ 23

ИЗВРШНИ ДИРЕКТОР ЕПЦГ ИВАН БУЛАТОВИЋ НА БИФ-У
Улагање у енергетику од виталног значаја 25

ЂУКАНОВИЋ У БУКУРЕШТУ
улагање у енергетску инфраструктуру темељ будућности 26

ПРЕДСТАВЉЕНАЕ КОМПАНИЈЕ КОЈЕ ЋЕ РАДИТИ НА ПОКРЕТАЊУ ПРОИЗВОДЊЕ У ЖЕЉЕЗАРИ
Опоравак металуршког сектора у Црној Гори 30

Између два броја 32

Интернет 34

ИНТЕРВЈУ: ДУШАН ЖИВКОВИЋ, ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС АД
Ми смо изабрали свој пут 36

ИНТЕРВЈУ: ДР. СЦИ САНЕЛ БУЉУБАШИЋ, ДИРЕКТОР ЈП ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА БИХ
Енергетска транзиција има шансу да успије 38

ГОДИШЊА РАДИОНИЦА БЕЛЕН-А
Циљ је интеграција европског тржишта 42

СЕПТЕМБАРСКО ОКУПЉАЊЕ ХУМАНИСТА ИЗ ЕПЦГ
Дониране 24 јединице животне течности 43

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА И ОВЕ ГОДИНЕ УЗ LAKE FEST
Партнери добром звуку на Језеру 44

ИНТЕРВЈУ: ДРАЖЕН ЖЕРИЋ ЖЕРА, ФРОНТМЕН ГРУПЕ "ЦРВЕНА ЈАБУКА"
Ја сам ретро човјек, па волим упечатљивост 46

ИНТЕРВЈУ: МИЛИВОЈ ДУКИЋ, ЈЕДРИЛИЧАР
Једрење пружа осјећај слободе 48

оБОЈАНа страна/ Мудре мисли 52

Наградна игра 53

Препоруке 55

Годишњи ремонт у ХЕ "Перућица" завршен успјешно
Настављени радови II Фазе модернизације 8

НАДА ГОЛУБОВИЋ, секретарица директора ТЕ „Пљевља“
Цијените посао који радите у оваквој Компанији 40

ИМПРЕСУМ

Предсједник Одбора директора
МИЛУТИН ЂУКАНОВИЋ

Извршни директор
ИВАН БУЛАТОВИЋ

Руководилац Сектора за корпоративне комуникације
ТОМАШ ДАМЈАНОВИЋ
tomas.damjanovic@epcg.com

Шефица службе за односе са јавношћу и маркетинг
МИЛИЦА АБРАМОВИЋ
milica.abramovic@epcg.com

Главни и одговорни уредник
МИОДРАГ ВУКОВИЋ
miodrag.vukovic@epcg.com

Новинари
ТАТЈАНА КНЕЖЕВИЋ ПЕРИШИЋ
tatjana.perisic@epcg.com

МАРИЈА ВУКОТИЋ
marija.vukotic@epcg.com

Уредник фотографије
ЗОРАН ЂУРИЋ
zoran.djuric@epcg.com

Дизајн и припрема за штампу
БЛАЖО ВЕЉОВИЋ
veljovic.pg@gmail.com

Са потписивања уговора

ЕПЦГ И KFW БАНКА ПОТПИСАЛИ УГОВОР ЗА КУПОВИНУ ОСМОГ АГРЕГАТА У ХЕ „ПЕРУЋИЦА“

Агрегат А8 на мрежи за три године

Извршни директор ЕПЦГ Иван Булатовић и директор KfW банке за Југоисточну Европу и Турску, Пабло Обрадор Алварез, потписали су Уговор о кредитном аранжману за куповину осмог агрегата у ХЕ Перућица, у оквиру треће фазе Пројекта реконструкције и доградње. Овим чином, почињемо реализацију вишедеценијског сна и постајемо дио историје ове хидроелектране, казао је Булатовић

Татјана Кнежевић Перишић

Вриједност Уговора је 40 милиона еура, рок отплате 15 година, грејс период пет година. Кредит је обезбијеђен новим инструментом, који је резултат сарадње Европске комисије і KfW-a, EFSD + гаранције (European Fund for Systainable Development Plus), што је новост чак и за регион.

- Ради се о једном веома повољном аранжману, а први је такав који није издат с државном, него с EFSD+ гаранцијом, што довољно говори о томе да нас међународни фактор доживљава као кредибилног партнера, казао је **Иван Булатовић**. Додао је да вјерује да ћемо 2027.године имати осми агрегат на мрежи:

- Свједочимо историји ХЕ “Перућица” и од данас, ова генерација постаје дио те историје. Прича о осмом агрегату је важна и у ширем смислу, јер потврђује наша настојања да дјелујемо у правцу декарбонизације, навео је Булатовић.

Иначе, ово је посљедњи од три кредита који је KfW обезбиједила за модернизацију „Перућице“. Према ријечима **Обрадора**, потписивање Уговора потврђује да је сарадња између ЕПЦГ и KfW, у минуле двије деценије, била веома успјешна:

- Срећан сам и поносан што сам овдје, на потписивању овог Уговора, којим ће се завршити санација ХЕ „Перућица“, а који смо договорили уз подршку њемачке Владе. Улагања у ово постројење премашују 83 милиона еура, што указује на озбиљан ниво сарадње са ЕПЦГ, која је један од наших најпозданијих партнера у региону, казао је Обрадор.

Министар енергетике, **проф др Саша Мујовић**, казао је да успјеха у енергетици нема без визије и стратегије.

- Генерације прије нас су имале срећу да живе у једној великој држави, која је имала циљ; хидроелектране “Пива” и “Перућица”, могла је да изгради само таква држава, а ми, данас, имамо привилегију да наставимо путем наших претходника, оцијенио је Мујовић. Додао је да енергетика не трпи импровизације те да је модернизација “Перућице” важна у контексту потребе за стабилним извором енергије.

- Снажно подржавам развој солара и вјетра, али без воде, без те стабилности коју она обезбјеђује, као што је Црној Гори обезбјеђују хидроелектране,немамо шта причати. Пуни значај ХЕ “Перућица”, доћи ће до изражаја након провођења вода ријеке Зете у акумулације, казао је Мујовић.

Руководилац Дирекције за развој и инвестиције **Иван Мрваљевић**, истакао је да сама чињеница да говоримо о фази три, представља потврду наставка успјешне сарадње ЕПЦГ и KfW-a, која траје пуне 24 године те да ће уградња осмог агрегата,допринијети озелењавању производног портфолија ЕПЦГ и декарбонизације црногорског електроенергетског сектора.

Будући осми агрегат,имаће инсталисану снагу од 58,5 MW, а њиме ће се снага наше електране са 307 подићи на 365,5 MW, док ће проток електране са 68 m^3/s бити 81.75 m^3/s. Машинска сала и разводно постројење 110 kV, могу подржати уградњу А8, који ће бити прикључен на трећи цјевовод, пројектован за пропуштање инсталисаног протока од 3 x 12.75 m^3/s, за три агрегата А6, А7 и А8.

По свему судећи, вишедеценијска прича о постављању осмог агрегата, постаје реалност. Подсјећамо да су раније извршни директори Електропривреде Црне Горе и Црногорског електропреносног система,Иван Булатовић и Иван Асановић, потписали Уговор о изградњи инфраструктуре за прикључење агрегата А8 на преносни систем. Тада је Булатовић нагласио да је ово важан корак у реализацији овог значајног пројекта, нарочито у дијелу доприноса валоризацији зетског слива, заједно са превођењем вишка воде из ријеке Зете у језера Крупац и Слано.

Обрадор Алварез и Булатовић

Будући осми агрегат А8, имаће инсталисану снагу од 58,5 MW, а њиме ће се снага ХЕ “Перућица”, са 307 подићи на 365,5 MW, док ће проток електране са 68 m^3/s бити 81.75 m^3/s.

Пројекат уградње осмог агрегата, обухвата пројектовање, набавку и уградњу електромашинске опреме (турбина, генератор, блок трансформатор, побуда, заштите, VN опрема и сл) и извођење грађевинских радова на доводном и одводном систему електране. Потписивањем Уговора са KfW банком, обезбијеђена су потребна средства за објаву тендера за пројектовање, набавку и уградњу потребне електро-машинске опреме.

ЕПЦГ И ИРФ ПОТПИСАЛИ УГОВОР ЗА ПРОЈЕКАТ „СОЛАРИ 5000+ 70MW" ВРИЈЕДАН 10 МИЛИОНА ЕУРА

Наставак сарадње за бољу будућност

Електропривреда Црне Горе и Инвестиционо-развојни фонд потписали су Уговор за финансирање пројекта "Солари 5000+ 70MW" , вриједан 10 милиона еура. Уговор су потписали предсједник Одбора директора и извршни директор ЕПЦГ, Милутин Ђукановић и Иван Булатовић, и извршни директор ИРФЦГ-а, Никола Трипковић

Марија Вукотић

Пројекат „Солари 5000+ 70MW" је почео и већ је инсталисана снага од 18,627 MW, тј. 21,366 MW. Подразумијева посредовање у финансирању, набавци и пуштању у рад фотонапонских система домаћинствима и пословним субјектима у Црној Гори. Пројектом је обухваћено преко 5000 индивидуалних и 500 правних лица, а његова вриједност максимално може износити 82 милиона еура.

Предсједник одбора директора ЕПЦГ, Милутин Ђукановић задовољан је што партнер у пројекту наставља да буде ИРФЦГ и нада се да ће и у будућности заједно развијати и бројне друге пројекте зелене енергије.

- Побједник у зеленој транзицији ће бити онај који ће моћи да сам производи електричну енергију, а свијетла будућност лежи у соларној енергији и развоју обновљивих избора енергије, сматра Ђукановић.

Подаци показују да је преко 19 000 домаћинстава и правних лица исказало интересовање за овај пројекат, а ЕПЦГ ће будућим власницима фотонапонских система обезбиједити попуст од 10% од уговорене вриједности инвестиције, што уз 10% који обезбјеђује Еко-фонд, представља чак 20% попуста.

Извршни директор ЕПЦГ, Иван Булатовић, истакао је да пројекат „Солари 5000+ 70MW" представља значајан искорак ка енергетској

транзицији у Црној Гори и да је једна је од најзначајнијих инвестиција у енергетском сектору посљедњих четрдесет година.

Булатовић је подсјетио да је прије неколико мјесеци са Еко фондом потписан споразум о заједничком финансирању и реализацији пројекта „Солари 5000+ 70MW". Истакао је да се нада да ће удруженим снагама успјешно бити реализован и овај пројекат.

- Интересовање је велико, а план је да се почне градња система како за домаћинства, тако и за привреду, при чему ће бити све изведено у складу са техничким могућностима и захтјевима будућих корисника, казао је Булатовић.

Никола Трипковић, извршни директор ИРФЦГ, казао је да је Инвестиционо-развојни фонд, као водећа институција у зеленом финансирању, препознао значај финансијске подршке пројекту "Солари

5 000+70MW" у оквиру стратегије преласка на зелену економију и ефикасно коришћење обновљивих извора енергије.

- На овај начин обезбјеђујемо континуитет пројекта који је већ остварио изузетне резултате и доприносимо

повећању коришћења обновљивих извора енергије, увођењу енергетски ефикасних мјера и смањењу трошкова за многа домаћинства и мала и средња предузећа у Црној Гори", казао је извршни директор ИРФ-а.

Истакао је да радује чињеница да је до сада кроз ове пројекте подржано преко 3 000 домаћинстава и правних лица, а да ће кредитирањем пројекта та бројка бити знатно већа.

Предсједник Одбора директора ИРФ-а, Предраг Дрецун, који је присуствовао потписивању Уговора, навео је да ИРФ препознаје зелено финансирање као кључну развојну шансу за црногорску привреду, али и помоћ становништву.

- У том правцу, као будућа Развојна банка, ослањамо се на институционалне механизме и међународно финансирање како би примијенили најбоље праксе државних развојних банака у подршци одрживом развоју Црне Горе, казао је Дрецун.

Потрошачи електричене енергије у Црној Гори, који испуне услове неопходне за коришћење енергије сунца, учешћем у пројекту, у прилици су да од потрошача и купаца постану произвођачи електричне енергије, да производе електричну енергију за сопствене потребе, а евентуално остварене вишкове продају националној електроенергетској компанији. Дакле, отвара им се могућност знатних енергетских и економских уштеда без штетног утицаја на природу.

Потписивање овог уговора је потврда да је и претходни аранжман, вриједан 30 милиона евра, у потпуности оправдао висока очекивања.

Детаљ са потписивања уговора

ГОДИШЊИ РЕМОНТ У ХЕ "ПЕРУЋИЦА" ЗАВРШЕН УСПЈЕШНО

Настављени радови II Фазе модернизације

Наша најстарија електрана је овог августа била велико градилиште, јер су се, паралелно, изводили послови ремонта, али и реконструкција три агрегата, из пројекта II Фазе реконструкције и модернизације, тако да је прикључење на мрежу обављено 10.септембра, каже први човјек подружнице Радован Ђукановић

Татјана Кнежевић Перишић

Редовни годишњи ремонт је протекао у складу са планираном динамиком и очекивањима и успјешно је приведен крају до краја августа, али је због завршетка радова на каналу Опачица и затварачницама Слано и Повија, које је изводила Дирекција за развој и инвестиције, пуњење система и завршна провјера и испитивање агрегата одложено нећељу дана, па су четири агрегата пуштена у рад 10. септембра, каже Радован Ђукановић за наш лист. Додаје да ће остала три агрегата, на којима се изводе радови у оквиру II Фазе реконструкције и модернизације, по плану, бити спремна средином октобра-А1 и А2, а почетком децембра А6.

Перућица је овог августа била заиста велико радилиште и ремонт се одвијао у специфичним условима; послови су се обављали у машинској згради и постројењу 110 kV, уз веома високе температуре, које су велики број дана, прелазиле 40 степени:

На сваком кораку су били наши радници и екстерни извођачи, мноштво камиона, дизалица, грађевинских машина, демонтирана стара и приспјела нова опрема, па све то није било ни мало лако ускладити и испратити, каже Ђукановић. Појашњава да су ремонтом били обухваћени радови на генераторима, трансформаторима, високонапонској расклопној опреми, турбинској опреми и регулацији, системима заштита...па онда мјерења, аутоматика, регулације, управљање и мониторинг, каналима доводног система и осталим грађевинским објектима које изводе наши запослени, као и испитивањима трансформаторских уља; радила се термовизијска контрола постројења, испитивање изолационих система блок трансформатора, сервис и испитивање исправљача, конвертора и уређаја за беспрекидно напајање, капацитивна проба АКU батерија, преглед турбинске опреме и отклањање уочених недостатака, испорука и уградња обилазних цијевних водова на агрегату А3, ремонт дилатационих спојева и ревизионих отвора доводних цјевовода, испитивање стања материјала рачве цјевовода, испитивање законом предвиђене опреме са становишта сигурности у раду, техничко осматрање објеката и низ других послова које су извели екстерни извођачи.

Агрегати А1 и А2, на којима се изводе радови у оквиру II Фазе реконструкције и модернизације, биће спремни до средине октобра, док се завршетак свих радова на агрегату А6, очекују почетком децембра.

А КАКО СУ ТЕКЛИ РАДОВИ?

Руководилац Сектора одржавања и један од два координатора ремонта, **Слободан Јокић**, нашу екипу, тог врелог августовског јутра, дочекао је у машинској Сали:

Специфичност је што се ове године, паралелно са нашим ремонтним, изводи више радова II Фазе модернизације, што значи комплетна електро и машинска опрема на агрегату А6, радови на агрегатима А1 и А2, велики радови на затварачницама доводног система Слано и Повија, каже Јокић. Задовољан је темпом и динамиком радова, као и ангажманом запослених и спољних извођача, који, у посебно тешким условима рада, завршавају своје обавезе.

Август је иначе врућ мјесец, али ове године нас те временске (не) прилике прате и цијели јул, тако да је

јако тешко изводити радове не само у машинској сали, него посебно у вањском постројењу, гдје се врше испитивања блок трансформатора и остале опреме. Ипак, не сумњам да ће сви радови бити завршени у року и да ће ХЕ Перућица, од септембра бити на мрежи, каже Јокић.

Послове на три агрегата појашњава **Матија Мићуновић**, из Дирекције за развој и инвестиције.

Ремонт тече добро, радимо агрегате А1, А2 и А6, и то њихова разводна поља. Наша група "из модернизације", у којој су Игор, Гојко, Лоло, Ратко, Тања, Марко, Сања..раде праву ствар на нашу хидроелектрану и срећан сам што сам дио овог пројекта, каже Матија. Објашњава да су "момци из Синтаксе", из Хрватске, примарно задужени за турбинску регулацију, а колеге из Чешке, који раде на А2, за побудни систем. Први агрегат је повезан, ради се на А3 и А4. Као што видите, паклено је вруће у машинској Сали, имамо неки вентилатор да "помогне", али "мрка капа" од ове врућине, каже Матија.

Антонио и Андреј су радници Синтаксе, подизвођача, који су први пут у

Слободан Јокић

ХЕ "Перућица":

Наша фирма јесте одавно овдје, заступљена на ремонту Перућице, а ми смо први пут дошли. Нашли смо добру екипу, баш добро сарађујемо. Лијепо смо примљени, ваши су отворени за све сугестије, тако да радимо заједно, као тим, а то је главно. Досадашња испитивања су била успјешна, иако има планских али и непланских проблема, али ништа што се не може ријешити, каже Антонио.

У Сали сријећемо добро познато лице, **Драгомира Благојевића**, шефа Службе за машинске радове:

Највише посла имамо на хидромеханичкој опреми, тачније на доводном систему и опреми, затим на хидромашинској опреми-турбинска опрема, опрема турбинске регулације и помоћној машинској опреми, а имамо и дио послова у разводном постројењу. Благојевић додаје да је његова група укључена у радове II Фазе модернизације; то су стандардни послови прегледа и контроле опреме, санације оштећења, поправке... Већи дио посла изводе наши запослени, изузев специјалистичких машинских послова, које раде екстерни извођачи, као што су подешавања машинских лежајева, сложенијих заваривања и слично. Поносан сам на наше момке који одрађују све задате послове, задовољан динамиком и активностима, истиче Благојевић.

И Служба за електро радове има доста обавеза; шеф **Борислав Манојловић** каже да, уз послове класичног ремонта, имају и додатних. Доста посла имамо на опреми генератора, блок трансформатора, постројења 110 kV, на заштити, аутоматици, мјерењима, управљању...И плус радови на А6. Имали смо интервенције и на ротору, на систему за усис графитне прашине...Ове године гужва, јер се раде и остали послови, али добро, имамо друштво, понека шала, разговор, па је лакше радити по овим пакленим врућинама, закључује Манојловић.

А чини се да је најтеже, ипак, људима који вани раде на постројењу. **Харис**, **Инис** и **Ахмед**, радници Генералног инжињеринга из Сарајева, главног извођача на пројекту анализе фреквентног одзива трансформатора. Док Инис ради на трансформатору, Ахмед је доље, на компјутеру, прати параметре. Харис каже како су њих тројица први пут у Црној Гори и први пут на "Перућици":

Фантастично су нас примили ваши запослени и лијепо се осјећамо овдје. Било је мало проблема током радова, али смо "ухватили фазон" и сад је ОК, каже Харис. А како је радити на оволикој врућини? Харис, у маниру правог Сарајлије, у најљепшем

смислу, каже: Ма, лако! Узмем ја крему за сунчање, фактор 30 и онда могу, каже уз осмијех. Прави дух, за невјеровати!

И заиста. Нигдје „шпорких" ријечи,

До 1.августа, ХЕ Перућица је произвела 490 GWh електричне енергије, што је мало више од половине годишњег плана, пројектованог на 920 GWh; поред максималне погонске спремности објекта, за испуњење плана ће бити потребне и добре хидролошке прилике.

нигдје вике, само рад, дисциплина, по која шала, посебна радна атмосфера и, прије свега, нека доза припадности хидроелектрани, коју можете виђети на сваком кораку. И сам руководилац, Радован Ђукановић, препун енергије и ентузијазма, препознаје тај „својски" рад колега:

Желим да се захвалим свим запосленима што су, упркос великој гужви и веома високим температурама, успјешно завршили све планиране радове. ХЕ „Перућица" је свима нама као други дом, који треба пазити и свим својим радним еланом, одржавати, закључује Ђукановић.

ЗВЈЕЗДАН ВУЈОВИЋ

В.Д ГЕНЕРАЛНОГ ДИРЕКТОРА ДИРЕКТОРАТА ЗА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКУ У МИНИСТАРСТВУ ЕНЕРГЕТИКЕ

ЦРНА ГОРА ДОБИЛА ЗАКОН О КОРИШЋЕЊУ ЕНЕРГИЈЕ ИЗ ОБНОВЉИВИХ ИЗВОРА

Марија Вукотић

Црна Гора добила је први, дугоочекивани Закон о коришћењу енергије из обновљивих извора који уводи бројне новине, међу којима су нови систем подстицаја за инвестиције у обновљиве изворе енергије. Законом ће се између осталог створити услови и за спровођење првих аукција у области обновљиве енергије у Црној Гори, које би, према очекивању ЕБРД, требало да се објаве до 2025. године. Циљ Закона који је, како је казао за лист Електропривреда Звјездан Вујовић, в.д генералног директора Директората за електроенергетику у Министарсву енергетике, јесте смањење емисије угљен-диоксида и увећање енергије из обновљивих извора.

Црна Гора је усвојила Закон о коришћењу енергије из обновљивих извора, чиме је искорачила ка унапређењу одрживости енергетског сектора. Шта обухвата?

Доношењем овог закона Црна Гора је направила велики искорак у усаглашавању националног законодавства у области енергетике са ЕУ прописима и поставила оквир за остваривање националних циљева у овој области. Нови закон о коришћењу енергије из обновљивих извора ће омогућити прелазак на савремени систем подстицаја заснован на тржишним премијама док се концепт досадашњих фид-ин тарифа напушта и биће могућ само за мала постројења и демонстрационе пројекте. Закон прописује трогодишњи план система подстицаја као снажан инструмент у рукама државе у планирању развоја обновљивих извора енергије на основу којег ће се расписивати аукције за додјелу тржишних премија. Аукције као систем надметања имају за циљ постизање сто ниже цијене електричне енергије, а систем тржишних премија је двосмјеран што значи да омогућава држави да заради у ситуацијама када је тржишна цијена већа од остварене на аукцији. Закон поред овога уређује концепт грађанске енергије кроз купце-произвођаче и могућност оснивања Заједница обновљивих извора и има за циљ да грађани буду носиоци зелене транзиције и активно учествују у производњи електричне енергије и да имају могућност да зараде од те производње. Такође закон прописује све аспекте везане за гаранције поријекла и могућност валоризације истих у будућности. Додатно законом су прописане процедуре стицања статуса привременог повлашћеног и повлашћеног произвођача, механизми међународне сарадње од којих бих истакао статистички трансфер као могућност откупа или продаје потребног удјела од других земаља за потребе остваривања националног циља, као и механизме за остваривање циљева удјела енергије из обновљивих извора у сектору саобраћаја и у сектору топлотне енергије. На крају, не мање битно, законом је отворена могућност за стратешко партнерство које је нормирано до детаља од јавног позива и надметања и строгих критеријума који се морају поштовати и да то може бити веома добро рјешење за будући развој енергетике у нашој земљи и развој великих пројеката у овој области.

Шта ће то значити за Црну Гору и енергетски сектор, генерално?

Доношење овог закона треба да убрза енергетску транзицију, допринесе максималном искоришћењу расположивих ресурса у области обновљивих извора, постизању ниже цијене у производњи електричне енергије кроз аукције и у коначном да омогући достизање националног циља одредјеног од стране Енергетске заједнице а то је 50% удио енергије из обновљивих извора у укупној финалној потрошњи до 2030. године.

Нови закон замењује претходни модел подстицаја, где је држава имала обавезу да откупљује произведену енергију из обновљивих извора. Сада већ се уводи нови модел?

Тако је, систем фид ин тарифа и загарантованог откупа се напушта и уводи нови механизам тржишних премија. Тржишне премије ће функционисати након истека прелазног периода који се завршава капловањем тј. спајањем нашег тржишта електричне енергије са јединственим европским тржиштем, али не касније од 31.12.2025. године. Тржишне премије су механизам подстицаја који функционише у Европској унији а суштина је да се подстицаји заснивају на тржишту у коме се износ подстицаја дефинише

као разлика између цијене остварене на аукцији и цијене на тржисту тј. цијене на референтној берзи. Тржишне премије ће увести надметање а све у циљу постизања сто ниже цијене електричне енергије. Уколико је остварена цијена на аукцији већа од тржишне цијене повлашћеном произвођачу се исплаћује разлика у виду тржишне премије, а уколико је остварена цијена на аукцији нижа од тржишне повлашћени произвођачи су дужни да разлику плате држави тј. овлашћеној уговорној страни чија улога је овим законом додијељена црногорском оператору тржишта електричне енергије.

Једна од кључних одредби закона односи се на увођење система аукција за пројекте обновљиве енергије,ста оне представљају?

Трогодишњи план система подстицаја и аукције које ће се расписивати на основу овог плана су веома добар механизам у рукама државе за планирање развоја обновљивих извора у Црној Гори. Министарство расписује аукције за додјелу права на тржишне премије у складу са квотама путем јавног позива. Аукције могу бити за унапријед одређене локације у власништву државе и за неодређене локације тј. приватне локације под условом да су за њих ријешени имовинско правни односи. На аукцијама понуђачи ће се такмичити по критеријуму најниже понуђене цијене електричне енергије, а држава има обавезу да пропише максималну цијену за сваку аукцију. За локације у државном власништву учесници ће се такмичити у тзв. двостепеном поступку гдје ће се у предквалификацији надметати за закуп земљишта, а у квалификацији за цијену електричне енергије. Аукције треба да допринесу циљу, а то је пуно мањи трошак субвенција које ће плаћати држава и грађани.

Европска банка за обнову и развој пружила је значајну подршку у развоју овог закон? Колико је значајна подршка ове врсте?

ЕБРД је преко свог консултантског тима пружио велику подршку у изради овог закона у дијелу преноса и разумијевања суштине одредби европске директиве која је била обавеза за транспоновање, али и упоредне праксе из региона и најбољих рјешења када је у питању ова материја. Поред тога морам да истакнем велику помоћ Секретаријата за законодавство Црне Горе уз чије ангажовање је закон номотехнички усаглашен са нашим правним системом, али и подршку енергетских субјеката и шире јавности који су кроз јавну расправу и достављене коментаре и сугестије значајно унаприједили текст закона чиме су уважене специфичне потребе Црне Горе и нашег тржишта у области обновљивих извора.

АКТУЕЛНО

ТЕ Пљевља

ПОТРОШЊА И ПРОИЗВОДЊА ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ У АВГУСТУ

Увозом „испеглали“ дефицит

Највећа дневна потрошња забиљежена је 13. августа и износила је 11,7 GWh

Митар Вучковић

Електроенергетска ситуација у Црној Гори је стабилна и поред чињенице да је производња електричне енергије из домаћих извора, овог љета, знатно мања у односу на потрошњу.

У Дирекцији за управљање енергијом наводе да су високе температуре допринијеле да се, током августа, потроши 324 GWh електричне енергије, рачунајући и губитке на мрежи, односно 12 одсто више у односу на исти мјесец прошле године.

Подаци указују да су црногорска домаћинства у августу 2024. године потрошила 155.549.288 kWh електричне енергије, што је 1,01 одсто више у односу на потрошњу остварену у јулу, а чак 12 одсто у односу на исти мјесец прошле године.

Највећа дневна потрошња забиљежена је 13. августа и износила је 11,7 GWh.

Домаћинства у Пљевљима у августу су најмање потрошила, па су за трошкове електричне енергије за тај мјесец у просјеку издвојила 20,13 еура. Највећа просјечна потрошња претходног мјесеца очитана је у Улцињу гдје је просјечни рачун износио 83,28 еура.

Електроенергетским билансом за 2024. годину, подсјетимо, производња енергетских објеката ЕПЦГ у августу пројектована је на укупно 205 GWh, док је планирано да купци електричне енергије у Црној Гори у истом периоду потроше 251 GWh.

Енергетски објекти у саставу ЕПЦГ, ТЕ „Пљевља и ХЕ „Пива“, током осмог мјесеца, произвели су око 213 GWh, а смањени дотоци и редовни годишњи ремонт ХЕ „Перућице“ учинили су да највећи ослонац црногорског електроенергетског система буде ТЕ „Пљевља“ која је, узимајући у обзир удио и два вјетропарка - на Крнову и Можури, који производе независно од Електропривреде Црне Горе, произвела, чак, 64 одсто укупних количина из домаћих извора, истиче Радослав Мирковић, специјалиста за дугорочно планирање и трговину у Дирекцији за управљање енергијом.

GRAD	PROSJEČAN RAČUN	BROJ POTROŠAČA KOJI SU DOBILI POPUST
Bar	55,83	16393
Bijelo Polje	24.87	10751
Budva	58.38	13241
Žabljak	26.67	3317
Berane	23.03	13165
Kolašin	23.95	2733
Kotor	60.29	7792
Mojkovac	21.70	2566
Nikšić	28.16	18457
Pljevlja	20.13	9784
Rožaje	26.88	4092
Tivat	56.29	5683
Podgorica	45.16	49429
Ulcinj	83.28	5400
Herceg Novi	47.57	14783
Cetinje	24.74	6178

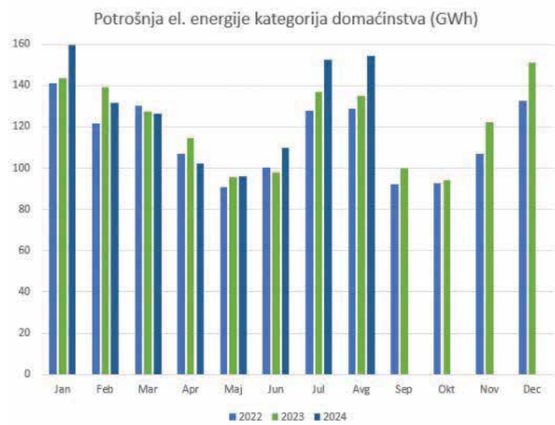

Подсјећа да је електроенергетским билансом производња Термоелектране била пројектована на 135 GWh, али да је једини термоагрегат у нашој земљи произвео 147 GWh. Подаци, такође указују да је ХЕ „Пива“ од пројектованих 70 GWh произвела 66 GWh, наводи Мирковић.

Недостајуће количине електричне енергије надомјештене су из увоза.

На тај начин обезбијеђено је 126 GWh зашта је издвојено 12,4 милиона еура. Но, иако је током августа потрошено 30 GWh електричене енергије више у односу на исти период лани, захваљујући нижој јединичној цијени и ефектима које су успјели да постигну запослени у Дирекцији за управљање енергијом, за увоз је потрошено 4,4 милиона еура мање у односу на август 2023.

Оно што је најважније, ЕПЦГ је већ уговорила набавку недостајућих количина енергије за септембар, што ће, уз традиционално добру погонску спремност и поузданост наших производних објеката, допринијело електроенергетској стабилности и уредном снабдијевању потрошача у Црној Гори и током трећег овогодишнег квартала, закључио је Мирковић.

Бјанка Николић

ЗАВРШЕНА АКЦИЈА ПОДИЈЕЛИМО ТЕРЕТ

Редовних платиша све више

Заостали дуг у фиксним мјесечним ратама од 20 еура могли су да измирују и домаћинства која су искључена са дистрибутивне мреже, као и она која су жељела да репрограмирају већ потписане Уговоре о измирењу дуга

Марија Вукотић

Позната и популарна акција Подијелимо терет по дванаести пут дала је значајне резултате. Као и претходне, и овогодишња је позитивно прихваћена од стране потрошача јер им омогућава да свој заостали дуг отплаћују у фиксним мјесечним ратама од двадесет еура уз редовно плаћање текуће фактуре казала је Бианца Николић, помоћница Извршног руководиоца ФЦ Снабдијевање. Домаћинства која су се прикључила акцији "Подијелимо терет", поштовањем Споразума, изузета су од принудних метода наплате, а такође им се обуставља и обрачун законске затезне камате.

Тренутно има укупно око 13500 активних споразума Подијелимо терет. Велики број потрошача, који су отплатили свој заостали дуг овим акцијама, сада су редовни потрошачи који своје обавезе по основу рачуна за утрошену електричну енергију измирују редовно у валутном року истиче Николић. Акција је покренута 2013.године када је скоро дупло било мање редовних потрошача, па Николић овом приликом истиче податке и каже да на 31.07.2024. године број редовних потрошача износио је 240.975 односно 60,93% од укупног броја потрошача из категорије "Домаћинства". У децембру 2013. године број редовних потрошача износио је 131.805 односно 38% од укупног броја потрошача из категорије "Домаћинства". Акција ''Подијелимо терет'' је засигурно дала велики допринос порасту броја редовних потрошача. Међутим, Николић каже да је пораст редовних потрошача није искључиво резултат акција ''Подијелимо терет''па каже да је сада покривеност АММ бројилима око 77%, док је 2013. године пројекат АММ бројила био тек у почетној фази. 2013 године нијесу постојали електронски сервиси (мобилна апликација, web портал, плаћање преко линк-а уз електронски рачун) који сада потрошачима омогућавају да на лак и брз начин, без провизије, измире своје обавезе по основу рачуна за утрошену електричну енергију. Такође Николић подсјећа да редовни потрошачи, чија је мјесечна потрошња испод 500KWx, остварују попусте на рачунима за утрошену електричну енергију што је такође мотивација више потрошачима да своје рачуне благовремено измире.

Морају се поменути и запослени ФЦС по Организационим јединицама и Регионалним центрима, који се максимално труде да изађу у сусрет сваком потрошачу и који имају главну улогу у наплати потраживања али и у успјешним реализацијама акција ''Подијелимо терет''.

Добра страна ове акције, каже Николић,је и та што купци који су били искључени са мреже су могли да се пријаве за акцију,али су морали додатно да плате прикључну таксу уколико су хтјели да њихово мјерно мјесто буде опет у функцији.

Николић је казала да у у последњој акцији највише споразума је склопљено у Подгорици, Никшићу и Бијелом Пољу,а интересантно је да број редовних потрошача је у Херцег Новом и Тивту увијек у порасту, или на истом нивоу. Када је Никшић у питању, склопљено је 1044 уговора .

И ЗА ПРИВРЕДНИКЕ АКЦИЈА ПРИМАМЉИВА

Када је ријеч о склапању споразума на рате са потрошачима из привреде - категорија Остала потрошња, за период од годину дана (01.08.2023.-01.08.2024) склопљено 550 споразума, и то:

Споразум о извршавању обавеза по основу дуга за електричну енергију, склопљено 412 споразума. Ријеч је о стандардним споразумим, које увијек имамо у понуди купцима који желе своја дуговања измирити у више мјесечних рата.

Споразум о извршавању обавеза по основу дуга за електричну енергију - "По повлашћеним условима – За потрошаче из привреде", склопљено 138споразума. Ријеч је о акцији за потрошаче из привреде – по повлашћеним условима, која је спровођена и прошле године у периоду од 01.08.2023. до 31.10.2023.године.

Самом акцијом је било понуђено купцима отплата дијела дуга и то: четвртине дуга (25%), трећине дуга (33%), половине дуга (50%) и укупног дуга (100%), уз обавезу дужника да по истеку доспијећа последње рате потпише нови Споразум за преостали износ дуга.

Максимално понуђени број рата за отплату је био 30, док је минимална рата износила 50,00 €. Планирано је да се акција по повлашћеним условима за потошаче из привреде ускоро опет покрене, закључују из ФЦ Снабдијевања.

Кампању Подијелимо терет ФЦ Снабдијевање спроводи у сарадњи са Сектором за корпоративне комуникације.

Jedinica snabdijevanja	Broj potrošača	Broj redovnih potrošača	Broj redovnih potrošača %
Bar	37.871	23.234	61,35%
Bijelo Polje	19.160	11.313	59,04%
Budva	35.191	18.783	53,37%
Žabljak	6.573	3.637	55,33%
Berane	24.136	13.644	56,53%
Kolašin	5.758	2.953	51,29%
Kotor	19.346	12.630	65,28%
Mojkovac	4.084	2.698	66,06%
Nikšić	32.232	20.649	64,06%
Pljevlja	15.384	9.996	64,98%
Rožaje	7.706	4.532	58,81%
Tivat	12.894	8.815	68,37%
Podgorica	119.091	71.841	60,32%
Ulcinj	16.082	9.173	57,04%
Herceg Novi	29.640	20.444	68,97%
Cetinje	10.351	6.633	64,08%
Ukupno	395.499	240.975	60,93%

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ ОБИЉЕЖИЛА 114 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА

Од мале електране, до моћне енергетске компаније

Сваки деветнаести август, обиљежава се као Дан друштва, у знак сјећања на давну 1910.годину, када је краљ Никола, пустио у рад прву електричну централу у Црној Гори. Празник смо обиљежили као ликвидна, кредитно способна компанија, која је, упркос изазовној енергетској ситуацији, задржала исти ниво цијена електричне енергије, повећала број корисника и редовних платиша, а низом донација, унаприједила здравствену, социјалну, културну, спортску и сваку другу друштвену дјелатност у држави

Татјана Кнежевић Перишић

Прича и снови о освјетљавању Црне Горе, почела је давно, те 1910.године, када је, у част крунисања Николе I Петровића Његоша, на Цетињу пуштена у рад мала електрична централа. Имала је два дизел мотора, снаге 110 kW, а само 28 година од изградње Едисонове прве електричне централе у Њујорку, засијао је Двор, Зетски дом, главна улица Цетиња и неколико кућа виђенијих Црногораца. И тако је Црна Гора "ушла" у ново вријеме технолошког и техничког прогреса.

Та мала електрана је радила 50 година, при чему је 450 000 сати струје, произвела непрекидно пуних 12 година, без квара, доказујући колико је било велико знање и стручност фирме Емануела Крауса из Трста, која је опремила и подигла електрану. Због изузетног значаја постројења и саме зграде „Црногорског предузећа за електрику", власти су конзервирали ове објекте, као споменик културе, од изузетног значаја за Црну Гору. Већ 13. новембра 1976. године, претворени су у Музеј ЕПЦГ. Електрана је постала основа развоја најзначајнијег привредног субјекта Црне Горе, Електропривреде. Јер убрзо, након цетињске електране, почеле су да се граде и пуштају у рад електране и у осталим градовима Црне Горе; Бар је добио расвјету 1913. године, Котор 1916. године, Херцег Нови 1925. године, Подгорица и Никшић 1927. године, Рисан 1928. године, Колашин 1929. године, Улциња 1930. године, Зеленика 1935. године, Пераст 1936. године, Пљевља 1937. године, Тиват 1939. године...

Из Музеја ЕПЦГ на Цетињу

Од тадашњег "Црногорског предузећа за електрику" до данашње Електропривреде Црне Горе, прошло је пуних 114 година, у којима је, грандиозним пројектима електрана, отварањем термоелектране, развојем дистрибутивне мреже и низом иновативних пројеката, Електропривреда постала носиоцем развоја државе и друштва.

ЕПЦГ данас, развојем пројеката за кориштење соларне и енергије вјетра, успјешно корача путем енергетске транзиције и придружује се великој европској породици држава, које чине све, како би до 2050.године, производиле само чисту енергију. Обновљиви извори енергије, смањење емисије угљен диоксида у атмосфери, зелена енергија-најважнији су циљеви Европске уније, којима стреми Црна Гора и ЕПЦГ, како би се обезбиједило сигурно снабдијевање енергијом, развило тржиште енергије и одржив енергетски развој.

ЕПЦГ ПОТПИСАЛА УГОВОР О ИСПУЊЕЊУ НЕРЕАЛИЗОВАНИХ ОБАВЕЗА ПРЕМА ОПШТИНИ ПЛУЖИНЕ

Спремни за враћање дуга пивском крају

Послије потписивања више споразума и још више нереализованих пројеката, након готово 49 година, први пут су обавезе наше Компаније према општини Плужине, „орочене" роковима договорених пројеката. Предсједник општине Слободан Делић вјерује да је дошло вријеме да се грађанима пружи шанса, да остану да живе у Пиви

Тајана Кнежевић Перишић

Технички директор Електропривреде Црне Горе Љубиша Ђурковић и предсједник општине Плужине Слободан Делић, потписали су Уговор о испуњењу нереализованих обавеза према општини Плужине, које су настале изградњом тадашње хидроелектране „Мратиње". Те давне 1976.године, изграђена је бетонска лучна брана, висине 220 м и вјештачка акумулација Пива, дужине око 40 км и површине од преко 15000 км2 и то на земљишту општине.

Од те 1976.године, потписано је више Споразума о томе како ће тадашње „Електране", а потом Електропривреда Црне Горе, обештетити општину Плужине. Овај Споразум који смо потписали, системска је резултанта свих преговора претходних деценија, који, међутим, дефинише и рокове до када ће се реализовати пројекти. ЕПЦГ показује одговорност према општини Плужине и вјерујем да ће Споразум, у цјелости, бити реализован, казао је Ђурковић.

Предсједник општине Плужине Слободан Делић сматра да ће реализација уговорених пројеката почети јако брзо, обзиром да је рок за расписивање тендера за више пројеката, 30 дана.

Пуних 49 година преговарамо, и вријеме је да ставимо тачку. Плужине су већ другачија општина досадашњим реализованим обавезама Електропривреде, а након ових што смо усагласили, вјерујем да ћемо зауставити миграционе процесе и пружити грађанима шансу да остану да живе у Пиви, наглашава Делић.

Иначе, обавезе ЕПЦГ, прецизиране овим Уговором, су следеће: финансирање кружне саобраћајница, фаза 2; колектор са пречистачем отпадних вода; набавка дробиличног постројења са пратећом механизацијом (дробилица, платформа, сепаратори, багер, камион); уређење простора у насељу према ДУП-у: уређење простора око зграда А1 – А4 и израда паркинга,Спортски терен, уређење простора на Плужинском брду од хотела „Пива" према ресторану „Сочица" (извођење радова је обавеза општине Плужине),уређење и изградња сервисне рампе (колско-пјешачки приступ) с степеништем изнад зграде Фонда солидарности, простора са степеништем око зграде Општине Плужине,уређење трга код Општине, приступ градском гробљу са паркиралиштем, хортикултурно уређење дјелова насеља од капеле до административне зграде општине, камп уз језеро. Електропривреда преузима обавезу евентуалних трошкова експропијације земљишта.

Реализација Уговора је планирана у двије фазе, чији је редослед дат према усаглашеним приоритетима које је предложила Општина. ЕПЦГ се обавезује да ће преузети активности и за израду пројектне документације и ревизију. Такође да ће тендер за изградњу Кружне саобраћајнице – фаза ИИ, бити расписан у року од 30 дана од дана закључења Уговора, као и тендер за набавку дробиличног постројења са пратећом механизацијом (дробилица, платформа, сепаратор, багер, камион), тендер за израду пројектно-техничке документације за колектор са пречистачем отпадних вода,док је тендер за израду пројектно-техничке документације за уређење простора према ДУП-у, планиран у року од 75 дана од дана закључења Уговора. ЕПЦГ се такође обавезује да најкасније до 20.децембра ове године, достави извјештај Општини Плужине о реализованим обавезама у тој години.

Надзорни тим ће бити састављен од представника обје уговорне стране, уз вршиоца стручног надзора који буде ангажован, у складу са одредбама Закона о планирању простора и изградњи објеката.

Након реализације ових пројеката, ЕПЦГ неће више имати никаквих обавеза према Општини Плужине по основу изградње ХЕ „Пива".

Детаљ са потписивања уговора

ЕПЦГ ПРОДУЖИЛА УГОВОР О ПРУЖАЊУ УСЛУГА ДОПУНСКОГ ЗДРАВСТВЕНОГ ОСИГУРАЊА ЗА ЗАПОСЛЕНЕ

Здравље радника на првом мјесту

Електропривреда Црне Горе је, и ове године, омогућила својим запосленимадопунско здравствено осигурање, закључивши Уговор са осигуравајућом кућом УНИКА. Прошлогодишњи уговор, са истом кућом, показао се јако користан за све запослене, а могућност да бесплатно користите услуге више приватних здравствених установа, заиста као привилегија

Редакција

Након што је истеком прошлогодишње полисе допунског здравственог осигурања, првог јуна ове године, велики број запослених изразио жељу за поновним склапањем оваквог уговора, ЕПЦГ је за те намјене, ове године, опредијелила 140 хиљада еура. Након спроведеног поступка јавне набавке и избора најповољнијег понуђача, закључен је Уговор са осигуравајућом кућом УНИКА осигурање, на 12 мјесеци.

Милица Љешковић, специјалискиња за осигурање у Секретаријату за набавке објашњава да ЕПЦГ у цјелости сноси трошкове допунског осигурања за своје запослене, што је, каже, ријеткост у пракси код нас. Углавном су полисе такве да запослени партиципирају и у плаћању трошкова полисе и у трошковима самог прегледа, истиче Љешковић.

Наша полиса омогућава бесплатан преглед код тражених специјалиста до износа од 1000 еура годишње. Такође, омогућено је запосленима да осигурају чланове своје породице, по мјесечној цијени од 10,33 еура. То је велика бенефиција за запослене, јер у пракси ако би неко закључио идентичну полису, на мјесечном нивоу би морао да издвоји у просјеку око 35 еура, каже Љешковић.

Љешковић истиче да ЕПЦГ годишње по запосленом издваја око 120 еура, а да за узврат осигуранници добијају полису вриједну 1000 еура и додатно допунско покриће – систематски преглед и преглед за труднице у вриједности до 500 еура.

Сагласно условима, по којима је уговорена полиса, претходна стања која су настала прије уласка у осигурање, нијесу покривена.

Битно је нагласити, а то важи за сваку врсту осигурања, да осигурани случај мора бити будући неизвјестан догађај. То значи да претходне дијагнозе не могу и нијесу покривене полисом, истиче Милица Љешковић.

У Секретаријату за набавке истичу да раде на томе да допунским здравственим осигурањем обухвате и запослене на одређено вријеме, што је новина у односу на прошлогодишњу полису коју су добијали само стално запослени у ЕПЦГ.

ШТА ОБУХВАТА КОНКРЕТАН ПАКЕТ УСЛУГА?

Пакетом допунског здравственог осигурања покривене су услуге ванболничког лијечења, које укључују прегледе љекара опште праксе, љекара специјалисте, дијагностику, лабораторијске анализе, амбулантну хируршку интервенцију до 100 еура, трошкове кућних посјета овлашћеног љекара и стоматолошке интервенције у хитним случајевима те накнаду за дијагностичке методе: процедуре, лабораторијска испитивања, тестове и анализе по медицинској индикацији и искључиво по препоруци овлашћеног љекара. То могу бити нека лабораторијска испитивања, радиолошка испитивања: УЗ, РТГ, рендгенографија, рендгеноскопија, ЦТ, МР, ендоскопске процедуре, до лимита пакета; биопсије и ХП анализе за материјал добијен у дијагностичким процедурама, ергометрија и спирометрија; ЕЕГ, ЕМГ, ЕМНГ, ЕКГ, холтер ЕКГ те остале медицински индиковане дијагностичке процедуре. Треба истаћи да ова "група" одобрених накнада, укључује и привремену и трајну медицинску опрему и протетику, уколико је прописана од стране овлашћеног љекара, максимално до 300 еура те надокнаду за хомеопатију и акупунктуру, када представља третман за болест, максимално до 200 еура по осигураном лицу у току осигуравајуће године; ту припада и надокнада за психијатријске услуге у кризама, максимално до 100 еура по осигураном лицу, у случајевима: физичког злостављања, силовања, смрти члана породице и малигнитета.

Уколико је одојче корисник овог осигурања, а то значи дијете до године старости, полиса обезбјеђује анализу крвне слике, квалитативни преглед урина са седиментом, ултразвук кукова, антропометријска мјерења, педијатријски преглед.

За дјецу од године до 18 година, допунско здравствено осигурање укључује клинички преглед педијатра, крвну слику, квалитативни преглед урина са седиментом, антропометријска мјерења, брис грла и носа, преглед офталмолога, оториноларинголога или ортопеда специјалисте.

Важно је нагласити да полиса допунског здравственог осигурања покрива трошкове прегледа и услугу давања терапије, али не и трошкове љекова. Корисници то право остварују преко Фонда за здравствено осигурање Црне Горе, независно од полисе допунског здравственог осигурања.

ИСКУСТВА КОРИСНИКА

О искуствима са првом полисом допунског здравственог осигурања разговарали смо са једним бројем колега из ХЕ „Перућица“.

Мири Радуновић, руководитељки Сектора експлоатације у Подружници ХЕ "Перућица" допунско здравствено осигурање је, каже, пуно помогло.

Знајући да кад се дође у неке године, нема здравих већ само непрегледаних особа, одрадила сам преко Уника осигурања најприје систематски преглед и утврдила да сам након короне имала низ мини можданих удара који су могли да озбиљно угрозе моје здравље. Путем мејл комуникације ми је обезбијеђен МР главе, након чега сам добила могућност да ме прегледа врхунски неуролог из Београда, који ми је преписао одговарајућу терапију и предуприједио озбиљне посљедице од којих би смрт, можда, била најбенигнија, каже Мира.

Напомиње да је осигурала и супрага који је, такође, веома задовољан и привилегован могућношћу систематских и специјалистичких прегледа те дијагностичких метода код реномираних специјалиста.

Омогућен нам је избор најбољих љекара, врхунских специјалиста из Црне Горе и из земаља окружења, без дугих листи чекања и излагања непотребном стресу, задовољно констатује Мира.

И Снежана Драгићевић, ангажована на чишћењу погонских просторија у ХЕ "Перућица", има позитивно искуство са Уника допунским осигурањем.

Моје искуство са Уника осигурањем је више него одлично. Захваљујући томе обавила сам прегледе које нијесам могла у државној болници и сада, уз адекватну терапију, без сметњи, обављам све активности. Радује ме чињеница да ћу кроз нову полису моћи да обављам и контролне прегледе и тако водим

Гдје можете обавити здравствени преглед?

Осигуравајућа кућа Уника има закључене уговоре о сарадњи са здравственим установама у Бару, Беранама, Бијелом Пољу, Будви, Цетињу, Херцег Новом, Котору, Колашину, Никшићу, Пљевљима, Подгорици, Тивту и Улцињу, а међу њима су и најреномираније приватне здравствене куће, попут поликлинике „Милмедика“, Кодре, поликлинике „Филиповић“, Смартмед-а, Хипократ-а, Конзилијум-а, али и низ других. Осигураник сам бира здравствену установу са списка понуђених, као и код ког љекара ће обавити преглед.

ГОДИШЊИ СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД БЕСПЛАТАН

Систематски преглед, који се организује у двије клинике у Подгорици, траје два дана и покрива најважније параметре, на основу којих можемо сазнати у каквом смо здравственом стању, чак, и ако немамо неки проблем и то је сјајна повластица, која је омогућена запосленима у ЕПЦГ.

Трошкови систематског прегледа не улазе у основно покриће осигурања од 1.000 еура, а корисницима омогућава лабораторијске анализе крви; за жене је укључен гинеколошки преглед, колпоскопски преглед, ВС, Папаниколау тест, УЗ, УЗ преглед дојки, а за мушкарце преглед уролога и ултразвук простате или ултразвук тестиса (до 40 година).

Осигуранике "сљедује" и преглед љекара интернисте са ЕКГ, УЗ абдомена, доплер крвних судова, УЗ штитасте жлијезде, завршни преглед и закључивање.

рачуна о свом здрављу, задовољна је Снежана.

Ленка Албијанић, административно-техничка секретарка у ХЕ "Перућица" наводи да је због проблема у комуникацији са оператерима, након активирања прве полисе, комуникацију наставила мејлом те да је, након тога, на сваки њен захтјев уредно одговорено и упут послат у тражену клинику. Ленка скреће пажњу и на искуство њеног супруга који је искористио могућност допунског здравственог осигурања преко полисе ЕПЦГ.

Мој супруг максимално је искористио осигурање прве полисе и захваљујући прегледима које је обавио, избјегли смо неке озбиљне компликације, присјећа се Ленка.

Славка Брајовић, техничарка за обраду података у Сектору експлоатације, истиче да се на њеном примјеру показало да је „превенција пола здравља".

Захваљујући уговору који је послодавац склопио са Уника осигурањем успјела сам обавити прегледе и интервенцију која је успјешно завршена. Вратила сам се активном начину живота. Прије свега хвала послодавцу и наравно Уника осигурању, каже Славка.

Како остварити здравствену услугу?

Преглед се може заказати позивом на број Кол центра: 00382 20 444 744, као и путем мејла: meduniqa@uniqa.rs.

Радован Ђукановић, извршни руководилац Подружнице ХЕ "Перућица", каже да је у комуникацији са запосленима закључио да је већина задовољна и захвална послодавцу на томе како води бригу о здрављу запослених. Задовољан је и сопственим искуством.

Сарадња са Уника осигурањем је више него задовољавајућа. Прегледе које сам обавио преко поменутог осигурања омогућили су ми да без листе чекања дођем до брзих резултата, наводи Ђукановић.

Сви саговорници слажу се да је, поред свих очигледних предности допунског здравственог осигурања, велика повољност и то што нема оних бескрајних чекања у Дому здравља, оног гурања, сваћа, сукоба са непознатим људима који вам "узимају ред", а нема ни вишемјесечних чекања на преглед специјалисте или снимање...

Истичу, такође, да би требало обратити пажњу на недовољну ажурност оператера у Кол центру. Често се знало десити да упорно зовете, а да се нико не јавља на телефон, али то је, слажу се, технички проблем који не умањује значај осигурања и могућности које пружа полиса.

Милица Љешковић наводи да је, након бројних приговора запослених, Уника осигурању скренута пажња на тешкоће у вези са оперативношћу Кол центра те да су из те осигуравајуће куће стигла увјеравања да раде на проширењу броја оператера, али "да је за то потребно вријеме, с обзиром на то да као оператере у Кол центру ангажују љекаре".

Милица Љешковић

ЛАЗАР БУКИЛИЋ

СТРУЧНИ САРАДНИК ЗА РАЗВОЈ КОРПОРАТИВНОГ ПОСЛОВАЊА, УНИКА ОСИГУРАЊЕ

Прошле године обављено око 9000 прегледа запослених у ЕПЦГ

„Захваљујући сугестијама корисника које смо пажљиво слушали, а и коментарима партнера из мреже установа, знатно смо проширили капацитете у кол центру и на тај начин смањили вријеме чекања на контакт са оператером"

Митар Вучковић

Електропривреда Црне Горе, након позитивних искустава са прошлогодишњом полисом допунског здравственог осигурања одлучила је да и ове године издвоји средства за те намјене. Након спроведеног поступка утврђено је да је поново најбоља понуда Уника осигурања. У Секретаријату за набавке истичу да су од свих консултаната за осигурање добили увјеравања да смо за издвојени новац, 140 хиљада еура, добили изузетну здравствену заштиту, бесплатно за све запослене. О томе како то изгледа из угла осигуравајуће куће разговарали смо са Лазаром Букилићем, стручним сарадником за развој корпоративног пословања, у Служби за корпоративно пословање и аффиниту Уника осигурања.

Како бисте описали производ, односно полису допунског осигурања коју сте понудили Електропривреди Црне Горе?

Потрудили смо се да максимално испунимо очекивања, не само менаџмента, већ и самих корисника осигурања. МедУНИКА добровољно здравствено осигурање вам током цијеле године омогућава организацију и покриће трошкова лијечења у најбољим приватним здравственим установама на територији Црне Горе - у изабраној здравственој установи и код жељеног љекара, у договореном термину, без чекања. Полиса осигурања, која је кројена по захтјевима ЕПЦГ, укључује здравствене услуге ванболничког лијечења (пре-

гледи љекара опште праксе, као и љекара специјалисте у зависности од медицинске индикације). Поред наведеног, у полису добровољног здравственог осигурања за запослене у Електропривреди Црне Горе укључена је и дијагностика по препоруци овлашћеног љекара, а која садржи лабораторијска испитивања, тестове и анализе, РТГ, ултразвук, рендгенографију, рентгеноскопију, ЦТ и МР процедуре; и најважније, превентивни систематски преглед.

Каква су ваша искуства са другим компанијама, колико су заинтересоване за допунско осигурање запослених?

Можемо са сигурношћу рећи да велики број компанија препознаје добровољно здравствено осигурање као један од најважнијих бенефита за своје запослене. Самим тим, интересовање расте из године у годину, а веома нас радује што велики број компанија бира УНИКА осигурање за свог партнера на овом путовању. То нам је велики показатељ да имамо квалитетан и конкурентан производ, а оно што је најважније, настојимо на томе да га унаприједимо и да уз њега клијентима пружимо додатне услуге како бисмо употпунили и заокружили корисничко искуство.

Како бисте оцијенили досадашњу сарадњу са ЕПЦГ? Колико је радника наше компаније искористило могућности које је пружила полиса допунског здравственог осигурања прошле године?

Електропривреда Црне Горе је један од наших највећих корпоративних клијената, односно један од клијената са највећим бројем корисника. Самим тим, представљала је велики изазов како у дијелу цјеновне политике, тако и у оперативном дијелу, поготово сервисирања захтјева и пружања квалитетне подршке запосленима Електропривреде и њиховим члановима породица. Захваљујући јако доброј комуникацији са запосленима, који раде на пословима осигурања у Електропривреди, успјели смо да ускладимо и процедуре и форму података које размјењујемо између наше двије компаније. Зато се можемо похвалити да имамо један поуздан и квалитетан однос, који резултира готово беспрекорним функционисањем система, а све са циљем пружања квалитетне и поуздане услуге здравственог осигурања.

О сарадњи, а и самом задовољству корисника овим производом, говори чињеница да је по претходној полиси одрађено готово 9.000 прегледа. Можемо слободно рећи да смо, захваљујући сугестијама корисника које смо пажљиво слушали, а и коментарима партнера из мреже установа, значајно проширили капацитете у кол центру и на тај начин смањили вријеме чекања на контакт са оператером. У складу са тим, повећали смо капацитете и у служби за обраду захтјева за рефундацију средстава и на тај начин омогућили нашим клијентима да добију свеобухватну и ефикасну услугу у рјешавању захтјева. Захваљујући доброј међусобној комуникацији успоставили смо стабилан систем и успјешно спровели едукацију корисника у дијелу коришћења услуга што непрестано доприноси све ефикаснијем рјешавању захтјева.

Вјерујем да стално радите на развоју нових производа. Шта можемо, у том смислу, од УНИКА осигурања очекивати у наредном периоду?

УНИКА је водећи лидер на црногорском, а и на регионалном тржишту, у пружању услуга добровољног здравственог осигурања, уз високи стандард и са фокусом на задовољство клијената, па самим тим ту позицију морамо и оправдавати. У складу са тим, УНИКА припрема додатне услуге које ће бити омогућене корисницима добровољног здравственог осигурања.

Са поносом можемо да кажемо да ћемо лансирањем новог сервиса за ЦЈО бити пионири у Црној Гори и поставити нове темеље у пружању услуга у оквиру добровољног здравственог осигурања на нашем тржишту. Заједно са тим радимо и на побољшању ефикасности система, као и МедУНИКА мреже медицинских установа, коју чине најеминентније болнице, поликлинике и специјалистичке ординације у свим градовима широм Црне Горе, у циљу пружања свеобухватне услуге постојећим, а и будућим клијентима.

Такође, вриједно радимо на дигитализацији наших производа и услуга, а тренутно смо у тестној фази за производе који су већ лансирани у неким чланицама УНИКА СЕЕ регије. У наредном периоду се могу очекивати иновације како на пољу других производа осигурања, тако и у побољшању услуге и корисничког искуства.

ИЗВРШНИ ДИРЕКТОР ЕПЦГ ИВАН БУЛАТОВИЋ НА БИФ-У

Улагање у енергетику од виталног значаја

Марија Вукотић

Извршни директор Електропривреде Црне Горе Иван Булатовић учествовао је на Балканском интеграционом форуму (БИФ) у организацији Европског покрета у Црној Гори.

Балкански интеграциони форум ове године се одржава 12. пут, а настао је, као платформа за инклузивни политички дијалог осмишљена да окупи професионалце из дипломатије, политике, привреде - приватног и јавног сектора, невладиног сектора, медија и академске заједнице, како би се размијенило мишљење о ситуацији у земљама Западног Балкана фокусирајући се на кључне области које су од интереса, као што су геополитички трендови у свијету.

Булатовић је говорио на панелу „Економски развој, енергија и повезаност- стубови сарадње“. Истакао је да су регионална повезаност и инвестиције неопходне како би се осигурала енергетска безбједност. Указао је на значај зелене енергије, наводећи да је ЕПЦГ орјентисана на развој обновљиве енергије.

- Пројекат Солари 5000+ који функционише сходно пословној филозофији “производи тамо гдје трошиш” донијеће много бенефита грађанима, а Електропривреди ће омогућити да вишак енергије пласира на берзу, истакао је извршни директор ЕПЦГ.

Указао је и на проблем који у Црној Гори постоји са Термоелектраном Пљевља, наводећи да се за то мора наћи рјешење што, како је казао, није једноставно.

Булатовић је подсјетио да је Црна Гора, кроз своје мреже, већ повезана са Европом и да је у прилици да извози те да ће таква орјентација бити доминантна и у наредном периоду.

- Након затварања појединих фабрика, Црна Гора је била у могућности да извози електричну енергију, тако да очекујем да ће, након спровођења планираних пројеката, то бити у прилици и у наредним годинама, казао је Булатовић.

Филип Радуловић, министар поморства у Влади Црне Горе, истакао је значај развоја инфраструктуре и повезаности.

- То је један од приоритета актуелне црногорске Владе, навео је Радуловић.

Александар Ковачевић, са Оксфордског института за енергетске студије, указао је на проблеме у електроенергетским системима региона и Црне Горе.

- ЕУ сада нема приступ хидроенергији Западног Балкана, јер се та врста енегрије троши како би се надомјестили технички кварови који постоје или повећана потрошња, примјећује Ковачевић.

Координатор Тирана Цонецтивиту Форум-а, Ардиан Хачкај, истакао је значај повезаности и навео да је државама на Западном Балкану важна помоћ ЕУ која се односи на дизајн политика и начин на који се новац може искористити за повезаност и инфраструктуру.

Према његовим ријечима, процес приступања држава Западног Балкана у ЕУ прије самог чланства, користан је и за државе Западног Балкана, али и за ЕУ.

- За нас је користан јер кад кажемо приступање мислимо на приступ политикама ЕУ одмах, али без судјеловања у њиховом буџету - рекао је Хачкај.

На панелу је говорио и Тие Сундле, референт за економију и енергетику у Амбасади САД-а у Црној Гори, који је указао на значај декарбонизације и зелене енергије за којом, како је навео, постоји притисак и прилика на Западном Балкану у процесу интеграције у ЕУ.

- То је добра прилика, али и изазов. У исто вријеме, то ће захтијевати и тешке одлуке - рекао је Сенди, додајући да Сједињене Америчке Државе покушавају да се тактички и стратешки ангажују на мјестима гдје је то потребно како би подржале пут ка ЕУ.Модератор панела је био мр Дарко Ивановић, суоснивач Дигитал ден Цом,

Момчило Радуловић, предсједник Европског покрета, организатора Форума, каже да је промоција дијалога од суштинског значаја за рјешавање савремених изазова.

- Такав приступ унапређује управљање, стимулише економски развој, промовише демократске вриједности зарад регионалне стабилности и ближег усклађивања земаља Западног Балкана са европским вриједностима, доводећи их корак ближе чланству у ЕУ, закључио је Радуловић.

Детаљ са БИФ-а

ЂУКАНОВИЋ У БУКУРЕШТУ

Улагање у енергетску инфраструктуру темељ будућности

Томаш Дамјановић

Предсједник Одбора директора Електропривреде Црне Горе, Милутин Ђукановић, учествовао на округлом столу у организацији Соутх Еаст Еуропе Греен ЕПЦ, који се одржао у Букурешту. Овај скуп је окупио кључне актере из области енергетике, укључујући представнике румунског министарства енергетике, затим лидере енергетских компанија и регулаторних агенција из региона, као и угледне привредне субјекте из Румуније и Француске.

Током скупа, истакнуте су кључне тезе које се тичу одрживе енергетске будућности. Предсједник Одбора директора нагласио је значај пословне филозофије која подразумијева производњу енергије на мјестима гдје се она троши, чиме се смањују губици и повећава ефикасност.

Такође, разговарано је о увезивању соларних и хидро потенцијала, што представља корак ка диверсификацији извора енергије и смањењу зависности од фосилних горива. У оквиру дискусије, посебно је истакнута реализација батеријских електро складишних система, који су кључни за стабилизацију електроенергетског система и интеграцију обновљивих извора.

Електропривреда Црне Горе остаје посвећена развоју одрживих енергетских рјешења и сарадњи са регионалним партнерима, како би се осигурао одржив и еколошки прихватљив енергетски систем. Принцип у дијелу изградње батеријских система је јасан: за сваки уграђени мегават соларне енергије, желимо један мегават-сат батерија - нагласио је Ђукановић. Батеријски електро-складишни системи омогућавају чување вишка енергије произведене из обновљивих извора, што доприноси смањењу зависности од фосилних горива и јачању одрживог развоја.

- У складу са глобалним трендовима у вези са одрживом енергијом и смањењем емисија угљен-диоксида, ЕПЦГ наставља развој у правцу унапређења ефикасности енергетског система, али и стабилности снабдјевања енергијом.

Циљ је искористити расположиву мрежну инфраструктуру за прикључење на преносну мрежу. Даљи корак у реализацији овог пројекта је расписивање јавног позива за израду Студије изводљивости и идејног рјешења,казао је Ђукановић.

Округли сто пружио је прилику за размјену искустава и идеја међу стручњацима из различитих области, са циљем унапређења енергетске транзиције у региону.

МЕЂУНАРОДНОМ САРАДЊОМ ДО ЕНЕРГЕТСКЕ ТРАНЗИЦИЈЕ

У Букурешту је одржана и престижна енергетска конференција Соутх Еаст Еуропе Греен ЕПЦ, која је окупила кључне актере из области енергетике из региона Југоисточне Европе. Конференција је послужила као платформа за расправу о актуелним изазовима и могућностима у енергетској транзицији, с нагласком на развој зелених технологија, обновљиве изворе енергије, одрживост и регионалну сарадњу.

Међу истакнутим учесницима били су румунски министар енергетике, Себастиан Бурдуја и предсједник Одбора директора Електропривреде Црне Горе (ЕПЦГ), Милутин Ђукановић. Њихови наступи привукли су велику пажњу присутних због стратешких тема које су обрадили и визије развоја енергетског сектора у наредним деценијама.

Румунски министар енергетике, Себастиан Бурдуја, говорио је о постигнућима Румуније у процесу енергетске транзиције, укључујући интензивну изградњу капацитета за производњу електричне енергије из обновљивих извора, посебно из вјетра и сунца. Такође је подвукао да је Румунија усмјерена ка повећању енергетске сигурности и регионалном повезивању.

Министар је нагласио важност сарадње на пројектима прекограничних енергетских интерконекција, чиме би земље региона повећале своју отпорност на енергетске кризе и осигурале стабилно снабдијевање енергијом. Он је истакао да су интегрисани енергетски системи кључни за убрзање транзиције ка чистим изворима енергије, те да се Румунија залаже за даљи развој ових иницијатива.

„Зелена енергија је будућност наше регије и наше планете. Улагање у обновљиве изворе и развој паметне енергетске инфраструктуре није само економска одлука, већ и морална обавеза према будућим генерацијама. Такође, веома смо посвећени рјешавању текућих питања у вези са разликом цијена електричне енергије између западних и источних држава ЕУ", нагласио је министар енергетике Румуније.

Предсједник Одбора директора Електропривреде Црне Горе, Милутин Ђукановић, истакао је значај одрживог развоја црногорског енергетског сектора и његову трансформацију ка чистим изворима енергије. Он је нагласио да ЕПЦГ препознаје неопходност смањења емисија угљен-диоксида и диверсификације својих енергетских ресурса.

Посебан фокус у излагању био је на стратешким пројектима ЕПЦГ који укључују развој соларних и вјетропаркова, као и унапређење хидроенергетских капацитета те развој батеријских електро складишних система. Предсједник је изразио увјерење да ће међународна сарадња бити кључна за постизање циљева из области климатских промјена и енергетске ефикасности. Он је поздравио иницијативе попут Зеленог договора Европске уније, које ће помоћи земљама региона да убрзају процес декарбонизације.

„Регионална сарадња и интеграција у европски енергетски систем кључни су кораци за будућност нашег сектора. Само заједничким напорима можемо изградити одржив енергетски систем који ће бити темељен на чистим технологијама и сигурним енергетским ресурсима", изјавио је предсједник ЕПЦГ.

Бурдуја и Ђукановић су сагласни око оцјене да је међународна сарадња од суштинског значаја за постизање циљева енергетске транзиције. Закључили су да је регион Југоисточне Европе суочен с многим изазовима, али и да има огромне потенцијале у смислу коришћења обновљивих извора енергије. Истакли су да је кључни приоритет изградња модерних енергетских инфраструктура које ће омогућити већу повезаност, сигурност снабдијевања и пуну интеграцију у европско тржиште енергије.

Они су, такође, истакли значај убрзавања свих стратешких пројеката, уз подршку међународних финансијских институција и Европске уније, како би се осигурало да земље региона буду активни учесници у глобалним енергетским токовима.

Конференција, у чијем раду су учествовали и представници енергртских и привредних субјеката из више европских држава, закључена је оцјеном да само кроз заједнички рад и партнерство регион може остварити пун потенцијал у транзицији ка чистој енергији.

Зелени ЕПЦ Југоисточне Европе одржан је у Букурешту под покровитељством Министарства енергетике њиховог ресорног министарсва.

Конференцији су присуствовали представници регулаторних и енергетских транспортних органа из Румуније, Републике Молдавије, Сјеверне Македоније и Црне Горе. Догађају је присуствовало око 250 представника инвестиционих и ЕПЦ компанија.

Бурдуја и Ђукановић

Траса топловода на брду Плијеш

ПОЧЕО ПРОЈЕКАТ ТОПЛИФИКАЦИЈЕ ПЉЕВАЉА

Кренула изградња примарног топловода

За пројекат топлификације, Електропривреда је уложила 2,5 милиона еура и то за цјелокупну пројектну документацију и извођење радова од 2,3 км дужине примарног топловода. У сарадњи са државним органима, ресорним Министарством и Управом за капиталне пројекте, обезбијеђено је додатних 8,5 милиона еура, како би се, у другој и трећој фази, дошло до циља: до топлих и чистих Пљеваља

Татјана Кнежевић Перишић

Пројекат „За топла и чиста Пљевља“, почео је полагањем камена темељца у ТЕ Пљевља 2021.године, након што су Електропривреда Црне Горе и конзорцијум, који чине фирме Рото-Терм Пљевља и Synergy Tech Београд, потписали уговор, чија је вриједност 2,5 милиона еура. Након процедура, које су подразумијевале низ дозвола, приступило се послу, а према ријечима Веселина Секулића, помоћника директора ФЦ Производња и менаџера пројекта,обавезе које има ЕПЦГ, успјешно се реализују:

-У току су завршни грађевински радови на објекту пумпне станице, у

Веско Секулић

Радно на градилишту

Обилазећи трасу пута на брду Плијеш, сусрећемо раднике који вриједно раде на пробијању преосталог дијела пута. Кажу како је јако важно да се, постављањем препрека, спријечи котрљање шута и камена пут магистралног пута. Дио трасе се мора минирати, јер је састав земљишта баш „тежак“ за рад, али одлично им иде. На пикамеру неуморно ради 21-годишњи момак, са већ већим искуством. Каже да је почео да ради на овој машини одмах послије средње школе и да, вјеровали или не, ужива у овом послу! Други радник додаје да ништа није тешко кад знате, а сада већ и вјерујете, да ће и Пљевљима сванути бољи дани и да ће се топлификацијом, створити бољи услови живота и рада за све грађане. А главно је да млади свијет остане овдје и да поново кренемо напријед, закључују.

Пумпна станица

којем се налазе четири пумпе са комплетном машинском опремом, као и изградња стартне котларнице и помоћног извора за даљинско гријање. Пробијено је око 1,3 км трасе, од укупно 2,3 км пута, кроз брдо Плијеш и вјерујемо да ћемо, у мају идуће године, „предати“ општини готов примарни топловод, каже Секулић. На њима је да, потом, реализују фазе II и III, што значи изградњу секундарног топловода до колективних котларница. Пројекат, даље, подразумијева постојање преко 20 прикључака за све конзумне зоне и цјелокупан град, каже Секулић.

Предсједник општине Дарио Вранеш, у изјави за наш лист, истиче да

је општина спремна за наставак посла:

-Много је урађено од 28.јула, када је било свечано отварање; ми смо, у буџету, одвојили средства за експропријацију једног дијела објеката и земљишта, куда ће бити постављене цијеви. Са ЕПЦГ и Управом за капиталне пројекте, имамо одличну сарадњу и у ових годину и три мјесеца, није било никаквих проблема. Сва три учесника пројекта имају своје радне тимове за топлификацију и заједничке састанке једном недјељно, тако да пратимо у потпуности сваки дио пројекта, каже Вранеш.

-Управа за капиталне пројекте се максимално залаже да се пројекат топлификације заврши у што краћем року, истиче Маја Делић, помоћница директора Управе.

-Сви имамо разлога за задовољство; тешки грађевински радови, преко брда Плијеш, се приводе крају, у току је ревизија II и III фазе пројекта, ускоро ћемо расписати јавно надметање за избор извођача радова и стручног надзора, а тендер очекујемо до краја године, каже Делић. Додаје да прије тога, општина мора извршити експропријацију дијела кућа и земљишта, који се налазе на траси пута. Истиче како је Управа за капиталне пројекте са општином Пљевља, склопила још један уговор, који се тиче спровођења мјера адаптације прочишћавања димних гасова, вентилатора и димних канала на котларницама, вриједан 378 000 еура. Општина је у обавези да спроведе активности на уговарању, Управа да изврши плаћање извођачу радова за завршен посао, каже Делић. На питање о роковима, Делић каже да је оптимиста; да се нада тендеру до краја године, а у првој половини 2025. завршетку обавеза које има ЕПЦГ.

-Ми смо обезбиједили средства за примарни извор, резервни извор и примарни топловод, подсјећа Веско Секулић, а Управа и општина настављају овај пројекат. Уложили смо огромна средства како би дошли до крајњег циља-а то је мања количина потребног угља за рад ТЕ, већа количина паре, а самим тим мања концетрација CO2 и других „тешких“ супстанци у ваздуху, чистији ваздух, вода и земљиште у граду, каже Секулић истичући да је управо топлификација, један од предуслова останка пљеваљских породица и заустављање даљег исељавања становништва.

ПРЕДСТАВЉЕНАЕ КОМПАНИЈЕ КОЈЕ ЋЕ РАДИТИ НА ПОКРЕТАЊУ ПРОИЗВОДЊЕ У ЖЕЉЕЗАРИ

Опоравак металуршког сектора у Црној Гори

Швајцарска компанија 8B Capital, која је закупила производне погоне ЕПЦГ Жељезара Никшић у наредних 50 година, представила је, недавно, менаџменту Електропривреде Црне Горе референце партнерских фирми које ће бити ангажоване да заједничким напорима поново покрену производњу у никшићкој Жељезари

Марија Вукотић

Састанку су присуствовали представници, њемачког Kohlera, швајцарске фирме Kohlera те кинеске компаније Geily Machinery i Dayi Heary Forging Techonology.Co, које баштине дугу традицију у области пројектовања, производње, уградње и набавке опреме за производњу кованих угљеничних, легираних и алатних челика.

Представник швајцарске компаније Игор Шамис истакао је да расположива опрема у Жељезари омогућава производњу више од 300 хиљада тона челика.

Оно што је важно јесте да се искористи производни капацитет Челичане у складу са захтјевима тржишта, казао је Шамис.

Шамис је рекао да је потребно произвести око 100 хиљада тона сировог челика, да би се у Ковачници произвело око 5000 тона разних профила легираних челика те да разлику до 300 хиљада тона треба искористити за производњу квалитетног бетонског жељеза.

Представик швајцарке фирме сматра да би у Ковачници требало производити и топло ваљане траке, као и други асортиман производа који тражи тржиште.

То је један од могућих праваца развоја Жељезаре, оцијенио је Шамис.

Додао је да предстоји тежак и напоран посао и истакао да види Жељезару као велику компанију која ће изаћи на многа тржишта и да му је циљ да заједничким снагама опорави металуршки сектор у Црној Гори.

Ово је за мене заиста важан период који са собом носи велику одговорност, казао је Игор Шамис.

Предсједник Одбора директора ЕПЦГ Милутин Ђукановић поздравио је присутне представнике компаније 8Б Capital и њених партнерских фирми које ће настојати да успоставе функционалност постојеће и набаве и инсталирају нову потребну опрему у Жељезари.

Ђукановић је поручио да ће Електропривреда Црне Горе наставити да буде конструктивна, као и да са сигурношћу може да каже да ће имати подршку Скупштине и Владе Црне Горе.

Очекујемо да ће Никшић који је био препознат као град у коме су се производиле специјалне врсте челика наставити са том дјелатношћу и од вас очекујемо да нам донесете нове технологије, нови начин размишљања и пословања.

Ђукановић и Шамис

Овај цјелокупан процес ће бити под лупом јавности, јер Жељезара је једно од најзначајнијих предузећа у Црној Гори. Морећемо да водимо рачуна о екологији и да не угрозимо права радника и да поштујемо њихова стечена права. Од радника, такође, очекујемо да дају максимум свог знања, казао је обраћајући се представницима реномираних међународних компанија Ђукановић.

Први човјек Електропривреде Црне Горе најавио је потписивање неколико анекса Уговора који се односе на попис имовине, споразум о примјени права, као и акт о цијени електричне енергије те Уговор о пословно-техничкој сарадњи између ЕПЦГ-Жељезара Никшић и компаније 8Б Capital.

Са састанка у ЕПЦГ

Соларни панели на објектима и земљишту Плантажа

Извршни директори, ЕПЦГ и компаније 13. јул – Плантаже АД Подгорица Иван Булатовић и Игор Чађеновић потписали су, 25. јуна ове године, Меморандум о разумијевању са намјером успостављања и интензивирања сарадње те заједничке реализације пројеката у области обновљивих извора енергије.

Стране потписнице, наиме, заинтересоване су за повећање удјела електричне енергије из ОИЕ у укупној потрошњи, као и за унапређење енергетске ефикасности и активно учешће у процесу енергетске транзиције.

Конкретно, најзанимљивији пројекти за успостављање потенцијалне сарадње између ЕПЦГ и 13. јул – Плантаже АД односе се на уградњу фотонапонских система на кровним површинама објеката у власништву Плантажа (≈740kW) и на земљаним површинама (≈5,69MW). Потписивању Меморандума о сарадњи присуствали су технички директор ЕПЦГ др Љубиша Ђурковић, као и Горан Милић, директор Сектора за правне и опште послове компаније Плантаже.

Експерти француског ЕДФ посјетили ЕПЦГ

Представници компаније ЕДФ, једне од највећих и најпознатијих електро-енергетских фирми на свијету, боравили су, од 22. до 25. јула ове године, у Црној Гори и обишли ХЕ „Пива“, као и локацију будућег хидроенергетског објеката у доњем току истоимене ријеке - ХЕ „Крушево“, као и на ријеци Комарници. Посјетили су и наш најстарији велики хидроенергетски објекат – ХЕ „Перућица“.

Госте из Француске представници менаџмента наших хидроенергетских објеката те колеге из Дирекције за развој и инвестиције ЕПЦГ, упознали су са планираним пројектима Електропривреде Црне Горе у сливу ријеке Пиве, као и о могућностима оптимизације и додатне валоризације постојећих пројеката.

Компанија ЕДФ, која запошљава око 200 хиљада радника широм свијета, а чији се годишњи приход мјери стотинама милијарди еура, заинтересована је за учешће у изградњи ХЕ „Крушево“ и ХЕ „Комарница“.

ЕПЦГ И QAIR INTERNACIONAL ПОТПИСАЛЕ МЕМОРАНДУМ О ЗАЈЕДНИЧКОМ РАЗВОЈУ

Сарадња за бољу енергетску будућност

Електропривреда Црне АД Никшић и компанија и Qair internacional потписале су у Паризу 03.09.2024 меморандум о разумијевању, којим је предвиђен заједнички развој пројеката из енергетике с фокусом на сектор обновљиве енергије.Сврха меморандума је исказивање интересовања и постављање оквира за иденти фиковање могућности за успостављање будуће сарадње између страна потписница, казао је Симо Јокић, члан Одбора директора Електропривреде. Јокић је казао да су приликом састанка представници компанија размијенилли искуство и базичне информације успостављајући и потенцијалну сарадњу и у пројектима који су важни за општину Никшић. Јокић је додао да је потписивање меморандума велики искорак за ЕПЦГ, додајући да га радује сарадња са реномираном француском компанијом, а преношење огромног знања којим они располажу је велика шанса за нашу компанију, а радује га и чињеница што QAIR internacional може бити дио бројних развојних пројеката Електропривреде.

Јокић је казао да меморандум нема обавезујућу снагу и његова једина сврха је да демонстрира начелну спремност и заинтересованост страна да размјењују информације и наставе разговоре о начину на који би могле сарађивати у развоју пројеката у дијелу гдје за то постоји обострани интерес.

Извршни директор Qair групе Луис Бланшард казао је да је тој компанији задовољство да сарађује са ЕПЦГ, будући да на тржишту Црне Горе ова сарадња за Qаир има пресудни значај.

„Група стога има улогу кључног играча који је у могућности да користи своје богато искуство у области припреме, изградње и имплементације пројеката обновљиве енергије, што подразумијева производњу енергије из извора попут, вјетра, сунца, као и батеријско складиштење енергије. Сигуран сам да ово партнерство пружа вриједне могућности Qаир групи којима се озбиљно доприноси енергетској транзицији државе”, рекао је Бланшард.

Потписивање меморандума и сарадња са француском компанијом проистекла је на иницијативу ФЦ Производња, а састанку је присуствовао и Момчило Благојевић, помоћник извршног руководиоца за хидро електране.

Qair је независна европска компанија за обновљиве изворе енергије са глобалним присуством и искуством као пионир индустрије.

Овај француски независни произвођач енергије из обновљивих извора, који укључује вјетроелектране на копну и мору, соларне електране на копну, као и плутајуће соларне електране, системе за складиштење енергије, хидро технологије, као и зелене пројекте производње водоника постоји на тржишту већ три деценије. Qair internacional има дугогодишње искуство у развоју и изградњи ОИЕ пројеката. Због ширења Qaira на црногорско тржиште 2021. године, компанија је исказала интересовање за стратешку сарадњу са ЕПЦГ.

Qаир-ово глобално присуство простире се на три континента: Европа (Пољска, Румунија, Италија, Исланд, Француска, Црна Гора, УК, Грчка, Њемачка и Шпанија), Јужна Америка(Бразил) и Африка (Буркина Фасо, Чад, Гвинеја, Либерија, Мароко, Маурицијус, Сенегал, Сејшели и Тунис), имајући портфолио пројеката од 1.1 GW обновљиве енергије у раду и 30 GW пројеката који су тренутно у различитим фазама развоја.

Марија Вукотић

Дарко Кривокапић, нови је предсједник Одбора Удружења енергетике и рударства Црне Горе

На недавној сједници Одбора Удружења енергетике и рударства, наш Дарко Кривокапић, електроинжењер са дугогодишњим радним искуством у Електропривреди Црне Горе, изабран је за новог предсједника. Кривокапић је и замјеник предсједника Скупштине Привредне коморе Црне Горе. У првом обраћању након избора, Кривокапић је казао да одржива енергија није само еколошки императив, већ и економска прилика за нашу земљу. Он је оцијенио да су модернизација и унапрјеђење постојеће енергетске и рударске инфраструктуре, кључни за побољшање ефикасности и смањење губитака.

-То укључује дигитализацију енергетских мрежа, паметне мреже и улагања у технологије које омогућавају боље управљање ресурсима. Образовање и континуирана обука кадрова су, такође, приоритети. Сектор енергетике и рударства захтијева висококвалификоване стручњаке,а повезивање индустрије с образовним институцијама, помоћи ће у стварању нових генерација стручњака, спремних за будућност. Осигурање стабилног и сигурног снабдијевања енергијом, неопходно је за економску стабилност земље, а то укључује диверсификацију извора енергије, јачање домаћих капацитета и међународну сарадњу, како би се смањила зависност од увоза и осигурао континуитет снабдијевања... Како је привлачење инвестиција у енергетски сектор, од суштинског значаја, Одбор треба да ради на стварању повољног инвестиционог окружења, нарочито када су у питању “зелене” инвестиције и пројекти који доприносе енергетској ефикасности и одрживости. Исто тако, усвајање и имплементација еколошких стандарда у рударству и енергетици, неопходни су за очување природних ресурса и заштиту околине....а мјера и компромис између екологије и енергетике/рударства морају се наћи, истакао је Кривокапић за Гласник Привредне коморе, најављујући тако смјернице рада Одбора на чијем је челу.

Честитамо колеги на избору и пуно среће у реализацији зацртаних циљева!

Т.К.П.

Рекордна година за гас из Норвешке

Норвешки извоз гаса на путу је да досегне историјске рекорде, пошто су испоруке гасоводима у Европу порасле за 10%. Gassco, норвешки оператер система, извијестио је да је до краја јула испоручено 70,2 милијарде кубних метара гаса (bcm)! Норвешки систем за извоз гаса, односно 8800 км дуга мрежа гасовода, који опскрбљује Белгију, Британију, Француску, Њемачку и Данску, кључан је за енергетску стабилност Европе. Такође је кључан за Норвешку, са 95% свог извоза гаса, који се испоручује путем цјевовода. Норвешка иначе,осигурава око 30% природног гаса Европи.

(energetika-net.hr)

Укинута забрана за нове реакторе у Швајцарској

Након несреће у Фукушими, страхови од сличних катастрофа довели су до тога да швајцарска влада и парламент у мају 2011. године донесу одлуку о постепеном укидању нуклеарне енергије. Међутим, повећана потражња, климатски циљеви и глобалне геополитичке неизвјесности, ставили су Швајцарску пред нове изазове. Тако је савезни парламент усвојио иницијативу „Струја за свакога у сваком тренутку (Зауставите нестанке струје)“ у марту 2024. године, која је “отворила” врата за поновно разматрање нуклеарне енергије. Швајцарска има четири активна нуклеарна реактора, који производе трећину електричне енергије у земљи. Сви ови реактори имају неограничене оперативне лиценце и могу наставити с радом све док се сматрају безбједним. **(energetskiportal.rs)**

Због чега су виртуелне електране тако важне?

Како производња зелене електричне енергије у великој мјери зависи од временских услова, и како се често дешава да љети, усљед вишка струје, цијене падају испод нуле, једно од рјешења су децентрализоване мреже батерија, назване још и “виртуелне електране”.Оне користе вјештачку интелигенцију, како би паметно управљале производњом, складиштењем и потрошњом електричне енергије из различитих извора, док уједно профитабилно тргују на тржишту електричне енергије.Стотине хиљада кућних батерија, електричних возила и топлотних пумпи требало би да се повежу у огромну, децентрализовану мрежу батерија – нудећи капацитет, који се може успоредити са неколико нуклеарних електрана, али са неупоредивом флексибилношћу.Витруелне електране децентрализују складиштење вишка електричне енергије када је мрежа преоптерећена и убризгавају је назад у мрежу по потреби. Ово смањује вршна оптерећења, обезбјеђује равномјернију дистрибуцију производње и потражње електричне енергије и стабилизује електричне мреже. **(energetskiportal.rs)**

Кина одавно достигла циљеве за солар и вјетар

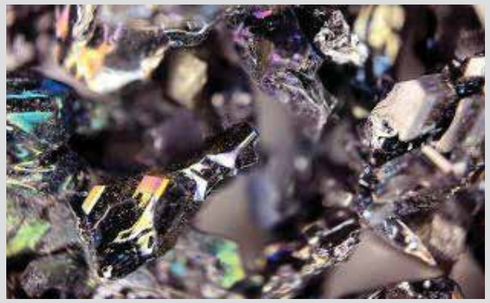

Кина наставља да руши рекорде у коришћењу обновљивих извора енергије. Тако је на крају јула, достигла укупни инсталисани капацитет за производње електричне енергије у вјетропарковима и соларним електранама од 1.200 GW, што је циљ који је био постављен за 2030. годину.Укупан капацитет електрана за производњу електричне енергије у Кини био је 3.100 GW, од тога су вјетропаркови имали снагу од 470 GW, а фотонапонске електране од 740 GW. Вјетар и солар чине 39 % капацитета за производњу струје. **(balkangreenenergy.com)**

Италија поново отвара руднике

Италијанска влада донијела је одлуку о поновном отварању раније затворених рудника и покретању нових,како би обезбиједила приступ кључним минералима, попут литијума и кобалта, који су неопходни за производњу електричних аутомобила и других технологија обновљиве енергије. Вјерује се да Италија посједује резерве најмање 15 од 34 сировине које Европска унија сматра кључним за стратешки развој; потенцијални ресурси укључују литијум у близини Рима, олово и цинк у Ломбардији, кобалт у Пијемонту, титан у Лигурији, као и различите руде на Сицилији и Сардинији. **(energetskiportal.rs)**

Регион и ОИЕ

Хрватска ће, преко пројекта модернизације, који се суфинансира средствима ЕУ, извршити набавку паметних бројила, у вриједности од 86,5 милиона еура. До краја 2029. бројила ће бити инсталирана на свим мјерним мјестима, којих има скоро 2,5 милиона! Србија је припремила измјене Закона о енергетици, којима ће укинути забрану градњи нуклеарних електрана. Иначе, ЕПС је забиљежила профит од 280,3 милиона еура, у првој половини 2024. године. Државна Електропривреда Босне и Херцеговине узела је кредите којима ће покрити безмало цијели пројекат Грачаница, вриједан 40,35 милиона еура. Renalfa IPP, у комплексу рудникâ угља и термоелектране РЕК Осломеј у Сјеверној Македонији, гради соларну електрану, једну од највећих у региону, коју је ЕУ прогласила једним од 17 најважнијих пројеката под њеним Инвестиционим оквиром за Западни Балкан (WBIF).

(balkangreenenergy.com)

Гугл и Мајкрософт троше више струје него 100 држава!

Гугл и Мајкрософт потрошили су 48 терават сати (TWh) електричне енергије током 2023. године, премашивши потрошњу у више од 100 земаља! Тако су Гугл и Мајкрософ трошили исту количину енергије као Азербејџан, чији се БДП процјењује на 78,7 милијарди долара. Гуглов приход у 2023. износио је 307,4 милијарде долара, а од Мајкрософта 211,9 милијарди долара. Државе попут Исланда, Гане, Доминиканске Републике и Туниса, које троше по 19 TWh, мање су потошиле струје од ова два технолошка гиганта. Вјерује се да је разлог што су обје компаније потпуно прешле на AI.

„Goldman Sachs“ наводи како Европа треба преко један билион долара да припреми своју електроенергетску мрежу за вјештачку интелигенцију.

(energetskiportal.rs)

Припремила: Татјана Кнежевић Перишић

ДУШАН ЖИВКОВИЋ
ГЕНЕРАЛНИ ДИРЕКТОР ЕПС АД

МИ СМО ИЗАБРАЛИ СВОЈ ПУТ

Енергетска заједница и ЕУ морају јасно да подрже енергетску транзицију земаља Западног Балкана. Ми смо рекли „да“ обновљивим изворима енергије, које ћемо сами градити и који ће бити у нашем власништву, каже први човјек ЕПС-а Душан Живковић

Татјана Кнежевић Перишић

Генерални директор Електропривреде Србије, инжењер је електротехнике, више од 30 година ради на пословима инвестиција, финансирања, инжењеринга, пројектовања енергетских система, као и система за управљање и њиховој имплементацији у Електропривреди Србије. На позицију генералног директора, Душан Живковић је дошао са функције менаџера за развој производње и то након што је то највеће државно предузеће промијенило правну форму (у акционарско друштво) и када су изабрани нови чланови Надзорног одбора, у који су, први пут ушли странци, Норвежани. Радио је на свим већим инвестиционим пројектима у енергетици и сарађивао са готово свим међународним финансијским институцијама, али и највећим свјетским компанијама

Однос ЕУ према земљама Западног Балкана, лаички речено, препун прохтјева, а са мало финансијске подршке, Живковић оцјењује као нови реалитет:

Цијене електричне енергије и гасна криза, наметнули су нека нова правила, нови реалитет, којем се ЕУ није баш прилагодила. Међународне финансијске институције и уопште, сва подршка, некако је превише захтјевна и кад су рокови у питању и кад су у питању ти меки притисци, све то није афирмативно за инвеститоре - и то се види. Нови приступ према југоисточној Европи, по нама, мора јасно да подржи енергетску транзицију.

Ми смо, у ЕПС-у, изабрали свој пут; “да” обновљивим изворима енергије. Градимо соларну електрану у Костолцу, вјетропарк и они ће бити у власништву ЕПС-а. Приватни инвеститори имају своје мјесто под сунцем и свој удио на том тржишту, али ЕПС такође има улогу главног играча на тржишту електричне енергије. С друге стране, мијењаћемо постепено фосилна горива са ОИЕ, размишљамо и о нуклеарној енергији.

> *ЕПС има улогу главног играча на тржишту електричне енергије*

ЕПЦГ има сјајне ресурсе

Ви, у Црној Гори, имате сјајне ресурсе, посебно Сунце и то би, по мом мишљењу, морали максимално искористити. Начин како је ЕПЦГ кренула је јако добар. Развој ХЕ Крушево, Комарница пуно обећава. Знам да ће, наредне године, прави изазов бити ТЕ Пљевља, због тога што ће мјесецима бити скинута са мреже, али треба наћи рјешења да она има лагану транзицију. Не мора радити 3.000 сати, може 1.000 сати да ради до неког крајњег датума. Сигуран сам да Црна Гора, због ресурса које има може бити 100% зелена.

Проблем је што у термоелектранама и рудницима угља, на подручју Западног Балкана, ради око 46 хиљада људи. У Србији се 70% струје добија управо из фосилних горива, дакле, потребно је пуно новца да би се ријешила егзистенција људи и изградили нови извори енергије.

Ту су препозната два процеса. Један је декарбонизација, а други енергетска сигурност државе. ЕПС, као носилац декарбонизације, пратиће јако пажљиво све што се тиче запослених. Неће бити отпуштања, али биће преквалификација, нешто запослених ће, кроз природни одлив, отићи... Неће бити брзих промјена, иако ће се све мијењати.

Каква је визија ЕПС-а, кад су ОИЕ у питању?

Поред “вјетра” од 66 MW, солара 10 MW, ту су пројекти реверзибилне хидроелектране Бистрице, хидроелектрана снаге 211GW на Дрини, гдје са ЕПРС треба да градимо три електране-Фоча, Паунци и Бук Бијела, као и соларна самобалансирајућа електрана од 1GW. То су озбиљна средства, око 2,5 милијарди еура, а сама РХЕ „Бистрица“, која је пројекат за балансирање ОИЕ, вриједи око милијарду еура, долазимо до вриједности пројеката од око 3,5 милијарде еура инвестиција.

Са друге стране, у Србији имамо независне произвођаче, чију енергију желимо да откупимо. То је 3.500 MW, што је око 4.500 GWh. Тим процесом би, до 2030. године, достигли 45% производње из ОИЕ, ако не и 50%. Не желимо наметнута рјешења, имамо своје планове и свој пут.

Шта је са интеграцијом европског тржишта електричне енергије?

Европа стреми да има јединствено тржиште, а исто тако, да југоисточна Европа допринесе енергетској стабилности, преко маркет каплинга, кроз развој преносних капацитета. Тако би се довољне количине струје кретале кроз европско тржиште, обезбјеђујући енергетску стабилност држава. Наша корист у цијелој причи је чињеница да “своју” енергију пласирамо у Европу, при чему би наша цијена могла бити јако конкурентна. Оно што је добро је то што би таквим цијенама утицали и на њихово тржиште, подржавајући и конкурентност њихове економије. То сада ради Кина са руским гасом, а по цијенама је ван конкуренције. Уз то, има јефтину радну снагу, јефтин гас, може да произведе све што се помисли. Е тако би ми, са Западног Балкана, могли да утичемо на европско тржиште и њихову привреду, а да и нама буде добро, чувајући свој енергетски суверенитете и обезбеђујући енергетску сигурност Србији, али доприносећи и енергетској сигурности региона.

> *Сигуран сам да Црна Гора, због ресурса које има може бити 100% зелена*

ДР. СЦИ САНЕЛ БУЉУБАШИЋ

ДИРЕКТОР ЈП ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА БИХ

Енергетска транзиција има шансу да успије

У БиХ дјелују три електропривредне компаније,свака са својим специфичностима када су у питању производни капацитети с комбинацијама термо-хидро или само хидро постројења.У интервјуу за лист Електропривреда др.сци. Санел Буљубашић, генерални директор ЈП Електропривреде БиХ казао је да је базна производња из термоелектрана и најчешћи омјер у укупној производњи у односу термо-хидро износи 80 на према 20%. Овај однос се мијења, али не у значајнијим процентима у зависности од хидролошких прилика. С обзиром на то да је главна производња заснована на раду термо постројења, за одржавање електроенергетске стабилности кључно је обезбјеђење довољних, односно, потребних количина угља за осигурање континуираног рада термо блокова, производњу оних количина електричне енергије које ће омогућити сигурно снабдијевање домаћег конзума

Марија Вукотић

Шта је кључно за одржавање електроенергетске стабилности? Каква је ситуација у БИХ?

Само с несметаном производњом можемо електроенергетски систем сачувати од „потреса“ који би могли угрозити његов интегритет. С друге стране, посебан проблем или отежавајућа околност, је тешко стање у рудницима који су у саставу Концерна ЕПБиХ, изазови енергетске транзиције и задатак испуњавања обавеза које је преузела БиХ по основу Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП), Уговора о успостави Енергетске заједнице, те Софијске декларације о зеленој агенди за Западни Балкан. Као потписница Софијске декларације, БиХ је прихватила опредјељење или пут ЕУ ка климатски неутралној Европи до 2050. године. То практично значи постепено смањење кориштења угља и доношење одлука о временском оквиру за потпуно затварање термо капацитета и рудника. Дакле, обавезали смо се на нула посто ЦО2.

Један од циљева ЕПБиХ је изградња нових производних капацитета, шта је све у плану?

Пошто идемо ка климатски неутралној Европи, наша опредјељеност је изградња нових, значајнијих производних капацитета из обновљивих извора. Конкретно, у области хидро потенцијала у току су припремне активности на изградњи ХЕ Устиколина на ријеци Дрини снаге 60 MW, електрана Јањићи и Кованићи на ријеци Босни. У припреми су пројекти вјетроелектрана Влашић и Битовња, те више фотонапонских електрана међу којим би већина требало да буде изграђена на некадашњим коповима рудника из састава Концерна ЕПБиХ, коповима на којим је окончана експлоатација. Енергетска транзиција у БиХ има шансу да успије и буде праведна уз интензивну градњу обновљивих извора, а за то нам треба сарадња свих учесника овог процеса у нашој земљи и друштва, и свјесност о изазовима транзиције.

Увели сте интерну таксу за СО2, шта она подразумијева?

Интерну шему опорезивања емисије СО2, ЈП Електропривреда БиХ је покренула 2021.године, како би што спремније, са знањима и капацитетима, дочекала период наплате такси на емисије СО2. Циљ је изналажење начина за одрживу и правичну транзицију електроенергетског сектора уз очување сигурности снабдијевања, узимајући у обзир специфичне околности у нашој држави, посебно сектор угља који представља највећи изазов.

Концептом интерног обрачуна трошкова СО2, Електропривреда БиХ се унапријед опредјељује за резервацију средстава и стварање интерног фонда за потребе транзиције у правцу декарбонизације. Истовремено, овакав обрачун служи као припрема за услове пословања уз плаћање накнаде за СО2 који би могли наступити за неколико година. Посебно је значајно да се на овај начин утврђују будући већи трошкови производње и њихов утицај на продајне цијене електричне енергије и конкурентност на тржишту, као и на одлуке о улагању у нове производне капацитете. Када је у питању овај дио изазова, мишљења смо да морамо заједно наступати у контесту WB6 земаља према Енергетској заједници, односно Европској комисији. Сматрамо да електропривреде, односно ТЕ из региона WB6, у оквиру будуће шеме ЕТС и укључења у ЕУ ЕТС, требају добити значајнији удио бесплатних емисијских дозвола, с постепеним умањењем у достатном транзицијском периоду који ће омогућити енергетску транзицију на одржив начин.

Електропривреда БиХ ускоро ће бити регистрован на берзу SEPEX?

Нажалост, БиХ је једина земља Западног Балкана која нема активно тржиште (берзу), којим би и за нас биле створене претпоставке за регионалну и панеуропску интеграцију, покретање властитог дан-унапријед тржишта и спајање са регионалним берзама. То је велики проблем јер, БиХ нема закон о електричној енергији на државном нивоу. Закони постоје али на нивоу ентитета, у складу с административним уређењем БиХ. У оваквој ситуацији ми тражимо рјешења која ће нам омогућити боље услове за тржишно пословања и у завршној смо фази регистрације на берзу SEPEX у Србији. Наравно, паралелно се интензивно ради на оснивању берзе на нивоу Босне и Херцеговине.

Покрећете нови поступак тарифирања за јавно снабдијевање, а разматрате опцију увођења блок тарифа, шта то значи?

Код федералног регулатора за енергију смо покренули тарифни поступак с приједлогом цјеновног модела који подразумијева линерано повећање цијена за категорије домаћинства и остала потрошња. У питању је први тарифни поступак за енергију који Електропривреда БиХ

покреће од 2015.године. Од тада цијене за јавно снабдијевање нису мијењане без обзира на бројне финансијске ударе којима смо изложени. Производна цијена кWx је далеко већа од оне по којој тај кWx продајемо у јавном снабдијевању. Даље, наше цијене снабдијевања су ниже, а производне више у односу на друге двије електропривредне компаније које егзистирају у БиХ. Тачно, тзв. блок тарифе јесу биле опција. Подразумијевале су три тарифе или зоне. Овакав модел је био с циљем стимулисања енергијске ефикасности, потицаја на штедњу електричне енергије, па рецимо и контролу трошкова од стране купаца.

Европска унија и Енергетска заједница траже декарбонизацију енергетике, али земље региона тренутно зависе доста од угља у производњи енергије? Ви сте активно ушли у процесс декарбонизације, да ли сте задовољни како се одвија ?

У посљедње вријеме се овим питањима у БиХ приступа свеобухватније. Конкретно, Електропривреда БиХ је израдила планове за енергетску транзицију и декарбонизацију који предвиђају постепено смањење производње из термоелектрана уз постепено затварање рударских погона, и истовремено повећање удјела производње електричне енергије из нових ОИЕ. Региони угља су заиста велики проблем јер, праведна транзиција је углавном везана за њих. Дефинисани планови се праведно могу провести само уз услов да људи који јесу ангажовани у регионима угља, рудницима, праведно буду збринути, новим запошљавањем, преквалификацијом или на неки други начин. За то су потребни и закони о праведној транзицији који конкретно заговара Електропривреда БиХ, дугорочни програми, планирање буџета, техничка помоћ и друго. Потребна су нам искуства ЕУ и Енергетске заједнице, кроз асистенције и финансије.

Нови пројекти када говоримо о ОИЕ изазов су за енергетски сектор. Која је зелена енергија право рјешење за БИХ?

У претходним одговорима сам издвојио пројекте ОИЕ који су активни у Електропривреди БиХ. Опће је познато да је БиХ богата водним потенцијалима, потентним за изградњу капацитета веће снаге. Навео сам планове за изградњу електрана на ријекама Дрина и Босна. Морам признати да нам за реализацију треба више слуха и разумијевања од стране локалних заједница и виших нивоа власти, али и невладиних организација које се примарно баве питањима заштите околиша. И присутна промишљања у европским финансијским институцијама су све више базирана на томе да су улагања у одрживе хидроелектране опција за бржу транзицију и постепено напуштање фосилних горива, посебно угља.

Праведна транзиција која обухвата и изградњу објеката из ОИЕ не може се проводити без Владе ФБиХ и усвојеног Програма јавних инвестиција у којем су планирани ови производни објекти. Проходност потребних дозвола и динамика изградње у складу с планских роковима могућа је уз доношење одређених законских прописа који ће дефинисати објекте од јавног интереса за Федерацију БиХ и државе Босне и Херцеговине, и начине изградње. Енергетска транзиција није питање само за Електропривреду БиХ. Ми, али и друге двије електропривредне компаније у БиХ, и другим државама региона, саме је не могу провести.

НАДА ГОЛУБОВИЋ, СЕКРЕТАРИЦА ДИРЕКТОРА ТЕ „ПЉЕВЉА“

Цијените посао који радите у оваквој Компанији

Пуних 43 године и осам мјесеци, Нада је радила у термоелектрани; крајем јуна је отишла у заслужену пензију, као једна од најцјењенијих колегиница, која је, својом одмјереношћу, професионализмом, лијепом ријечју и благим осмјехом, оставила трајни печат у овом колективу

Татјана Кнежевић Перишић

Нада нас чека, а ђе друго, но у ТЕ Пљевља, у којој је радила толико дуго. Чини јој се, прошло је као трен, па кад помисли да јој је укупни радни стаж 44 године, четири мјесеца и девет дана, „чудом се чуди како прође толико времена“.

-А сјећам се наших барака, док се градила термоелектрана; видите ове борове и брезе, као да је било јуче кад смо их садили.А сада, високи, огромни, за сјечу...Па свечано отварање ТЕ; ја држим тацну за пресијецање врпце, тог 25.октобра 1980. године...тресем, сви су ту, и тадашњи предсједник Владе, сва Црна Гора стигла, а ја само размишљам како ћу то одрадити...али добро је прошло, каже Нада, уз смијех.

Била је тако међу „првим станарима“ нове зграде, те 1982.године; памти еуфорију, ентузијазам, понос што ради у ТЕ: Кад те питају у граду: ђе радиш, а ти кажеш у ТЕ, одмах оно „оооо, у доброј фирми, благо теби“...и ђе год да одеш, исти коментари, због којих си задовољан и поносан.

А није баш „било ко“ могао тада постати и остати секретарица директора; Нада скромно одбија моју констатацију али не може одбити чињеницу да је била секретарица девет директора:

-Сјећам се Луке Јеловца, па два пута Млађена Чабаркапе, па Тихомира, па Борише, па Добрила (Гачевића) два пута, Луке Јовановића, сада Мирка Мазалице...пребира Нада по успоменама...Не могу ни једног да издвојим, сви су били максимално коректни према мени, ма и према свима осталима.

А који јој је „тајни рецепт“ био за тако лијепе односе са претпостављенима?

-Знате како; на овом послу си везан осам сати; нема шетње, нема паузе, имаш своје обавезе...дошла сам млада, дошла сам да радим! Нема ту приче. Останеш поподне, долази, рецимо, неко важан у посјету...нема питања можеш ли, мораш, то ти је обавеза. Тражиш прековремене? Боже сачувај! Тих захтјева није било тада; ја никада ни један прековремени нијесам ни тражила ни добила.

А што се тиче односа према надређенима? Е па ја имам једну народну мудрост, коју сам примјењивала увијек: Уши имам-не чујем, очи имам-не видим...Никада, али баш никада нијесам рекла:прича се ово и оно, видјела сам то и то...Нема тога! Кажем и овој малој, која је дошла на моје мјесто исто...Буди професионална, штити свој колектив и не брини.

Нада се „доказала“ свима; дошавши из мале средине, села Шуле, рударског насеља у близини Шупље стијене, са првом А класом дактилографског умијећа и средњом школом, урођеном госпоштином и лијепим манирима, задобила је поштовање не само својих колега, него и бројних гостију, великих извођача радова,странаца, политичара...Као једној од најбољих, припала јој је част да носи и Штафету младости, некадашњи симбол братства и јединства народа бивше Југославије.

-Сјећам се да су ме колектив и синдикат тада предложили да идем на слет у Београд...уф, како је то тада било, нестварно...прича Нада. Чини јој се да је тада имала пуно више посла; ТЕ је радила пуном паром, Пљевља су почела да се развијају, да расту „таман као ови борови у дворишту“; радници су били задовољни.. Могли смо да користимо и одмаралишта, и љетовалишта, зимовали и љетовали преко синдиката, куповали на рате, имали одморе...Мислим, имамо то и сада, јер нам је синдикат увијек био јак-и тако треба да буде.

Прве пензионерске недјеље, Нада проводи као у сну:

-Осјећам се одлично, нема оне јутарње трке, те хоћу ли закаснити, те чекају ли ме...опуштена сам, прелијепо проводим вријеме. А можда мислим да сам на годишњем, ето не знам...Са мојим Мрдом, мојим животним сапутником, уживам у овим данима...Чудите се имену? Е и ја сам, вјерујте...Кад смо се почели забављати, пола године сам мислила да му је то надимак, а не име. Мрдо, моја велика и искрена подршка цијелог живота, каже Нада.

Ипак, њена „слаба тачка“ су дјеца. Али баш дјеца за понос:

-Моје синове сам учила да буду вриједни, радни, да не завиде никоме, да помогну свакоме. Мој Нађељко је доктор наука и ради на факултету у Сан Дијегу; кад сам ишла тамо, рекли су ми, а истина није срамота, да се није такав човјек рађао као он и да су поносни што је њихов колега. А шта ћете више од тога? Млађи је играо кошарку, а са репрезентацијом Србије освојио злато; и тада га зовне тренер, каже: бићеш на клупи већину сезоне јер мора да игра тај и тај, син овог и оног! Ту се он наљути, а цијели живот је посветио спорту, зовне ме и каже: Мајко, сад ћу да студирам! Ја у чуду, ђе сине, прошло је три године? Али, ако хоћеш, све финансирање ја сносим! Он, за три године све положи, четврту заврши на Економском факултету и сад је економиста, као и снаха. Ето како живот крене неким другачијим путевима. Па и старији син је отишао у Америку преко спорта, али кад је завршио основне студије, било је или-или, спорт или наука. Изабрао је психологију, преуспјешан је у свом послу и ја сам, као мајка, испуњена срећом и поносом на њих двојицу, каже Нада.

Ова скромна жена, мелодичног гласа, лијепог осмјеха, колегиница и друг, испраћена је са љубављу тог 28.јуна у пензију:

-О, не питајте како је било; колеге са спрата су ми купили цвијеће, сат, новчаник, бомбоњеру, вино...па да су оловчицу, била бих срећна; па друге колегинице исто...Отишла сам у сузама, али радосницама на толику пажњу и поштовање. Задовољна и срећна што сам била дио Електропривреде Црне Горе и ТЕ Пљевља, са пуним срцем сам отишла у пензију. И ако могу да савјетујем млађе колеге, рећи ћу им: цијените свој посао, цијените то што имате овдје, радите и не водите туђе послове. То је пут за једну успјешну радну каријеру али и за поштовање колега, које добијете током рада или пензионисања. Желим свима пуно радних побједа и успјеха, закључује Нада.

А и ми завршавамо овај текст о једној финој и часној жени, коју смо годинама сретали испред кабинета директора, увијек са осмјехом, пажњом, обавезној кафи и соку и топлим поздравом. Срећно пензију „трошили“, госпођо Надо и хвала на свему!

ГОДИШЊА РАДИОНИЦА БЕЛЕН-А

Циљ је интеграција европског тржишта

Татјана Кнежевић Перишић

Развој и функционисање берзанског тржишта у Црној Гори, развој преносне мреже, утицај развојних пројеката ЕПЦГ-а на тржиште електричне енергије у Црној Гори, развојне прилике те улога алокацијске платформе у развоју црногорског тржишта електричне енергије-теме су о којима се разговарало на Годишњој радионици БЕЛЕН-а, одржаној у хотелу Хилтон, у Подгорици.

Филип Зиндовић, експерт за трансакције на берзи, представио је Берзу електричне енергије д.о.о. (БЕЛЕН), која је основана 2017. са задатком да буде национална берза електричне енергије. Власничку структуру чине три субјекта: ЕПЦГ и преносни систем CGES имају по 40, 6%, док оператор тржишта COTTE има 18,8% власништва. Говорећи о плановима развоја, Зиндовић је истакао да се статус посматрача у MCSC очекује већ крајем септембра, а да БЕЛЕН планира увођење нових производа дан унапријед и негативне цијене, придружење IBWT-у (регионални пројекат за имплементацију европског циљног модела за додјелу прекограничних преносних капацитета), придруживање SCAC-у кроз тржишно спајање са Италијом те развој унутардневног континуираног и аукцијског тржишта.

О политикама развоја и приликама за Црногорску берзу, говорио је Јуан Перез, директор стратегија у EPEX SPOT-у. Он је казао да је ова компанија настала 2008.године, са уредима у Амстердаму, Берлину, Бриселу, Берну, Лондону и Бечу, спајањем power spot активности енергетских берзи у Француској и Њемачкој. Њихов главни циљ је подстицање интеграције европског тржишта електричне енергије, а Дан унапријед и Унутардан, њихов мотор razvoja. EPEX SPOT окупља 27 држава, са 400 чланова.

Драган Перуновић, директор Сектора за развој и инвестиције у CGES-у, представио је најважније пројекте које је компанија реализовала, најављујући 200 милиона нових инвестиција у периоду од 2024.-2028.године. Тренутно најважнији је свакако изградња DV 400 kV Чево –Пљевља, који је у завршној фази, обзиром да је завршено 94% радова. Изузетно захтјеван пројекат чини 122 км трасе, са 446 стубова, у који је укључено шест општина и више десетина насеља те национални парк.

Дејан Драшковић директор БЕЛЕН-а

Специјалиста за трговину и оптимизацију у Дирекцији за управљање енергијом ЕПЦГ, Божана Миљанић Марушић је, уз представљање начина рада наше Дирекције, најавила да ће од будућих инвестиција у VE Гвозд, VE Гвозд 2, мХЕ Отиловићи, SE Крупац, Жељезара те А8 у ХЕ Перућица,у вриједности од 285 милиона еура, наша Компанија доћи до нових 232 MW инсталисаних капацитета, са 402 GW електричне енергије. У наредном периоду, Електропривреда ће развијати низ других пројеката, међу којима su најважнији изградња ХЕ Комарница, са 171,9 MW те ХЕ Крушево 90 MW, казала је Миљанић.

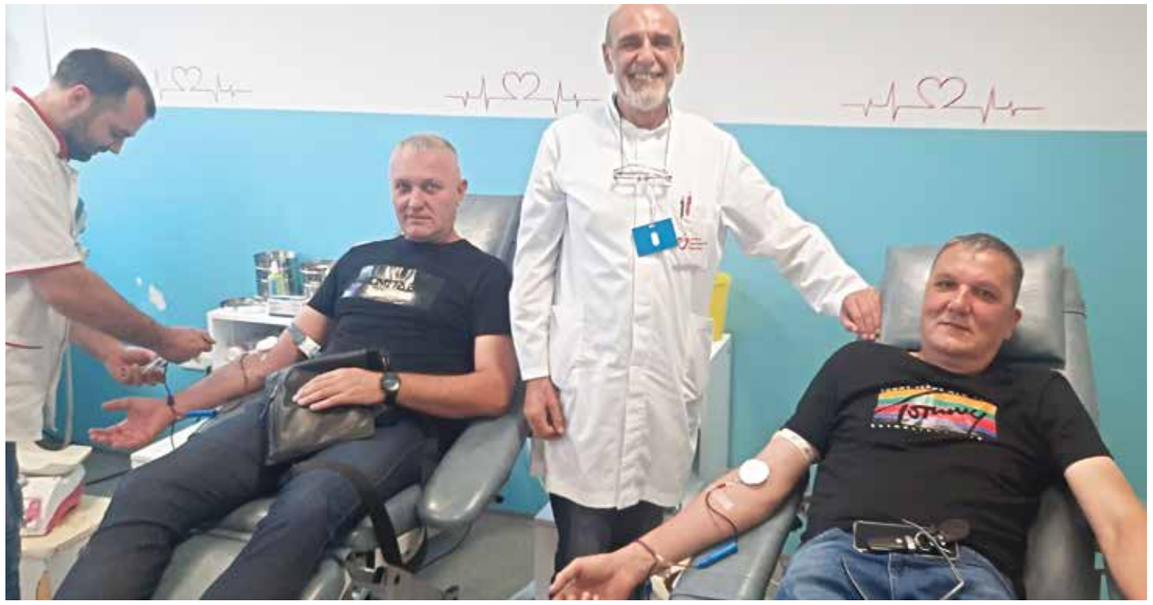

СЕПТЕМБАРСКО ОКУПЉАЊЕ ХУМАНИСТА ИЗ ЕПЦГ

Дониране 24 јединице животне течности

Акција је испунила очекивања, али је одзив добровољних давалаца могао бити и већи, посебно колега из Дирекције Друштва, наводе у Клубу добровољних давалаца крви Електропривреде Црне Горе

/dobrovoljni.davaoci@epcg.com/

Клуб Електропривреде Црне Горе организовао је у петак, 06. септембра, акцију добровољног давања крви, у којој је учешћа узело 27 хуманиста, највише њих било је из ХЕ „Перућица“ и ХЕ „Пива“. Прикупљене су 24 јединице животне течности.

У Клубу истичу да је акција, под слоганом: „Важно је“, протекла у складу са очекивањима, али наводе да је одзив колега, посебно из Дирекције Друштва, могао бити и већи тим прије јер је, посљедњих година, Компанија знатно подмлађена.

Не треба заборавити да је крв лијек који се добија искључиво из вене даваоца и да наша крв некоме може спасити живот те да се некада сви нађемо у ситуацији да нам је потребна животна течност, за нас саме или за наше најближе, поручили су из Клуба.

Истичу, такође, да је нова прилика да „заврнемо рукав“ и покажемо себе и своју компанију у најбољем свјетлу средином децембра када је у плану завршна акција у овој години. Претходно, хуманисти из ТЕ „Пљевља“, традиционално, обиљежиће 21. октобар - Дан Термоелектране.

ЕЛЕКТРОПРИВРЕДА И ОВЕ ГОДИНЕ УЗ LAKE FEST

Партнери добром звуку на Језеру

Овогодишње издање Lake Fest-а, обиљежили квалитетни рок и поп извођачи, DJ продуценти, камп и мала бина. Електропривреда нам није само финансијски помогла, него била партнер у организацији, казао Пеђа Зечевић, најављујући активности које би, заједно са цијелом заједницом, допринијеле да Никшић постане регионални епицентер доброг звука

Татјана Кнежевић Перишић

Овогодишње издање Lake Fest-а, 13-то по реду, окупило је позната имена поп и рок музике, али и неке од најатрактивнијих DJ на овим просторима; у три дана, смјењивали су се извођачи различитих музичких смјерова, па смо првог дана слушали групу Субверзија, па невјероватног Жељка Бебека, потом Прљаво Казалиште, па македонску групу Funk Shui и истамбулског владара дискотека Мурата Унцуоглуа.

Предраг Зечевић

Другу ноћ обиљежили су Марчело, Queen Sensation, руска група Сплеан, па омиљени Ритам Нереда и холандски DJ Fedde Le Grand. Завршна ноћ припала је групи Џанум, Јурици Рађenu & Аеродром, групи Црвена Јабука, словеначком Laibach-u, док је Lake затворио енглески DJ Jax Jones.

Сва три дана, на стејџу у кампу, наступали су бендови: Набрзака, Јелена, Eliza Stark& The Dappers, Tantrabrothers, Azilanti, Девет, Петрикор, Микрокозма и Логишка грешка.

Ово је нова концепција Lake Фест-а и настављамо у том правцу, каже организатор **Пеђа Зечевић**, додајући како су овогодишњи извођачи долазили из десет држава, што сигурно, доприноси имиџу "фестивала на Језеру".

Електропривреда је са Lake Fest-ом одавно. Уз значајну финансијску помоћ коју имамо, уз уступање земљишта за одржавање фестивала, не могу причати о компанији која помаже Lake Fest, већ као о партнеру. Настојаћу, да са ЕПЦГ, тај простор кампа оживимо атрактивним програмима и новим садржајима, а било би лијепо да, мимо та три дана, овај простор постане нека оаза за окупљања, дружење и музику, каже Зечевић. Додаје како је Електропривреда много урадила већ самим отварањем парка, који је поклонила граду, да не помиње "повратак" мале бине, на којој су организатори дали шансу и мање познатим музичарима да се представе публици.

У наредном периоду, видим још веће могућности, обзиром да је Лаке Фест одавно надградио учеснике и сам по себи, је одавно бренд града. Уколико се сви некако "нађемо", и ви, општина и остале институције, Lake Fest може заиста постати епицентер једне регионалне љетне забаве и мјесто намјенског боравка туриста.

Међутим, таква будућа позиција, захтијева и неке пропратне услове, као што је рецимо, смјештај посјетилаца и слично. У сваком случају, захвалан сам и ЕПЦГ, општини Никшић, Пивари, свима који су помогли овогодишње издање Lake Fest-а, али 'ајмо сада заједно да градио већу причу! Никшић је заслужује, каже Зечевић.

И "кампери" су били задовољни понуђеним line up-ом. Никшићани Марко и Бокаш, са претежно мушким друштвом, традиционално кампују све ове године; музика, шатор, језеро, освитање на ледини-куд ће већа драж, кажу. Ту су и гитаре, тополе, дремне се два-три сата, онда ред шетања, купања, пијуцкања, додаје Миладин из Подгорице. Наташа и Андреј су руски држављани, који живе сада у Црној Гори и са дјететом су дошли да "уживају мало" у нашем граду; дошли смо да прославимо празник са вама, кажу. Јер бити на фестивалу, камповати, слушати музику у хладу топола, купати се, бити, напросто, слободан човјек бар три дана, заиста је празник.

И зато, видимо се, и наредне године,, на Језеру!

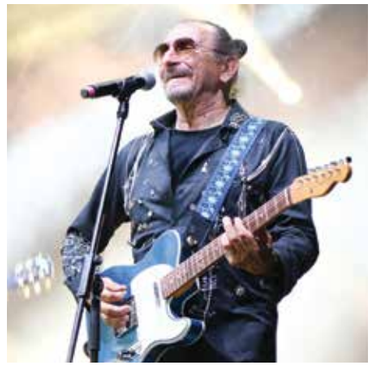

ДРАЖЕН ЖЕРИЋ ЖЕРА

ФРОНТМЕН ГРУПЕ "ЦРВЕНА ЈАБУКА"

ЈА САМ РЕТРО ЧОВЈЕК, ПА ВОЛИМ УПЕЧАТЉИВОСТ

Интервју

Марија Вукотић

Дражен Жерић Жера, легендарни музичар, клавијатуриста и вођа једне од најпопуларнијих група у бившој Југославији, "Црвене јабуке", дио је музичке сцене четири деценије. На овогодишњем Лејк фесту познати сарајевски бенд дружио се са никшићком публиком, а вратили су се са пјесмама које су обиљежиле бројне генерације.Жера каже да су Никшић посјетили први пут 1987. и да се увијек радо враћа у градове који одишу добром енергијом. Коментарисао је за наш корпоративнии часопис нове музичке жанрове,најавио нове пројекте истичући да је „рокенрол срж и почетак сваког музичког правца,само што није толико заступљен у медијима као што су то остали правци. Казао је да су се ствари доста промијениле јер је музичка понуда доста већа. Свако вријеме носи неку своју музику и мени је то сасвим океј. Ако неки жанр или музички правац има своју публику, онда све ваља", казао је у интервјуу популарни Жера.

Тајна вашег дугогодишњег трајања на сцени?

Нема тајне, ако хоћес било чиме да се бавиш, мораш да знаш свој посао. Да будеш чистих емоција према музици себи и другима. Ако гледаш друштвене мреже, кликове, лајкове онда не треба да се бавиш музиком. Са нама је другачије,музика је у нама, а то је оно што публика цијени и препознаје.

Да ли данашњи стил живота обликује музички укус код младих људи?

Губимо емоцију и додир, у том смјеру иде сцена. Драго ми је што сам проживео све како треба, да сам рођен у ово доба не бих се бавио музиком.

Изгубила су се мјерила било какве вриједности,нијесам судац времена, не желим ни да будем , али кад видим шта је на столу, шта се нуди то не могу назвати ни једним именом. Свако вријеме има своје, битно је да људи имају избор, па шта изаберу, шта воле њихова воља.

Када би се вратили на почетак каријере, да можете, да ли би нешто промијенили?

Ништа! Још би био тврђи у ставовима, и даље бих чувао емоције према музици, себи, другима. Важно је не ићи за трендовима, не може један албум да личи на колу, други на шопску салату.Не може се на турнеју са једном пјесмом. Не разумијем , на шта све ово личи и ако се настави, гдје и у ком правцу иде добра музика. Мало жалосно, али тако је. Али, не можеш публику преварити. Једна је атмосфера када људи свирају, а једна када пуштају с матрице", не занима ме ново вријеме, "дигитално доба без емоција", јер је "пуно љепше оно старо вријеме".

Бити свој , важно је!?

Ја сам ретро човјек, драго ми је да сам доживио један лијеп период. Искрено не свиђа ми се вријеме које долази. Не свиђа ми се чињеница да вјештачка интелигенција може правити музику, мајице, књиге. Гдје смо ми, наше душе.Ја волим што сам нешто проживио, па ми је лакше.

Ваша музичка каријера траје више од четири деценије, шта је све обиљежило?

Да, нас слушају четири генерације,са истим жаром се ужива уз пјесме Бјежи кишо са прозора, Зову нас улице то је просто магија која траје, магија шта све изазивају те пјесме. Кажем нудимо искреност па онда се то и највише воли и тражи. Мада ми и заправо и кад објавимо нешто не знамо шта ће бити.Публика крије тајну.

Значи ствар је тренутка?

Да, ствар је тренутка, шта људи заправо изаберу,није битно направити стотину пјесама, суштина је направити хит и остати упамћен. А то зависи од публике,не од нас!

Омиљена пјесма?

Не знам, све су ми драге. Подједнако их волим. Носе своју причу!

МИЛИВОЈ ДУКИЋ
ЈЕДРИЛИЧАР

ЈЕДРЕЊЕ ПРУЖА ОСЈЕЋАЈ СЛОБОДЕ

Марија Вукотић

Два дана борбе са вјетром и таласима поред Марсеја иза су Миливоја Дукића - црногорског једриличара који је послије четири регате заузео 16. мјесто у генералном пласману на Олимпијским играма. Олимпијске игре су сан сваког спортисте и права је привилегија наступати на њима. Из Марсеја и олимпијске марине носи лијепе успомене.Једриличарство је спорт који није међу најпопуларнијима, како код нас тако и у свијету, али свакако јесте привлачан и када се неко једном опроба у једриличарству тешко одустаје од њега. Осјећај слободе и неспутаности које имате док једрите не може се упоредити ни са чим другим. Каријера једног врхунског спортисте зависи од много чега док је њен ток баш као и животни пут било ког појединца испреплетан великим бројем одлука. Његов одабир је дошао јако рано, а од тада једриличарство је било од суштинског значаја за његов живот.

Какве утиске доносите из Марсеја?

Олимпијске игре су сан сваког спортисте и то је права привилегија наступати на њима. Из Марсеја и олимпијске марине у којој смо били смјештени заиста носим лијепе успомене почевши од саме организације и такмичарског дијела. Организатор олимпијских игара се заиста потрудио да сви спортисти имају једнаке услове током боравка у Марсеју што је свакако било велико олакшање за мене. С обзиром да су игре овог пута одржане у Европи то је било велико олакшање за нас који долазимо са европског континента што је припремни период и онај логистички дио много олакшао.

Никад ближи борби за медаљу, али и овако, сте остварили најбољи резултат на играма?

У такмичарском смислу спорт је такав да ствари увијек могу отићи у два различита смјера, односно да побједите или изгубите. У мом случају ја сам задовољан са приказаним и показао сам још једном да се налазим у самом свјетском врху једрења у класи ИЛЦА 7 која је најбројнија олимпијска дисплиплина у олимпијском једрењу. Цијели овај период који укључује олимпијски циклус траје четири године је врло сложен и јако је тешко опстати и постизати резултате у континуитету.

Иако је борба за медаљу изостала, задовољан сам да градим свој пут према њој. Потребно је још рада да се уложи како бих у самој конкуренцији са освајање олимијске медаље.

Можете ли нам у пар речи дочарати атмосферу? Какви су односи међу учесницима?

Односи су углавном професионални, јер сваки спортиста који је стигао до олимпијских игара има жељу да се такмичи на највећем нивоу.

Тако да је већина изразито фокусирана на постизање што бољих резултата, док наравно глобалне спортске звијезде које живе у олимпијском селу су спремне за неку слику и кратак разговор.

Љубав према једрењу и радозналост откривања нових предјела одвели су Вас више пута на озбиљне експедиције Како гледате на та путовања?

Једрење ми је пружило могућност да обилазим свијет и упознајем људе различитих култура. Свако путовање има своју причу и доноси нову инспирацију. Није све увијек сјајно, као што сам и рекао околности су врло сложене, али сам веома захвалан на тој могућности коју сам стекао кроз спорт.

Сваки једриличар носи са собом јединствену причу о својим почецима. Често постоји догађај због кога једрење заволимо као и тренутак због кога заувек останемо у њему. Како је код тебе настало интересовање за овај спорт и шта је то што те је заувек везало за једрење?

Мени се породична кућа налази на самом Шкверу у Херцег Новом гдје сам и провео године своје младости. Некако је природно било да уз такво једно одрастање пробам ватерполо или једрење. Пробао сам обоје, али сам се одлучио за једрење јер, с обзиром да је то једносјед много ми је више одговарала та нека слобода у односу на спорт гдје има више такмичара у једној групи. Једрење је свакако лијеп спорт поред свега тога, јер сте сами на мору у директном додиру са природом и та нека способност прилагодјавања чини једрење једним од краљевских спортова.

Кроз године си имао прилику да учествујеш на многим регатама, како на домаћим водама, тако и на престижним међународним такмичењима. Свака регата доноси своје изазове и јединствена искуства која остају урезана у сећању. Које су најзначајније регате на којима си учествовао, и импресије?

То је добро питање. Наступао сам заиста на великом броју такмичења током свих ових година и чињеница је да са собом носим великом искуство учествовања на истим. Нисам сигуран да ли ме импресионира или забрињава, али видјети и осјетити којом брзином свијет или спорт напредује је једна ствар која свакако оставља велики утисак на мене. Мислим да човјек кроз путовање, ако наравно има ту могућност може једино да осјети и предвиди како и којим се смјером догадјаји одвијају.

Реци нам које су ти најдраже д естинације којима си пловио?

Најљепше успомене носим из Аустралије. Иако је јако далеко, она ме и у резултатском смислу на неки начин везује. То је заиста свијет на једном мјесту, са свим животињама копненим и морским које се не могу видјети ни на једном другом мјесту на свијету, другачији временски услови, велики утицаји океана, јужног пола и самим тим што је тако далеко чини га помало попут мистерије и буди ми неку жељу да се опет вратим.

Осим физичке спретности, психа једна од кључних фактора за успјех и истрајност. Како се „вјежба“ психа, а како „одржава“ у изазовима са којима сте се сусрели на пучини?

Једрење је веома комплексан спорт и то га чини веома сложеним јер поред физичке спреме која је најнеопходнија да би успјели да савладате друге изазове ту су временски услови који се константно мјењају и за које морате увијек имати оптималан фокус да би успјели да се прилагодјавате разним ситуацијама.

Шта је према Вашем искуству најопасније у једрењу, шта највредније што човјек доживи?

У овом случају нема ту неке велике опасности која потенцијално може живот да Вам угрози или нешто слично. Најтежа је та жртва коју подносите, а која се код нас не цијени баш најбоље јер, и ја схваћам у мом случају ово је доста атипичан спорт у односу на све остале са којима се ми сусрећемо свакодневно у Црној Гори. Морам посебно истаћи, да се ствари мјењају и подршка која свакако расте од стране Министарства спорта, црногорског олимпијског комитета, локалне самоуправе, али је још потребан напор да ствари полако долазе на право мјесто.

Постоје ли нека мјеста која планирате да посјетите?

Кину, Тајланд, Индинезију и тај дио Азије за којим мислим да је у односу на нас потпуно друга планета. То ми је жеља и надам се да ће ми се ускоро остварити у блиској будућности.

Острво мојих снова (II дио)

Одавно сам маштао о одласку на Сицилију, некако ме је увијек разбијало питање постављено себи, што ако се деси ерупција Етне? Пут сам одлагао док нијесам преломио у себи и казао нека буде што бити мора. И гле чуда, дан након наше шетње кратерима Етне, Етна је почела са ерупцијама, у почетку благим, да би након нашег одласка постале жестоке. Пет дана на Сицилији су дани које ћу памтити, по старинама које су на сваком кораку, по предусретљивим, љубазним људима, конобарима који су ме након другог сјећења у њиховим кафитеријама, ресторанима ословљавали »Caro amico«. Катаниа је била наша лука свих пет дана, Хотел Умберто Хоусе наш дом; посјетили смо село Савока које је популарност стекло по филму »Кум«; шетали улицом Таормина са чувеним грчким анфитеатром; пењали се кратерима Етне на висини од 2000 мнв; пролазио уским улицама Сиракузе које су ме довеле до тврђаве Маниаце Цастле најјужније тачке Италије; посјету завршили шетњом малим градићем Ното које је уврштено у сто најљепших мјеста на свијету, под заштитом УНЕСЦО; Палермо сам прескочио, поново желим да се вратим Сицилији

Текст и фотографије:
Андрија Касом

НА ЕТНИ КАО НА ДРУГОЈ ПЛАНЕТИ

Иако сам због честих ерупција Етне пут на Сицилију одлагао више пута, доласком у Катанију, са нестрпљењем сам чекао да јој се упутимо. Од града је удаљења тридесетак километар. Пролазећи периферијом града, остављајући за собом насељени дио, услиједила је узбрдица, са доста добрим путем, великим бројем кривина, а није ни чудо, требали смо стићи до нашег одредишта које се налазило на 2000 мнв. Пут је више пута реконструисан, јер сваки излив лаве га је прекидао, морале су се наћи нове трасе. Предјели који се указују су невјероватни, на сваком кораку се види лава, која је мијењала цијели простор. Видјели смо порушене цркве, куће, у свом изливу лава је немилосрдна, руши све пред собом.

Доласком на планирано мјесто, на којем је, иако су били рани јутарњи сати, затекли смо велики број аутобуса, аутомобила... сви смо имали само један циљ, виђети ово чудо природе. Ограничено вријеме од 2-3 сата, било је мало да би кренули ка врху Етне чији се врх налази на 3357 мнв. За то би нам био потребан цијели дан, од паркинга би се морало ићи жичаром на 2500 мнв, а потом организовано џиповима до врха. Доласком, у очи упадају два крака жичаре. Први крак је једна од ерупција онеспособила, изгађен је други на удаљенијем мјесту. Осјетио сам жал зашто нијесмо ишли до врха, иако ме је Етна увијек удаљавала од Сицилије. Баш је чудно, што се у човјеку дешава, жеља за авантуром пођера сваки страх. Надам се да ћу и ову своју жељу остварити, биће још путовања ка Сицилији.

Заједнички смо се упутили ка кратеру Силвестри, послије његовог обиласка свако је могао на своју страну. Око кратера препуно људи, а погледом на све стране указивале су су слике као да се налазим на некој другој планети. Све је немогуће ријечима описати, слике су те које ће више од ријечи казати. У жељи и да на овој висини видим што више, нијесам стајао, а Сунце је жестоко пекло. Стазе су ме водили до многих малих и већих кратера, радозналост у човјеку створила је многе утабане стазе. Било је немогуће све проћи, три сата су мало за ову велику област. Етна покрива површину од 1.190 км2 са базним обимом од 140 км. То је

чини далеко највећим од три активна вулкана у Италији, око два и по пута вишим од следећег по величини, Везува.

Етна никада не спава, а последња већа ерупција десила се 1992.године. Од тада је Етна непрестано у фази ерупције без већих посљедица, на шта је становништво у окружењу навикло. Није мировала ни овог дана, док сам пролазио стазама, чуле су се двије јаке експлозије, рекох себи Етна се буди. Био сам у праву, већ следећег дана дим је јачим интезитетом напуштао кратер, а даном одласка, који је био у касним вечерњим сатима, из авиона смо могли виђети лаву како избија.

Не знам због чега, али током шетње, у руксак сам убачао комаде лаве необичног облика, не слутећи да ће ми они бити сувенир. Како сам дошао десет минута прије договореног часа повратка, свартио сам у сувенирници да купим неки сувенир који ће ме увијек сјећати на овај дан. Они који су ми се свиђели имали су астрономске цијене, требало је одвојити од седамдесет до стодесет еура. Одустао сам од куповине, тјешући себе, када као сувенир имам златни пијесак из пустиње Сахаре, могу имати и груменe црне лаве.

Жао ми је што се овђе нијесмо дуже задржали, било је изазов стварати фотографије овог рељефа попут мјесечеве површине, са охлађеном лавом и вулканским пепелом. Све је тако нестварно, фасцинатно. Програм је захтијевао да се иде даље.

Кренули смо ка познатом оутлет »Сицилија«, путем који води ка Палерму. Због жала што се на Етни нијесмо дуже задржали и незаинтересованости за куповином, пут до оутлета ми се учинио дуг као вјечност. Из аутобуса сам изашао мрзовољан. У оутлету, смјештеном на ледини, којег је Сунце »пржило«, могу се наћи разне трговине са многим познатим италијанским и свјетским брендовима. У свим трговинама снижења до 50-70%, но и поред тога, цијене су прилично високе. Врелина је била неиздржљива, уколико нијесте у бутику, ресторану или неком од кафића, није се имало ваздуха, није се могло дисати. У тим тренуцима често су ми на ум падале ријечи из агенције »Галилео« да је посјета Сицилији најљепша у мјесецу мају или октобру.

Сљедећи пут ћу их послушати, надам се да ћу савладат своју нестрпљивост - одмах и сад.

Балкан је зона судара интереса великих сила: свијета и нас.

Да дух није невидљив, прошао би незапажено.

Данас је лијеп дан за умирање, али долазе нам љепши дани.

Ђубриште историје је црна еколошка тачка.

Изузеци су толико ријетки да су постали изнимке.

Историја биљежи јер је већ у годинама кад не може да памти.

Једна старлета каже да се никада не би бавила политиком.
Ко о чему, она о поштењу.

Крађа музејског блага није процесуирана јер су предмети застарјели.
Криминал? Ту има посла за полицију.

Људождери су нецивилизовани. Једу рукама.

Мостови спајају људе. Нас и оне који нам бомбардују мостове.

Мртвима треба обезбиједити и право да буду бирани.
Ни њима мозак не функционише.

Мудрост долази с годинама. Схватиш да их се накупило.

На рад љубазног џелата ниједна жртва нема приговор.

Највише волимо да спавамо кад напољу пада киша.
Ми без подршке споља не можемо ни да заспимо.

Не свиђа ми се колективно лудило.
Моји индивидуални квалитети не долазе до изражаја.

О томе како сам излијечио логорију могу да вам причам до сјутра.

Он не само да звучи као идиот, него и пружа комплетан доживљај.

Осуђени је требало да буде објешен, али је извисио.

Параноик је излијечен. Стварно има оних који га прате.

Погинуо је у партизанима. Они су га стријељали.

Потребан обдуцент. Предност имају
кандидати који немају благе везе са животом.

Пут којим се рјеђе иде је понос наше саобраћајне инфраструктуре.

У циљу унапређења доушникових услуга,
Ваш позив може бити сниман.

Физичке активности се обављају до границе бола,
усљед чега их ни не започињем.

Бојан Рајевић

Стрпљење је горко,
али плодови су му слатки.
Аристотел

Оно што пустињу чини лијепом је
чињеница да негдје крије извор.
Антоан де Сент Егзипери

Част се не може одузети,
она се може само изгубити.
Антон Чехов

Интелектуалац је онај чији
ум надзире самога себе.
Албер Ками

Не спавају сви којима су очи затворене,
нити виде сви они којима су очи отворене.
Антонио де Мело

Сви смо ми дјеца. Једина разлика
је у нашим играчкама.
Ајртон Сена

На крају крајева – све је само шала.
Чарли Чаплин

Људи су као шкољке – мораш их отворити
на хиљаде да би пронашао бисер.
Ђорђе Балашевић

Ко не чини ништа за друге,
не чини ништа ни за себе.
Гете

Ако немаш шта да кажеш,
немој онда ништа ни рећи.
Марк Твен

Вријеме не постоји.
Никола Тесла

Година прође, дан никад.
Жарко Лаушевић

Човјек што више зна, то више пати.
Виктор Иго

Није свака истина за свачије уши.
Умберто Еко

Уколико желите срећан крај,
то ће, наравно, зависити
од тога гдје стајете са вашом причом.
Орсон Велс

tanja.nikcevic@epcg.com

НАГРАДЕ 103. КОЛА:

103. КОЛО НАГРАДНЕ ИГРЕ

”БУДИ У ТОКУ – БУДИ У ИГРИ“

FISHER FS 015 РОШТИЉ

x1

MOYE AURRAS СЛУШАЛИЦЕ

x5

FISHER ЕЕЛЕКТРИЧНА ГРИЈАЛИЦА

x5

XIAOMI REDMI A3 SMARTPHONE

x1

DEFENDER LITE ТОРБА

x5

XIAOMI SMART SMARTWATCH

x5

103. КОЛО НАГРАДНЕ ИГРЕ

epcg

”БУДИ У ТОКУ – БУДИ У ИГРИ“

103. КОЛО НАГРАДНЕ ИГРЕ

epcg

”БУДИ У ТОКУ – БУДИ У ИГРИ“

103. КОЛО НАГРАДНЕ ИГРЕ

„БУДИ У ТОКУ – БУДИ У ИГРИ“

ПРАВИЛА:

Право учешћа у наградној игри имају само запослени у ЕПЦГ који тачно одговоре на питање и пошаљу купон са одговором и личним подацима. Сваки запослени може послати само један купон. Сви који пошаљу два или више купона, као и они који погрешно одговоре на питање, биће дисквалификовани.

Наградну игру приређује Сектор за корпоративне комуникације, те запослени у њему не могу учествовати.

Купоне је потребно послати најкасније петнаест дана од датума изласка листа на адресу ЕПЦГ, Сектор за корпоративне комуникације, Вука Караџића 2, Никшић, са назнаком „за наградну игру“, или убацити у за то предвиђене кутије.
Добитници ће бити контактирани по извлачењу, а њихова имена објављена у наредном броју листа Електропривреда.

КОМИСИЈА ЗА ИЗВЛАЧЕЊЕ:

Милица Абрамовић (Сектор за корпоративне комуникације)
Миодраг Вуковић (Сектор за корпоративне комуникације)

Име и презиме: _____
Пословна јединица: _____
Број телефона: _____
е-маил: _____
Одговор: _____

Име и презиме: _____
Пословна јединица: _____
Број телефона: _____
е-маил: _____
Одговор: _____

НАГРАДНО ПИТАЊЕ

КОЛИКА ЈЕ ВРИЈЕДНОСТ ПОТПИСАНОГ УГОВОРА ЗА АГРЕГАТ А8 ХЕ ПЕРУЋИЦА?

ДОБИТНИЦИ 102. КОЛА

FISHER FS 015 Роштиљ Х1
Мирко Васовић (ХЕ Пива)

SENCOR Кухињска вага Х5
Драган Радовић (Дирекција за ИМС)
Милинко Рајевић (ФЦ Снабдијевање)
Јован Благојевић (ХЕ Пива)
Јанко Кривокапић (ХЕ Пива)
Тамара Цунцур (ДОИЕ)

REMAX Powerbank Х5
Момир Ђаласан (ХЕ Пива)
Жарко Драшковић (Дирекција)
Василиса Божовић (ХЕ Перућица)
Филип Чворовић(ХЕ Пива)
Рената Рајковић (Дирекција)

SONICGEAR EARPUMP Слушалице Х5
Александар Вујовић (Дирекција)
Анђелко Радовић (ХЕ Пива)
Жарко Врачар (Дирекција за ИМС)
Добрило Милинковић (ТЕ Пљевља)
Наташа Клачар- Вујичић (Дирекција)

Star Solutions Торба Х6
Зоран Благојевић
(Тим за мониторинг)
Соња Поповић (Дирекција)
Марко Зајевић (ФЦ Снабдијевање)
Љиља Бијеловић (Снабдијевање)
Миланка Стојовић
(Снаабдијевање Даниловград)
Милутин Дондић (Дирекција)

ФИЛИП ДАВИД: „ЈЕСМО ЛИ ЧУДОВИШТА?“

„Увек ће бити покварених свиња. Ч удовишта су они који стоје и гледају.“

Књижевник, драматург и сценарист Филип Давид један је од ријетко бритких интелектуалаца који у својим књигама третира актуелне друштвене проблеме, указује на изгубљене критеријуме људскости, као и морално изобличење у времену деструкције и владавине хаоса. У књизи есеја „Јесмо ли чудовишта?“ тематизује појам зла у модерном свијету наводећи како зло треба препознати на вријеме и супротставити му се, јер касније, кад узме маха, цијена његовог заустављања постаје огромна и застрашујућа.
Давид пише о ширењу унутрашње празнине, одсуству праве духовности и идеја које ће осмислити и промијенити поглед на свијет, недостатку комуникације међу људима и усредсређености на себе, недостатку карактера, одсуству часности. Умјесто захтјева за слободом, прихвата се нови облик ропства, умјесто захтјева за миром, извикују се захтјеви за осветом и обрачунима. Из тог разлога, мрак у људским главама је, како аутор записује, најстрашнији и најтрајнији мрак.
Једна од главних преокупација Давидових есеја јесу чудовишта којих је пун свијет. Постали смо друштво чудовишта, друштво у којем је превише оних који су „стајали и гледали“, записује он. Човјеков ум је заробљен страхом, а човјек загледан у свој или туђи страх, губи личност и идентитет. За Филипа Давида чудовиште је посебна врста људског рода, оно настаје брзим и једноставним преображавањем угледног грађанина, доброг оца породице, интелектуалца од каријере у чудовиште које само стоји, гледа и ништа не предузима.
Посебно је занимљив есеј о тријумфу примитивизма у којем Давид примитивизам поистовјећује са простаклуком, а за простака пише да он вјерује да свијет постоји само њега ради. Примитивизам је неукротив, он је у самој сржи нашег свијета и извор најстрашнијих зала. Порука коју аутор шаље својим критичким опсервацијама је да се живот, лишен унутрашње пуноће и задовољства, своди на обично егзистирање, на преживљавање од данас до сјутра. А да бисмо живјели истински живот, потребно је да, прије свега, склопимо мир са самим собом да бисмо склопили мир са свијетом у чијем окружењу живимо. „Наша нада је у будућности, у поновном освајању стварности.“

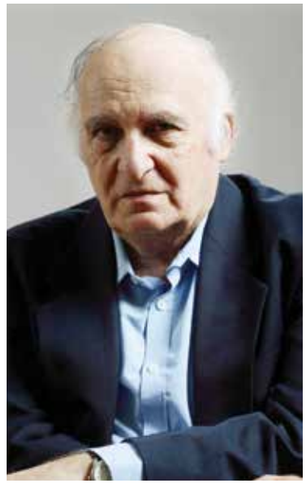

Припремила:
др Маријана Терић

Мајстор и Маргарита

Редитељ: Михаел Локшин

Године 2020., Михаел Локшин, амерички режисер који је већи дио дјетињства провео у Москви, уживао је толико повјерење руске филмске индустрије да је државни филмски фонд обезбиједио 40 процената средстава за његов филм „Мајстор и Маргарита“, базиран на Булгаковљевом роману из Стаљинове ере. Ако би Локшин данас крочио у Русију, могао би бити ухапшен.
Булгаковљев роман о писцу који се бори против државне репресије 1930-их година дјелује као предсказање Локшинове сопствене борбе да његов рад угледа свјетло дана.
За разлику од књиге, у филму постоје три, а не двије умјетничке димензије: додата је стварност у којој Мајстор пише „Мајстора и Маргариту“. Причу о Воланду је потпуно измислио сам аутор и само он га види. У другој димензији се одвијају догађаји романа. У трећој је древни град у којем се одиграва садржај драме „Пилат“.
Сижејни оквир романа је сачуван. На филмско платно су пренијети и љубавна прича о Мајстору и Маргарити, и подвале Воланда са пратњом, и „јеванђеље по Мајстору“, апокриф о Христу и Пилату. Међутим, усложњена конструкција подсјећа на матрјошку, једна прича одвија се унутар друге, а у оквиру ње развија се још једна итд.
„Јуче је било могуће, а данас више није“, коментарише један од ликова након што је представа поново отказана. Изјава о црвеној линији коју нико не може да нађе додирује готово сваког учесника догађаја. Осим, можда, писца: чак и лутајући кроз ходнике психијатријске болнице доктора Стравинског (Леонид Јармолник), он је и даље опсједнут жељом да заврши роман управо онако како је замислио.
Свијет из маште аутора често противрјечи роману, одступајући од њега колико год је могуће. Очигледно је да је Локшин свјесно изабрао такав пут, унапријед спреман на гнијев љубитеља Булгакова. Захваљујући елементима реализма (прије свега – у првом слоју нарације), филм гради мост до садашњости и поставља питања о умјетничким слободама и прогонима умјетника подржаваним од стране власти.

Припремио: Бојан Рајевић

ISSN 1805136 | NIKŠIĆ | SEPTEMBAR 2024.

SPECIJALNI DODATAK

ELEKTROPRIVREDA

#438 LIST ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE AD NIKŠIĆ

EPCG U BROJKAMA

MILUTIN ĐUKANOVIĆ, PREDSJEDNIK ODBORA DIREKTORA EPCG

EPCG U BROJKAMA

Poštovani/e građani i građanke,

Kao predsjednik Odbora direktora EPCG imam obavezu da vas obavijestim i podsjetim šta smo sve uradili u prethodnom periodu i šta planiramo da radimo u budućnosti.

Sličan tekst sam napisao i u septembru 2022. godine kada je EPCG, zbog neviđene suše i astronomskih cijena električne energije na berzama bila u minusu, na 30.09.2022. godine, gotovo **-88,656,390€**, a na 31.10.2022 u minusu nevjerovatnih **-99,057,102€**. U tom vremenu mogli su se čuti veoma zlonamjerni komentari, kao npr. da je takav poslovni rezultat, posledica neznanja poslovodstva, prekomjernog zapošljavanja, neracionalnog odnosa prema imovini društva i tome sličnih komentara. Danas postoji jedan, mislimo manji, dio javnosti koji određene odluke, aktivnosti i poslovne procese u EPCG tumače na, po našem dubokom uvjerenju, zlonamjeran, nestručan, populistički, a neki, čini nam se, i na kukavički i dodvornički način. U životu, a samim tim i poslovima kojima se bavimo, bilo da je to politika, privreda, kultura, sport, postoje elementarni kodeksi koji se moraju poštovati. Preovladava mišljenje da je kritika dobra, i da nas ona čini boljima. Potpuno smo saglasni sa ovim postulatom, ali uz određene izuzetke. Ovi izuzeci se odnose na kritiku koja dolazi iz iste, ili slične profesije. Kritikovati, a ne nuditi rešenja, i ne predlagati šta bi bilo bolje u budućnosti, ili šta je bilo bolje da se uradilo u prošlosti, predstavlja kritizerstvo (kritizerstvo-imenica, neosnovano, neargumentovano, nekonstruktivno kritikovanje pojedinaca, društva i pojava, zajedljivo naklapanje)

I u septembru 2022. godine, 18 mjeseci od dolaska novog poslovodstva EPCG, tekst je započet analizom situacije u prethodnom periodu, tako ćemo krenuti i ovoga puta uvodeći i neke nove elemente značajne za potpuno razumijevanje situacije u elektro-energetskom sektoru.

ŠTA SE DEŠAVALO TOKOM PRETHODNE 3 ODNOSNO, 4 DECENIJE, DO MARTA 2021. GODINE?

Da bi mogli da pričamo o sadašnjosti ili budućnosti, neophodno je osvrnuti se na prošlost. Osvrtanje na prošlost u ovoj analizi nema za cilj da se kritikuju određene odluke, već da se ukaže na politiku i viziju razvoja koja je dominirala u oblasti elektro-energetike. Međutim, neke odluke mogu da donesu nepopravljivu štetu, a takođe i nedonošenje odluka u određenom tj. pravom momentu, takođe, može da proizvede negativne, i teško popravljive, efekte za budućnost. Bez obzira što smo saopštili, da cilj osvrtanja na prethodni peri-

od nije kritika radi kritike, odmah moramo konstatovati da u prethodnom periodu nijesmo imali nikakvu politiku u oblasti elektro-energetike, a vizija razvoja bila je na nivou 1945. godine, a o pogrešnim i nedonešenim odlukama bavićemo se u ovoj analizi.

Elektro-energetika je oblast koja teško može dati rezultate u kratkom vremenskom periodu, ali mora se posvećeno raditi svaki minut, sat, dan, mjesec i godinu. Suština je da postoji vizija razvoja, koja je testirana i provjerena od najeminentnijih institucija i pojedinaca i koja može dovesti do toga da se dobri rezultati ostvare i u kratkom vremenskom periodu.

U cilju boljeg razumijevanja, moramo odgovoriti na osnovna pitanja, a to su: šta je to urađeno u prethodnih 40 godina, šta je urađeno u poslednjih 40 mjeseci tj. od kraja marta 2021. godine do danas, i šta se planira uraditi u narednom periodu. Odgovori na ova pitanja pokazaće ko je i na kakav način radio, kao i ko ima jasnu politiku i viziju, a ko je nikad nije imao.

Jedno malo podsjećanje, naše najstarije postrojenje, HE ''Perućica'', pušteno je u rad 1960. godine (agregati I i II 1960. godine, agregati III, IV i V 1962. godine i agregati VI i VII 1977. godine). Potom je, 1976. godine, otvorena HE ''Piva'', a posljednji izvor električne energije koji je, 1982. godine, završila EPCG jeste TE ''Pljevlja''. Od 1960. do 1982. godine, za period od 22 godine, izgrađene su tri elektrane čija je ukupna instalisana snaga 874 MW. U periodu od 1982. godine do juna 2022. godine (40 godina), EPCG nije izgradila niti jedan jedini novi MW izvora električne energije, osim ako tu ne računamo, takozvane povlašćene proizvođače, koji su izgradili 170MW novih izvora, što kao mini hidroelektrane i dva, relativno velika, vjetroparka (Krnovo i Možur), od kojih isključivu korist imaju njihovi graditelji, a EPCG i Crna Gora, sad slobodno možemo reći, veliku štetu.

Za prethodni period važno je, osim najbitnije konstatacije da EPCG, od 1982. godine nije izgradila ni jedan izvor električne energije, istaći nekoliko značajnih poslovnih odnosno neposlovnih odluka koje i danas utiču na poslovanje EPCG.

Prije analize ovih odluka važno se je upoznati sa poslovnim rezultatiam EPCG i EPCG-GRUPE, (EPCG – CEDIS – RUP – EPCG-SOLAR-GRADNJA – EPCG-ŽELJEZARA NIKŠIĆ -ZETA ENERGY - EPCG DOO BEOGRAD).

Poslovni rezultat u periodu **01.01.2002 do 31.12.2020. godine** iznosio je, za EPCG **-(minus) 27.643.668€**, a EPCG grupe **-(minus) 6.691.551€**.

Poslovni rezultat u periodu **01.01.2021. do 31.12.2023. godine** iznosio je, za EPCG **+(plus) 104.145.801€**, a EPCG grupe **+(plus) 95.192.231€**.

Možda će neko poslije ovih podataka odustati od daljeg čitanja ovoga teksta i analize koja slijedi. Ovi podaci će biti dovoljni za donošenje zaključaka. Međutim ima dosta slučajeva gdje čisti brojevi odnosno bilansi mogu da sakriju stvarno poslovanje kompanije. Bilansi, ponekad, mogu da budu negativni, a da se radilo dobro i posvećeno, ali zbog objektivnih razloga nijesu se ostvarili bolji rezultati. Važi i obrnuto, bilansi mogu da budu odlični i da kriju velike propuste u radu. Subjektivni faktori doprinose dobrom rezultatu. Pogotovo to važi u energetici u Crnoj Gori, gdje padavine suštinski određuju poslovne rezultate. Sama ova konstatacija najbolje definiše rad odnosno nerad u prethodnih nekoliko decenija.

Godine	EPCG	EPCG-GRUPA
2002 - 2020	-27.643.668	-6.691.551
2021 - 2023	104.145.801	95.192.231

PROBLEMATIČNE ODLUKE PRIJE 2021. GODINE

Poslovne odluke, prije 2021. godine, koje su nanijele štetu EPCG i građanima, a neke, i dalje nanose štetu EPCG i građanima (privatizacija 2009. godine, kasnije otkup akcija, kupovina Rudnika uglja Pljevlja, odnos sa Kombinatom Aluminijuma Podgorica (KAP) , povlašćeni proizvođači)

Sada želimo da se osvrnemo na neke odluke koje su u velikoj mjeri opredijelile, a neke i danas opredjeljuju energetsku situaciju u Crnoj Gori.

PRIVATIZACIJA

Da podsjetimo, privatizacija EPCG je izvršena 2009. godine preko fantomske firme River. Fondovi su svoje akcije prodali po 7,1€ za akciju i po tom osnovu prihodovali **138.514.000€.** Da su ih prodavali po 8,4€ po akciji (koliko su ih kasnije prodali), Vlada i mali akcionari, prihodovali bi **163.875.718.** Ukupni prihodi Države CG, EPCG, Fondova i malih akcionara iznosili su **434,810,683€**. Mali akcionari privatizacionih fondova od ove transakcije nijesu imali nikakve koristi. Fondovi su novac brzo potrošili. Zbog čega nije prihvaćena ponuda od 11,1€ po akciji od grčkog konzorcijuma, kojeg su činili državna energetska kompanija Public Power i biznismen Viktor Restis, po kom osnovu bi se prihodovalo **608.084.959€** ili sveukupno za **173.274.276€** više nego što je ponudila A2A, ostalo je i dalje nerazjašnjeno. Izgubili su i Država Crna Gora i EPCG, ali je zato neko dobio Sveti Stefan, Prva banka je odjednom postala najlikvidnija banka u državi (iako je 2008. godine Država CG spasila Prvu banku sa 44 miliona evra), a ni vlasnici fondova nisu bili nezadovoljni.

Privatizacija EPCG od strane A2A 2009. godine	River	A2A	Grčki konzorcijum-Public Power i Viktor Restis
Vrijednost akcija	7,1	8,4	11,1
Država		96.241.799	127.176.663
Fondovi	138.514.000		216.550.056
Građani		103.813.086	137.181.578
EPCG		96.241.799	127.176.663
UKUPNO	434.810.683		608.084.959
Oštećeni EPCG, Budžet CG, mali akcionari EPCG, mali akcionari Fondova	173.274.276		

FINANSIJSKE TRANSAKCIJE KOJE SU UGROŽAVALE LIKVIDNOST I DOVODILE DO UMANJENJA KAPITALA

Osim privatizacije, odnosno dokapitalizacije, još neke odluke se nikako ne mogu smatrati korisnim za EPCG i građane. Ukazaćemo na neke od njih. EPCG je na dan 01.01.2017. godine na svojim žiro računima imala 232,326,991.88€, a na dan 01.01.2021. godine stanje na žiro računima je iznosilo 39,596,540.93€, **-(minus) 192.730.451€)**

Samo dvije transakcije koje su suštinski predstavljale čist trošak kompanije u iznosu **–(minus)136.937.251€**, i to 104,524,861€ miliona evra (**-51,657,280€ i -52,867,581€)** za kupovinu akcija od A2A i **32,412,435€** za kupovinu akcija Rudnika uglja Pljevlja. Po osnovu kupovine sopstvenih akcija, a zatim njihovog poništenja došlo je do smanjenja kapitala kompanije za 140.576.831€. Do smanjenja kapitala EPCG je došlo i 2017. godine, zbog pokrića nagomilanih gubitaka, i to za iznos od **–(minus)148.380.692€**. U decembru 2021. godine, nakon završenog stečajnog postupka u KAP-u, EPCG nijesu priznata potraživanja po osnovu isporučene električne energije iz 2012. godine u iznosu od **43.651.998€**. Od ovog iznosa kroz PDV prijavu od decembra 2021. godine priznat nam je obračunati iznos PDV na ove fakture vrijednosti **5.614.236€** i gubitak po ovom osnovu iznosi –(minus) **38.037.762€**.

Osim ovih finansijskih akrobacija, EPCG se značajno opteretila i neposlovnim, bolje reći političko-ekonomskim transakcijama.

Montenegrobonus je ostao dužan po osnovu isporučene električne energije KAP-u iznos od **–(minus)13.412.118€**.

KAP-u je otpisano -(minus)16.940.025€ duga za električnu energiju preko takozvanih CO2 kredita (Odluka Vlade i prethodnog Odbora direktora, protiv kojih je EPCG podnijela krivičnu prijavu SDT-u), umjesto da taj novac završi u EKO-Fond. Takođe i po osnovu faktura iz 2021. godine KAP je ostao dužan EPCG **-(minus) 5.392.873€**.

Samo po osnovu ovih nekoliko transakcija, zahvaljujući odlukama tadašnjeg poslovodstva i vladajuće strukture, EPCG je ostao gubitak od **-(minus)195,720,076€** i kapital je umanjen za **288.957.523€**.

Opis transakcije	Iznos(€)	Kapital(€)	Oštećeni
2017 - Smanjenje kapitala zbog nagomilanih gubitaka		-148,380,692	EPCG
2018 - Za kupovinu akcija od A2A - 1.	-51,657,280	-85,072,119	EPCG
2018- Za kupovinu akcija od A2A - 2.	-52,867,581		EPCG
2022 - Vlada otkupila akcije za kupovinu imovine Željezare	14,999,999	-55,219,395	EPCG
2018 - Kupovina Rudnika uglja Pljevlja	-32,412,435		EPCG
2012- EPCG nijesu priznata potraživanja po osnovu isporučene električne energije KAP-u iz 2012. godine	-43,651,998		EPCG
2021 - Priznat je obračunati iznos PDV na ove fakture vrijednosti	5,614,236		EPCG
2013 - Montenegrobonus je ostao dužan po osnovu isporučene električne energije KAP-u	-13,412,118		EPCG
2020 - KAP-u je otpisano 17 miliona evra duga za električnu energiju preko takozvanih CO2 kredita	-16,940,025		EKO fond
2021 - KAP je ostao dužan za isporučenu električnu energiju u 202	-5,392,874		EPCG
Ukupno iz poslovanja	-195,720,076	-288,672,206	

U prikazanoj tabeli se primjećuju stavke unešene zelenim slovima (14.999.999€ i 5.614.236€), koje pokazuju da je novo poslovodstvo uspjelo da umanji štetu za **20,614,235€**, a takođe je postignut dogovor da Vlada preuzme dug Montenegrobonusa. Ovdje je, kao primjere značajnog odliva finansijskih sredstava, neophodno istaći još neke procese koji opterećuju poslovanje EPCG. Tu se prije svega misli na uspostavljeni sistem koji je dodjeljivao status, takozvanim, povlašćenim proizvođačim električne energije, koji su već pomenuti u ovom tekstu. Takođe ćemo razmotriti i poslovni odnos EPCG prema KAP-u. Ova dva poslovna procesa biće posebno obrađena.

POVLAŠĆENI PROIZVOĐAČI

Prije analize poslovnog odnosa sa povlašćenom proizvođačima, neophodno je građane upoznati šta to znači kad neko dobije status povlašćenog proizvođača električne energije. To je pravno ili fizičko lice, koje gradi izvore električne energije, mini hidroelektrane, vjetro elektrane ili solarne elektrane. To fizičko ili pravno lice podnosi Zahtjev Regulatornoj agenciji za energetiku u cilju dobijanja statusa povlašćenog proizvođača. Po dobijanju navedenog statusa, Vlada odnosno Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) zaključuje sa tim subjektom ugovor o otkupu proizvedene električne energije, po podsticajnim cijenama (koje su gotovo 3 puta veće nego na berzi) na period od, najčešće, 12 godina. Za dostavljanje te energije do potrošača koristi se državna, CGES-ova i CEDIS-ova, prenosna mreža. Balansna odgovornost tj. da se proizvede onoliko električne energije koliko se najavi inače se plaća kazna, je na teret državne energetske kompanije, odnosno EPCG. Malo pojednostavljeno, ali nadam se pojašnjeno, šta znači dobiti status povlašćenog proizvođača električne energije. Velika sreća za onog ko ga dobije, a za građane i EPCG velika šteta. Poslednju konstataciju potkrijepićemo jednom analizom.

Po osnovu takozvanih povlašćenih proizvođača do sada su (od 01.01.2017. godine do 30.06.2024. godine), EPCG i potrošači platili COTEE-u **269.909.761€**, od čega EPCG **168.716.674€**, a potrošači, odnosno građani **101.193.087€**.

Od 01.01.2017. godine do 31.12.2020. godine tj. u periodu od 4 godine, EPCG i građani su platili **96.063.466€** (građani **52.756.881€**, a EPCG **43.306.586€**), a od 01.01.2021. godine do 30.06.2024. godine tj. u periodu od 3 ipo godine, **173.846.294€** (građani **48.436.206€**, a EPCG 1**25.410.088€**). Lako je uočljivo, da u poslednje 3 ipo godine, najveći teret plaćanja električne energije, COTEE-u, a samim tim povlašćenim proizvođačima ide na teret EPCG.

Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024-jun	UKUPNO
Cijena prema proizvođačima	91,70	93,41	96,22	96,69	95,29	97,09	105,74	113,00	98,64
Cijena otkupa (plaća EPCG)	37,67	39,04	51,77	47,68	50,44	85,00	96,18	84,94	61,59
Proizvodnja	65.114	179.817	253.554	404.775	501.716	492.089	426.326	207.408	2.530.799
Potrošači platili kroz OIE naknade	10.900.168	11.057.117	16.808.868	13.990.728	15.516.999	16.531.228	12.210.640	4.177.339	101.193.087
EPCG-Od energije (potrošačima)	2.452.830	7.020.061	1.408.878						10.881.769
EPCG - otkup			13.126.775	19.298.042	25.304.559	41.827.544	40.660.702	17.617.283	157.834.905
EPCG-Ukupno	2.452.830	7.020.061	14.535.654	19.298.042	25.304.559	41.827.544	40.660.702	17.617.283	168.716.674
Ukupno EPCG+POTROŠAČI	13.352.998	18.077.178	31.344.521	33.288.770	40.821.558	58.358.772	52.871.341	21.794.622	269.909.761
Aproksimacija za čitavu 2024.	13.352.998	18.077.178	31.344.521	33.288.770	40.821.558	58.358.772	52.871.341	43.589.245	291.704.383
Aproksimacija za period 2025-2030			2025	2026	2027	2028	2029	2030	UKUPNO
Prosječna proizvodnja uzeta na osnovu	Cijena prema proizvođačima(€/		116,39	119,88	123,48	127,18	131,00	134,93	125,48
	Proizvodnja(MWh)		458.737	458.737	458.737	458.737	458.737	458.737	2.752.420
Period 2025-2030 godina	Iznos(€)		53.392.369	54.994.140	56.643.965	58.343.283	60.093.582	61.896.389	345.363.729
UKUPNO									637.068.112

Zakonom je bilo definisano da EPCG ne može, povlašćenim proizvođačima, da plaća veću cijenu od one po kojoj prodaje građanima, 43€/MWh, međutim, Vlada je 2019. godine donijela Uredbu kojom je poništila Zakon. EPCG i građani plaćaju povlašćenim proizvođačima oko 120€/MWh, a onda tu istu električnu energiju tim istim građanima EPCG prodaje po 43€/MWh. Sve dalje je suvišno pojašnjavati. Jedna nevjerovatna igra Vlade i Regulatorne agencije za energetiku, gdje jedni daju status povlašćenog, a drugi cijenu, a EPCG i građani to plaćaju. Danas su ti isti, kreatori sistema povlašćenih proizvođača, najveći, kritičari projekata Solari 3000+/500+ i Solari 5000+. Ovdje neću posebno analizirati, više nego jasne, koruptivne i kriminalne radnje, već to ostavljam SDT-u.

Postavićemo elementarno pitanje, zbog čega EPCG nije gradila ove objekte. Zbog čega su građani i EPCG morali da plate do sada **269,909,761€**, a do kraja 2024. godine ovaj iznos će biti **291,704,383€**. Do kraja ugovorenog perioda, računajući odobreni, zbog inflacije, rast otkupnih cijena od minimum 3% godišnje, za povlašćene proizvođače EPCG i građani će izdvojiti još **345.363.729€**, što će u ukupnom predstavljati izdvajanje od nevjerovatnih **637.068.112€** ???!!!

Istu tu energiju EPCG prodaje građanima za prosječno 42€/MWh. Korisno je prikazati i tu analizu. I ovdje ćemo, radi korektne analize, predpostaviti da će se cijene električne energije povećavati 3% na godišnjem nivou, počev od 01.01.2025. godine, što će značiti da će prosječna cijena, u periodu od 2025 do 2030. godine, iznositi 46,64€/MWh.

Period	UKUPNO plaćanje PP	MWh	Cijena koju plaćaju građani €/MWh	Ukupno EPCG prodaje
Zaključno sa 30.06.2024	269.909.761	2.530.799	42,00	106.293.543
Zaključno sa 31.12.2024	291.704.383	2.738.207	42,00	115.212.093
Period 2025-2030	345.363.729	2.752.420	46,64	128.372.890
U K U P N O	637.068.112	5.490.627	44,32	243.584.983
R A Z L I K A	393.483.129			

Zašto smo nekome omogućili da se enormno obogati, da nam zauzme prenosne kapacitete, da na EPCG prebaci balansnu odgovornost. Od dosada datog novca mogli smo izgraditi sve ove objekte, i već bi ih otplatili, i počeli da zarađujemo. **Zbog čega se nije mogao primijeniti model koji se sada primjenjuje za izgradnju vjetroparka Gvozd? Zbog čega izgradnju ovih objekata nije realizovala EPCG?** Dati svoj prostor, dati svoj prenosni sistem i platiti energiju 650M, a istu prodati za 250M, zaista je za Riplija tj. djeluje nevjerovatno. Da se primijenio model, Gvozda ili da je EPCG gradila te objekte, ušteda bi iznosila gotovo 400M evra. Posmatrajući na ovaj način, status povlašćenih odnosno privilegovanih proizvođača, i imajući u vidu činjenicu da ćemo još najmanje 6 godina, nevoljno, biti dio ovog aranžmana, sa aspekta građana i EPCG možemo slobodno reći da će iznos, od 400M, predstavljati čisti gubitak. Ovdje je važno podsjetiti da su početne cijene za povlašćene proizvođače bile gotovo 2 puta veće od tadašnjih cijena na berzi. Dobro bi bilo da neko pokuša da ospori ovakav način razmišljanja, i biće lako dokazivo da je ova ogromna šteta, prikazana minimalnim brojevima, iz razloga nespornosti analize. Ovdje izbjegavamo upoređivanje sa berzanskim cijenama električne energije, iako je to berzanska roba, jer data analiza odgovora na pitanje šta bi bilo da je EPCG to radila i gradila. Logika povlašćenih proizvođača je bila, da im se garantuje otkupna cijena proizvedene električne energije, sa godišnjim uvećanjem cijene, za rast inflacije, bez obzira na kretanje cijena na berzama. Institucije su se pravdale da na ovaj način afirmišu energetsku tranziciju. Dodatno, povlašćenim proizvođačima je takođe omogućeno da izađu iz sistema garantovanih cijena, kad god to požele, i da se okušaju na tržištu. Ako im tržište ne ispuni očekivanja ponovo mogu da se vrate na sistem garantovanih otkupnih cijena električne energije. Zanemarljiv broj njih je, posle 2022. godine kada je došlo do eksplozije cijena električne energije na berzama, izašao iz sistema garantovanih cijena, ali vrlo brzo očekujemo njihov povratak. Sigurno je sigurno, bolje da EPCG i građani trpe štetu, nego da oni rizikuju na berzama.

Posebna je priča kako su se formirale početne cijene za povlašćene proizvođače. Osnovni elementi po toj metodologiji su bili uložena sredstva za izgradnju obnovljivih izvora energije (OIE) i vrijeme povrata te investicije. Bilo bi dobro da se na uvid dobije ta dokumentacija. SDT je na potezu.

POSLOVNI ODNOS EPCG – KAP PRIJE 2021. GODINE

Vrlo je interesantno analizirati poslovni odnos EPCG i Kombinata aluminijuma Podgorica (KAP). Iako je poslovni odnos sa KAP-om obilježio prethodni gotovo 20 godina, i taj je odnos uticao na gotovo sve segmente poslovanja EPCG. U ovom dijelu analize ograničićemo se na period od 2017. godine, i privilegovani položaj koje je imalo jedno privatno preduzeće. U narednim poglavljima ćemo vidjeti šta je za EPCG značilo donošenje odluke o prelasku na, djelimično, tržišni način poslovanja sa ovim privrednim subjektom. Matematika je vrlo jednostavna, KAP je u periodu od 01.01.2017. do 31.12.2021. godine (ugovor sa prethodnim menadžmentom) proizveo gubitak za EPCG od **–(minus)50,325,005€**. Sve je detaljno objašnjeno u sledećoj tabeli

Period 01.01.2017. 31.12.2021.	KAP potrošnja (MWh)	Cijena za KAP (€/MWh)	Ponderisana cijena- Uvoz/Izvoz (€/MWh)	Gubitak(€)	IZVOZ - UVOZ (MWh)	BEZ KAP-a IZVOZ - UVOZ (MWh)
2017	378,240	41.24	49.35	**3,070,318**	-785,260	-407,020
2018	604,392	38.90	55.08	**9,777,706**	201,907	806,299
2019	560,619	38.90	54.33	**8,652,220**	-258,660	301,959
2020	572,561	45.00	47.95	**1,689,726**	63,336	635,897
2021	567,179	45.00	92.84	**27,135,036**	253,032	820,211
	Ostvaren gubitak			50,325,005	-525,645	2,157,346

Da je EPCG tu energiju izvozila, ili smanjeno uvozila ostvarila bi dodatni profit, odnosno ne bi imala gubitak, od **50,325,005€**. Na mjesečnom nivou EPCG bi bila u plusu **838,750€**. Od ovih sredstava mogla je da se finansira plata za 1.071 radno mjesto. U tom periodu prosječna bruto zarada iznosila je maksimum 783€ (novembar 2020.), a ne sjećamo se da je u KAP-u u ovom periodu radilo više od 600 radnika.

Osim ovog gubitka koji je nastao usled netržišnog načina poslovanja, odnosno favorizovanja KAP-a na štetu EPCG, još jednom ćemo podsjetiti i na ostale poslovne procese u kojima je poslovni odnos sa KAP-om nanosio štetu EPCG i drugim državnim subjektima. Ovdje ćemo sumirati ukupnu štetu koja je nastala u poslovanju sa KAP-om zaključno sa 2021. godinom.

2012- EPCG nijesu priznata potraživanja po osnovu isporučene električne energije KAP-u iz 2012. goc	-43.651.998
2021 - Priznat je obračunati iznos PDV na ove fakture vrijednosti	5.614.236
2013 - Montenegrobonus je ostao dužan po osnovu isporučene električne energije KAP-u	-13.412.118
2020 - KAP-u je otpisano 17 miliona evra duga za električnu energiju preko takozvanih CO2 kredita	-16.940.025
2021 - KAP je ostao dužan za isporučenu električnu energiju u 2021. godini	-5.392.874
2017-2021 godina Ostvaren gubitak po osnovu netržišnog poslovanja	-50.325.005
UKUPNI GUBICI	**-124.107.784**

Ovdje ćemo još napomenuti da iznosom -124.107.784€ nijesu obuhvaćeni svi gubici, subvencije i garancije, koje su dale EPCG i država, za period od 2005. do 2009. godine. Vlada je 2009. godine čuvenim Sporazumom o poravnanju, dala subvencije za električnu energiju od **60.000.000€** i garancije za kredite u iznosu od **135.000.000€**, koje su na kraju platili građani Crne Gore.

I pored svih ovih minusa i gubitaka, ostali smo i bez imovine i bez izvanredne energetske infrastrukture, a neko je sve to dobio za **20.000.000€**. Da ne govorimo o tome da je u lancu KAP-a i Rudnika Boksita nekada bilo zaposleno gotovo 6.000 radnika, a danas ih ima svega nekoliko stotina.

Odlukom Odbora direktora, EPCG je, od 01.01.2022. godine raskino ugovor sa KAP-om, prešlo se na tržišni način poslovanja, a efekti ove Odluke biće detaljnije objašnjeni u poglavlju gdje će biti prikazano šta je to sve urađeno od početka 2021. godine, odnosno od dolaska novog Odbora direktora, prvog u kojem nije bilo DPS kadrova.

Samo ovih nekoliko opisanih procesa nanijeli su štetu građanima, EPCG, Budžetu i EKO-fondu od **–(minus)711,023,740€(slovima preko 700 miliona evra).**

Privatizacija EPCG od strane A2A 2009. godine	-173.274.276
Ukupno iz poslovanja	-195.720.076
Plaćeno povlašćenim proizvođačima	-291.704.383
KAP	-50.325.005
U K U P N O	-711.023.740

ODNOS PREMA TERMOELEKTRANI DO 2021., TE PLJEVLJA, HE PERUĆICA I HE PIVA DANAS

Osim gore opisanih aktivnosti važno je pomenuti i još neke procese, od kojih su neki sporni, a neki značajno opterećuju i današnje poslovanje EPCG. Ovdje ćemo posebnu pažnju obratiti na Ekološku rekonstrukciju Termoelektrane Pljevlja i odnos koji je imala Vlada i poslovodstvo EPCG prije dolaska novog poslovodstva u martu 2021. godine.

Govori o izgradnji drugog bloka očigledno su ostali na nivou priče. Da se realizovala izgradnja drugog bloka moglao se izbjeći i narativ o ekološkoj rekonstrukciji i CO2 kreditima i značajnim troškovima u narednom periodu. Ovdje se mora ukazati na neke flagrantne propuste.

Energetska zajednica je upozorila EPCG da mora hitno da se smanjuje emisija štetnih gasova, i da je neophodno što prije uraditi ekološku rekonstrukciju Termoelektrane Pljevlja. Iz tih razloga ograničila je rad TEP-a na 20.000 sati za period od 01.01.2018. godine do 31.12.2023. godine.

i nije željela da se bavi proizvodnjom električne energije iz obnovljih izvora. Priča o povlašćenim proizvođačima je samo dimna zavjesa za proizvodnju električne energije iz OIE, koja puno košta i od koje nikakve koristi nema Crna Gora, EPCG, a samim tim i građani. Koristi imaju samo privilegovani pojedinci.

Da su Vlada i EPCG ispoštovali preporuke Evropskih institucija, da se u periodu od 6 godina za 50% smanji proizvodnja iz TEP, došlo bi do raspada kompletnog energetskog sistema, Crna Gora i EPCG bi bankrotirali, privreda Crne Gore bi bila uništena. Na ovom primjeru najbolje se vidi šta znači i koliko je opasno, za čitavo društvo, to što za 40. godina (od 1982. godine) EPCG nije izgradila nijedan novi izvor energije.

U dijelu koji se odnosi na to šta je uradilo novo poslovodstvo i šta planira da uradi, egzaktnim podacima će se, dodatno, pokazati koliko je vođenje energetske politike do 2021. godi-

II Rad TE „Pljevlja" ograničen je na ukupno 20.000 radnih sati, u periodu od 1.01.2018. godine do 31.12.2023. godine, shodno Odluci Ministarskog savjeta Energetske zajednice broj 2016/19/MC-ENC (Odluka br. 2016/19/MC-ENC Ministarskog savjeta Energetske zajednice: o odobravanju izuzeća postrojenja od usklađenosti sa graničnim vrijednostima emisija utvrđenim Direktivom 2001/80/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća),[1] koju je usvojila Vlada Crne Gore (Zaključak br. 07-3236 od 2.11.2018. godine),

Suštinski ovo je značilo da TE ''Pljevlja'' prepolovi svoju proizvodnju u narednih 6 godina i da se u tom periodu prilagodi rad, kako bi se ispunili najveći ekološki standardi (godišnje bi TEP mogla da radi 5 mjeseci). Tadašnje poslovodstvo ignorisalo je preporuke, i TEP je nastavila „normalno" da radi, tako da je već u novembru 2020. godine potrošila dozvoljeni broj sati. Zbog očiglednog pritiska od strane institucija EU, pokrenuta je i Ekološka rekonstrukcija. Ugovor o Ekološkoj rekonstrukciji potpisan je **10.06.2020.** godine na vrijednost od **44.981.129€** +pdv. Koliko se ''ozbiljno'' i ''stručno'' pristupilo ovom poslu govori i podatak da je već na Kick of meeting-u, održanom 09.10.2020. godine, konstatovano da sistem za denitrifikaciju gasova, onako kako je predviđeno prethodno urađenim Idejnim projektom (ugovor od 27.03.2018. godine, ugovarač Steag Energy Services GmbH iz Esena, Njemačka), nije moguće realizovati. Takođe je konstatovano da je realna vrijednost projekta, da bi stvari bile funkcionalne i zadovoljile zahtjeve regulative, oko 75M do 80M evra. I pored uočenih problema odmah po potpisivanju (problematičnog) ugovora, Bemaksu i BB Solaru je isplaćen avans u iznosu od **10,885,540€** (predmet je pred SDT-om).

Jasno je da prethodne Vlade i poslovodstva EPCG nijesu na stručan i odgovoran način pristupili zelenoj energetskoj tranziciji. O zelenoj tranziciji i radu Termoelektrane Pljevlja moralo se razmišljati mnogo prije 2018. godine, i ne čekati da se dobijaju preporuke i upozorenja. I pored deklarativne priče o evropskim vrijednostima došlo se do toga da se jednostavno ne želi i ne mogu poštovati osnovni postulati zelene, energetske, tranzicije. Crna Gora u tom periodu nije ništa znala ne, malo je reći, bilo katastrofalno. Teško je u analizi energetske situacije povući linije jasnog razdvajanja kada govorimo o prethodnom periodu, i periodu od kada energetsku politiku vode nove vlade i nova poslovodstva EPCG. Odluke donesene zaključno sa martom 2021. godine u značajnoj mjeri utiču i na poslovne procese poslije tog datuma.

ŠTA JE RADILO NOVO POSLOVODSTVO, OD MARTA 2021. GODINE

Potpuno je jasno u kakavom ambijentu je novo poslovodstvo preuzelo rukovođenje EPCG-om krajem marta i početkom aprila 2021. godine. Možda je u ovom kontekstu važno napomenuti da je u poslednja 3 mjeseca 2020. godine i prva tri mjeseca 2021. godine izvezeno za 788.581 MWh više nego što je uvezeno, i po tom osnovu je ostvaren prihod od **42,605,828€**, pa je lako zaključiti da je izuzetna hidrologija, krajem 2020. i početkom 2021. godine, spasila EPCG od bankrota.

Odmah po dolasku novog rukovodstva, sledećih šest mjeseci (počev od aprila, zaključno sa septembrom) uvezeno je električne energije u količini od 425.482 MWh. I pored ovih sumornih podataka, EPCG je poslovnu 2021. godinu završila sa najboljim rezultatom u svojoj istoriji, što se ogledalo u ostvarenoj dobiti koja je iznosila preko 47 miliona evra.

Taksativno ćemo predstaviti šta je to Elektroprivreda radila prethodnih 40 mjeseci i šta planira da radi u narednom periodu.

HE PERUĆICA je naša najstarija velika Hidroelektrana (HE) koja je u pogon puštana sukcesivno u periodu od 1961. do 1976.

godine. Od 2021. godine do danas u HE "Perućica" realizovan je niz višemilionskih investicija, a u toku su i najznačajnije aktivnosti od 1976. godine. Sprovedena je investicija u 7 proizvodnih sinhronih generatora čija je ukupna vrijednost preko 2 miliona evra. Nakon čekanja od **15 godina** pokrenuta je realizacija projekta **II faze** modernizacije i rekonstrukcije cijele elektrane. Pod tim se podrazumjeva investicija od preko 30.000.000€, a u okviru iste biće revitalizovani i modernizovani sistemi zaštita, pobude, turbinskog upravljanja kao i upravljanja na nivou agregata A5, A6 i A7, kao i razvodno postrojenje 110kV uz cjelokupni sistem zatvaračnica. Pored navedenih aktivnosti biće urađen i novi SCADA sistem (Supervisory Control And Data Acquisition), što će u značajnom dijelu unaprijediti i pružiti pouzdanost i sigurnost u monitoringu i upravljanju cjelokupnim sistemom elektrane. Takođe,u okviru ovog projekta, proširen je dio radova i na prethodno modernizovane agregate A1, A2, A3 i A4 na koji način će se investicija zaokružiti i konačno ćemo imati HE ''Perućicu'' u punom kapacitetu, spremnu za pružanje sistemskih usluga mrežnom operatoru, od čega će naša kompanija ubirati značajne, višemilionske, prihode. Pored direktnog finansijskog benefita, od sistemskih usluga omogući će se i bolje balansiranje sistemom, pa će samim tim biti značajno poboljšani uslovi za uključivanje dodatnih OIE u EES CG. Cijeli projekat II faze modernizacije i rekonstrukcije Perućice podržan je kreditnim sredstvima od strane njemačke razvojne KfW banke. Za ovu investiciju su obezbijeđena kreditna sredstva od **33.000.000€** uz petogodišnji grejs period, period otplate kredita od 7,5 godina, kamatnu stopu u iznosu od 0,15%+swap rate kao i 0,25% kamate na nepovučena sredstva.

Ono što ističemo kao najvažniji korak kada je u pitanju investicioni ciklus u HE ''Perućica'' od 2021. godine, jeste da su aktivnosti na pripremi za raspisivanje javnog poziva za ugovaranje izrade glavnog projekta i izvođenja radova na izgradnji agregata A8 snage 58,5MW dovedene do kraja. To znači da bi, do kraja tekuće godine, mogli da dobijemo izvođača radova, i da maksimalnim kapacitetima krenemo u realizaciju ove ideje, koja je stara koliko i sama elektrana.

Ovaj projekat se, takođe, realizuje u saradnji sa njemačkom razvojnom bankom KfW koja je omogućila kreditna sredstva u iznosu do **40.000.000€** uz zaista povoljne uslove koji podrazumjevaju grejs period od 5 godina, period otplate kredita od 10,5 godina i kamatnu stopu od 2,23%+swap rate. Ugovor o kreditu, sa KfW bankom, biće potpisan 06. septembra ove godine.

Svi ovi projekti mogli bi da budu završeni u 2027. godini. Moguće je da dođe do pomjeranja rokova, ali je izvjesna njihova realizacija. Biće to potpuno novo lice HE Perućice. Važno je napomenuti, da se aktivno radi i na projektu kojim bi se bolje valorizavale vode Nikšićkog polja (tunel Krupac-Slano i prevođenje poplavnog talasa Zete u Krupac), koji je bio u zastoju zbog raznih administrativno-tehničkih problema, a čija je vrijednost **30.000.000€**. Kvalitetnom valorizacijom voda Nikšićkog polja, investicije u HE ''Perućica'' došle bi do punog izražaja, što bi se ogledalo u značajnom povećanju proizvodnje električne energije.

Takođe, napomenućemo da su završeni radovi na uređenju park šume Krupac i predati Opštini na održavanje i upravljanje shodno Sporazumu.

HE PIVA - U ovoj hidroelektrani su u prethodnom periodu realizovane značajne investicije, a neke koje su veoma važne, započete su nakon gotovo 40 godina rada. Tu prije svega mislim na radove na rekonstrukciji i modernizaciji proizvodnih agregata koji su završeni i sada su spremni za pružanje sistemskih usluga EES-u od čega će EPCG, baš kao i u slučaju HE ''Perućica'', imati značajne višemilionske prihode. Ove sistemske usluge će biti sve traženije imajući u vidu sve veći broj OIE koji se uključuju u EES CG. Vrijednost kompleta ovog ugovora za sve 3 proizvodne jedinice iznosio je **10.500.000€**.

Pored navedenog projekta u toku su i završni radovi na kapitalnom remontu agregata A1 čija vrijednost iznosi **700.000€** bez PDV-a.

Pokrenuta je i jedna značajna investicija usmjerena na obnavljanje primarne opreme u elektrani, pa je potpisan ugovor o isporuci jednog blok transformatora sa pripadajućim VN

kablovima i kablovskim priborom i tokom jeseni se očekuje njihova isporuka i ugradnja, a vrijednost cijelog posla iznosi **2.700.000€**. U planu je da se u narednom periodu izvrši nabavka, isporuka i ugradnja novih blok transformatora i pripadajućih VN kablova i na druga dva agregata.

Ove godine će se završiti i zaštitna konstrukcija u punom projektovanom obimu i na ovaj način će prilaz elektrani biti u potpunosti bezbjedan za sve zaposlene i posjetioce iste, što nije bio slučaj u prethodnom periodu. Vrijednost cijelog posla iznosi preko **300.000€**.

Kada je u pitanju opština Plužine efikasno je priveden kraju posao izgradnje I faze kružne saobraćajnice a ove godine je potpisan i novi Sporazum sa Opštinom Plužine o dinamici izvršenja obaveza koje EPCG ima prema Plužinama po osnovu izmještanja prvobitnog naselja i izgradnje HE „Piva". EPCG će ove godine pokrenuti niz projekata iz predmetnog obima obaveza i na taj način obeštetiti Plužine, unapređenjem infrastrukture i stvaranjem boljih uslova za dalji razvoj opštine. Sa ovim aktivnostima se čekalo više od 30 godina.

TE PLJEVLJA – Da bi u potpunosti sagledali situaciju Termoelektrene Pljevlja, moramo se vratiti na Odluku Ministarskog savjeta Energetske zajednice iz 2016. godine, kojom se rad TE Pljevlja ograničava na 20.000 sati za period od 01.01.2018. godine do 31.12.2023. godine, kako bi se smanjila emisija štetnih gasova. U cilju pojašnjenja navedenog, ovo je značilo da TE Pjevlja u ovom periodu može da radi 4,5 mjeseci godišnje i da se taj period iskoristi da se ispoštuju evropske direktive o emisiji štetnih gasova i uradi kvalitetna ekološka rekonstrukcija. U gornjem pogljavu je opisano šta je radilo prethodno poslovodstvo po osnovu ekološke rekonstrukcije.

Jasno je kakva je situacija zatekla novo poslovodstvo, koje je došlo na čelo EPCG krajem marta 2021. godine. Ugovor se ne može raskinuti, a nije dobar, zbog opasnosti od plaćanja velikih odštetnih zahtjeva. Morali smo da donosimo odluke koje će imati najmanju štetu po EPCG, a koje će zadovoljiti standarde Energetske zajednice.

Sredinom 2021. godine, konstatovali smo da je situacija sa ekološkom rekonstrukcijom jako teška i da je sprovođenje cijelog projekta dovedeno u pitanje. Bili su potrebni izuzetni napori da se pronađu odgovarajuća tehnička rješenja kako bi se isti pokrenuo. Radovi su konačno pokrenuti u aprilu 2022. godine. Tokom 2022. godine potpisan je ugovor vrijedan **15.000.000€** za adaptaciju kotlovskog postrojenja, sa zamjenom ekonomajzera i zagrijača vazduha, što će unaprijediti pouzdanost u radu samog kotla i elektrane u konačnom. Takođe, ugovoren je i posao adaptacije dimnjaka vrijedan **7.000.000€** kojim bi elektrana trebalo da postane još efikasnija, u odnosu kako je prvobitno bilo planirano.

Trenutno stanje je da je u okviru projekta ekološke rekonstrukcije isporučena roba i izvedeni radovi u ukupnom obimu od preko 70%.

Nadalje, EPCG će krenuti i u nabavku novog blok transfromatora TEP kako bi se pružila potrebna sigurnost i pouzdanost u radu elektrane.

Pored navedenog, veoma važan projekat jeste i nabavka dijela parno turbinskog postrojenja čime ćemo itekako unaprijediti i podignuti pouzdanost i sigurnost u rad u TEP, a uz to povećati i stepen efikasnosti. Vrijednost ovog posla je procijenjena na oko **25.000.000€**.

Kada već spominjemo Termoelektranu Pljevlja, navešćemo još neke projekte koji su vezani i veoma važni za taj grad, da ne kažemo na nivou istorijski važnih.

Istovremeno radeći na ekološkoj rekonstrukciji EPCG aktivno učestvuje u projektu **toplifikacije Pljevalja**. Projekat o kome se priča više od 40 godina, konačno je pokrenut. EPCG u okviru projekta finansira I fazu magistralnog toplovoda u vrijednosti od **2.100.000€**, dužine 2,3 km kao i projektovanje kompletnog magistralnog toplovoda u visini od **400 000€**. Uz to EPCG finansira u okviru Eko rekonstrukcije TEP oko 4,5 miliona eura startnu kotlarnicu, pumpno postrojenje i izmjenjivač toplote. Za finansiranje II i III faze, dužine 4 km EPCG je 2022. godine potpisala ugovor sa tadašnjom Upravom za kapitalne projekte u visini od **8.400.000€**, a sredstva su obezbjeđena u budžetu Crne Gore. Radovi na I fazi toplovoda se

već izvode, a završetak se očekuje do kraja maja 2025. godine. Prema dinamičkom planu u oktobru ove godine Opština Pljevlja i Uprava očekuju dobijanje svih neophodnih dozvola za II i III fazu, nakon čega slijedi raspisivanje tendera i odabir izvođača radova. U konačnom, rok za završetak sve tri faze toplovoda predviđen je mjesec oktobar 2025. godine kada će konačno doći do gašenja velikih kotlarnica u gradu, naročito kotlarnice u Skerlićevoj ulici i kod sportske dvorane Ada, koje će postati podstanice u okviru projekta toplifikacije.

Cilj projekta toplifikacije je gašenje brojnih kotlarnica na ugalj i na hiljade individualnih ložišta. Tako će građani Pljevalja konačno imati čist vazduh, zdravo okruženje i životnu sredinu.

Uz investicije koje su direktno vezane za postrojenja, EPCG je pokrenula i izradu glavnog projekta nove deponije Šumane koja bi se od 2030. godine koristila kao konačno odlagalište nus produkata iz TEP, a sve u skladu sa prostorno planskom dokumentacijom. Paralelno sa ovim poslom završavaju se i aktivnosti na rekultivaciji deponije Maljevac u koju su uložena višemilionska sredstva, a dio njih i u saradnji sa Svjetskom bankom koja će i dalje podržavati projekte rekultivacije i sanacije ovakvih lokaliteta.

Takođe, ima još jedan važan projekat za EPCG i Pljevlja koji se pominjao još od 1982 godine, i koji konačno počinje da se realizuje. To je mHE "Otilovići". Nakon dinamičnog i posvećenog rada na oživljavanju i unaprijeđenju ovog projekta, kao i rješavanju svih otvorenih administrativnih pitanja, EPCG je raspisala tender za izgradnju mHE "Otilovići" vrijedan 7 miliona eura. Na objavljeni javni poziv javila su se tri zainteresovana ponuđača i u toku je evaluacija ponuda u skladu sa zakonom. Očekujemo za dvije nedelje, odnosno do kraja mjeseca završetak postupka i odabir izvođača po sistemu "ključ u ruke".

Podsjećanja radi, na akumulaciji Otilovići gradimo malu hidroelektranu na postojećoj lučko-betonskoj brani Otilovići instalisane snage 2,96MW i planirane godišnje proizvodnje od 11 GWh. Koncesija je EPCG data na period od 30 godina. Ova mHE obezbijediće električnu energiju za oko 1.200 domaćinstava.

Brana u Otilovićima izgrađena je 1982. godine na rijeci Ćehotini, a voda iz nje koristi se za potrebe Termoelektrane i vodosnabdijevanje Pljevalja. Visina brane je 59 metara, a zapremina stvorene hidroakumulacije je oko 18 miliona metara kubnih. Imaće dva agregata, jedan koji će raditi na ekološki prihvatljivim protocima i drugi koji će raditi u periodima srednjih i velikih voda.

Ovdje ćemo navesti i projekat, Rudnika uglja, izmiještanja korita rijeke Ćehotine, kako bi mogla nesmetano da se nastavi eksploatacija uglja, čija je vrijednost blizu **20.000.000€**.

Kada saberemo sve investicije vezane za energetiku u Pljevljima, Eko rekonstrukciju TEP, toplifikaciju grada, mHE Otilovići, izmještanje korita Ćehotine, rekultivaciju deponije Maljevac, projektovanu deponiju Šumane, investicije u osavremenjavanju pogona TEP, novu zgradu FC Snabdijevanja u Pljevljima, dolazimo do iznosa koji značajno premašuje 100 miliona evra, investicija u Opštini Pljevlja. Dakle, konkretno, ne na riječima, već na djelima, stvaramo novu vrijednost, ekološki prihvatljive izvore, saniramo crne ekološke tačke, obezbijeđujemo nova radna mjesta i sveukupni privredni uspon grada.

Osim, možemo slobodno reći, istorijskog angažovanja na unapređenju postojećih energetskih objekata, EPCG je pokrenula veliki broj novih investicionih projekata. U ovoj analizi osvrnućemo se na najznačajnije..

„PROIZVODI GDJE TROŠIŠ" POBJEDNIK ENERGETSKE TRANZICIJE (SOLARI 3000+ I 5000+)

SOLARI 3000+/500+, SOLARI 5000+

Suočeni sa činjenicom da naša kompanije nije u prethodnih trideset godina bila inicijator ni jednog značajnijeg projekta koji se odnosi na proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije (OIE), odmah po dolasku novog poslovodstva počela je rasprava kako da u najkraćem mogućem roku izgradimo što više novih izvora električne energije. Prvobitna ideja da odmah počnemo da radimo solarne elektrane (SE) na neplodnom zemljištu, kamenitim predjelima (kameno more) i sličnim površinama, imala je nekoliko značajnih administrativno-tehničkih problema, koji bi u velikoj mjeri usporili izgradnju novih solarnih elektrana. Izmjene prostornih planova, ograničeni kapaciteti za priključenje SE i slične administrativno-tehničke prepreke koje bi završetak izgradnje većih SE prolongirali za nekoliko godina. Ovi ograničavajući faktori natjerali su poslovodstvo EPCG da traži i druga rešenja čija bi realizacija bila najbrža, a ujedno i najefikasnija. U julu 2021. godine poslovodstvo EPCG je osmislilo novu poslovnu politiku - **proizvodi električnu energiju** tamo gdje trošiš i koliko trošiš. Istog mjeseca pokrenut je projekat **Solari 3000+/500+**(30MW-postavljanje solarnih elektrana na krovovima potrošača). Urađeno je Idejno-tehničko rešenje, Studija izvodljivosti, obezbijeđena kreditna sredstva u iznosu od **30.000.000€** (rok vraćanja 10 godina, grejs period 2 godine, kamatna stopa fiksna 1,63%), objavljen poziv za prijavljivanje potrošača, objavljen javni poziv za nabavku opreme (vrijednost 22.000.000€), zaključen ugovor sa EKO-fondom za obezbjeđivanje subvencije od 20% za potrošače, formirano preduzeće EPCG-Solar-Gradnja, izvršena obuka montera, urađena neophodna dokumentacija (Ponude, Ugovori sa potrošačima, Ugovor sa EPCG-Solar-Gradnja, Zahtjevi za priključenje CEDIS, Zahtjevi za dobijanje statusa kupac-proizvođač FCS, definisan obrazac fakture prema potrošačima...), prvi MW opreme stiže krajem juna 2022. godine i počinju montaže. Značajnije količine opreme dolaze početkom septembra 2022. godine i **01. septembar 2022. godine** možemo smatrati danom početka implementacije projekta Solari 3000+/500+. Sredinom 2023. godine počinje nastavak projekta kroz projekat Solari 5000+, gdje je planirano da se ugradi još 70MW, okvirne, vrijednosti **50.000.000€**. Ovdje se moglo navesti još dosta aktivnosti koje su pratile realizaciju ovih projekata, ali smatram da bi se na taj način mogla zanemariti suština. A suština je, koliko smo instalirali solarnih elektrana, kolika je snaga tih elektrana, koliko su električne energije proizvele te elektrane, i koliki su troškovi čitavog projekta.

Projekat	Period realizacije		Broj potrošača	kW	kWp
3000+/500+	01.09.2022	31.12.2023	3,374	29,861	34,378
5000+	01.01.2024	31.07.2024	1730	12,988	14,543
SE Željezara	01.05.2023	31.07.2024	3	2,362	2,696
UKUPNO postavljeno solarnih panela			5,107	45,211	51,617
3000+/500+	01.09.2022	31.12.2023	3,345	29,217	33,631
5000+	01.01.2024	31.07.2024	806	5,684	6,253
UKUPNO urađeno atesta i pušteno u rad			4,151	34,901	39,884
Proizvodnja kWh na 31.07.2024					48,109,713

Do 31.12.2023. godine, možemo reći da je završen projekat 3000+/500+, a da od 01.01.2024. godine startuje projekat 5000+(postoje određena odstupanja, neki potrošači sa kraja 2023. godine pripadaju projektu 5000+, a neki sa početka 2024. pripadaju projektu 3000+/500+, ali to ni u kom slučaju ne mijenja suštinu analize, ali analiza je jednostavnija i preglednija). Iz gornje tabele vidi se sledeće, kod 5.107 potrošača instalirane su SE, ukupne snage 45.211kW, odnosno 51.617kWp (kod 4.151 potrošača ukupne snage 34.901kW odnosno 39.884 kWp je urađen atest i one su puštene u rad) i one su do 31.07.2024. godine proizvele **48.109.713 kWh.** Primjećuje se razlika između postavljenih panela i urađenih atesta, odnosno puštanja elektrana u rad. Razlog je u kašnjenju nabavke energetske opreme (ormari i kablovi) za SE.

Realno je očekivati da ćemo do kraja godine u projektu 5000+ instalirati još 10MWp, i da će biti kompletiran i energetski dio, a to znači da ćemo imati 60MWp solarnih elektrana, ne uzimajući u obzir izvjesno priključenje do 10MWp SE Željezara kao i 2,2MWp SE Vrtac. Solarne elektrane će do kraja godine, po osnovu već kompletiranih **18,569,105kWh** i po osnovu završetka energetskog dijela kod već montiranih i novoizgrađenih panela, proizvesti još **2,656,904kWh**. Znači, ukupna proizvodnja zaključno sa 31.12.2024. godine će, minimalno, iznositi **69,335,722kWh**, što ima finansijski ekvivalent, primjenjujući cijene koje dobijaju povlašćeni proizvođači, **7,834,936€** (cijena 113€/MWh).

Ovaj iznos predstavlja čisti profit EPCG. Kada bi se zajedno računali prihodi EPCG i troškovi EPCG-SOLAR-GRADNJE-ESG, za samo ove dvije godine, kompletan projekat je već vratio sve uloženo. U narednom periodu već instalirane elektrane će donositi čisti profit. Kada bi primijenili koncept za ovu proizvodnju, kao što je primijenjen koncept za „povlašćene proizvođače" prihod bi u periodu 2025.-2030. godine (period od 6 godina, kada bi troškovi ESG po osnovu rada ovih elektrana, bili gotovo jednaki nuli i primjenjujući rast cijena od 3% godišnje) iznosio **57,984,388€**. Kada bi ovaj period

transponovali na period od 12 godina (ugovori kakve imaju povlašćeni proizvođači), a da se posle 31.12.2024. godine ne uradi ni jedna nova SE, prihod bi iznosio 1**27,220,779€**. Bilo bi nam interesantno, da nam neko predoči bilo koju investiciju koja ima ovako brzu realizaciju, brz povrat i koja već ostvaruje profit, a imaće još i značajno veći. U sledećoj tabeli date su cijene koje dobijaju povlašćeni proizvođači.

Povlašćeni	2022	2023	2024
Hidro	93.00	104.00	112.60
Vjetar	99.00	107.00	113.40
Solar	120.00	128.00	133.40
Prosjek	97.09	105.74	113.00

Prihvatam, eventualne, primjedbe da može biti problematično primjenjivati cijene koje dobijaju „povlašćeni proizvođači“, ali je ovaj model primjenjen zbog jednog broja kritizera, ne kritičara, koji se ni jednom kritičkom riječju nijesu osvrnuli na koncept „povlašćenih proizvođača iz OIE“. Ukoliko bi se primijenile, mjesečne berzanske cijene sa HUPX (Mađarska berza električne energije), prihod po osnovu, ostvarene, proizvodnje, zaključno sa 31.12.2024. godine iznosio bi **7,978,295€**, što je čak za nijansu veće, od modela za „povlašćene proizvođače”.

Još jednom se pokazuje kolika je šteta, što EPCG nije gradila nove OIE, već su to radili „povlašćeni potrošači“.

Aproksimacija za period 2025-2030	2025	2026	2027	2028	2029	2030	UKUPNO
Cijena (€/MWh) (COTEE)	116.39	119.88	123.48	127.18	131.00	134.93	125.48
Proizvodnja Solari 3000+/500+ I 5000+(MWh)	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	462,114
Vrijednost proizvodnje(€)	8,964,241	9,233,169	9,510,164	9,795,469	10,089,333	10,392,013	57,984,388

Aproksimacija za period 2025-2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	UKUPNO
Cijena (€/MWh) (COTEE)	138.98	143.15	147.44	151.86	156.42	161.11	149.83
Proizvodnja Solari 3000+/500+ I 5000+(MWh)	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	462,114
Vrijednost proizvodnje(€)	10,703,773	11,024,886	11,355,633	11,696,302	12,047,191	12,408,607	69,236,391
UKUPNI PRIHOD							127,220,779

Od ovih projekata osim velike koristi koju će imati EPCG, značajan dio profita ostvariće i građani i već ostvaruju. Učesnici projekta su na dan 31.03.2024. godine (dan kada se vrši godišnji obračun) ostvarili uštedu i zaradu koja iznosi **1.6888.311€**, što u prosjeku iznosi **884€**.

Svima koji pogledaju ove brojeve odmah će biti jasno o kakvim projektima se radi. Ovi projekti su zavrijedili veću pažnju i pohvale van Crne Gore, nego u samoj Crnoj Gori.

Pozitivni efekti ovih projekata su zaista veliki, ali moramo ukazati i na određene objektivne i subjektivne probleme, koji su pratili, a i dalje prate realizaciju ovih projekata, ali koji ni u kom slučaju ne mogu umanjiti stostruko veće benefite. Na žalost kod nas se određeni problemi, u javnom prostoru, kroz primjedbe i komentare izdižu, odnosno pokušavaju izdići, na nivo strateškog i suštinskog. Najveći problem se odnosio na usporenost u nabavci opreme i potrošnog materijala. Ovaj problem je posebno bio izražen od avgusta 2023. godine do februara 2024. godine. Osim sopstvenih slabosti i Zakon o javnim nabavkama je u značajnoj mjeri produbio ovaj problem. Planovima je bilo predviđeno da se na mjesečnom nivou montira 4.000kWp SE. Ovi problemi su se reflektovali na nedovoljnu uposlenost ESG, i komentare da je u ESG ima viška radnika. Odgovorno tvrdim, ukoliko želimo da ostvarimo definisane planove, u ESG mora biti zaposleno preko 550 radnika. Ad hok kritike o prekomjernom zapošljavanju, a zanemarujući sve pozitivne efekte, ni u kom slučaju ne doprinose kvalitetnoj realizaciji projekta. Kontradiktorno je, kada se uspori realizacija projekta, iz raznih razloga, žaliti se na višak zaposlenih, što suštinski predstavlja zahtjev za njihovo otpuštanje, a istovremeno, u javnom prostoru iskazivati stavove da su samo radnici važni. Svaki projekat ima određene nepredviđene troškove, ali su oni zanemarljivi u odnosu na dobit koju projekat ostvaruje.

Suština je da obezbjeđujemo dovoljan broj korisnika, novih površina, i potrebne opreme kako bi instalirali što više novih MW. Projekti su živa materija, i nemoguće je sve predvidjeti u papirološkoj pripremi projekta. U narednom periodu u projektu 5000+ očekujemo značajno učešće javnih ustanova i državnih preduzeća, jer njihovi troškovi po osnovu utroška električne energije iznose više od 25M evra.

Naša poslovna filosofija, „proizvodi tamo gdje trošiš“, danas je dominantna u čitavom regionu i u Evropi i predstavlja budućnost i pobjednika energetske tranzicije.

Osim Projekata 3000+/500+ i 5000+, EPCG je pokrenula i sledeće projekte izgradnje SE Željezara, SE Vrtac i SE Slano. Sigurno je da ćemo do kraja 2024. godine završiti postavljanje panela na brani Vrtac (postavljene konstrukcije za 1.574kWp) i brani Slano, kao i 11,394kWp SE Željezara (postavljeni paneli za 3 SE snage 2,696kWp i konstrukcije za 1.900kWp). Sa gotovo 60.000kWp iz projekata 3000+/500+ i 5000+, realno je očekivati da ćemo moći do kraja godine da pustimo u rad još 11,394kWp iz SE Željezara. I rezultati na kraju 2024. godini mogli bi da izgledaju kao što su prikazani su u sledećoj tabeli

2024 godina	3000+/500+ (kWp)	5000+ (kWp)	SE Željezara (kWp)	SE Vrtac (kWp)	SE Slano (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela do 31.07.	34,378	14,543	2,696			51,617
Pušteno u rad SE 31.07	33,631	6,253				39,884
Montirano solarnih panela 01.08-31.12	0	10,000	8,698	2,284	2,000	22,982
Pušteno u rad SE 01.08-31.12	747	18,290	11,394	0	0	30,431
Montirano solarnih panela u 2024. godini	**34,378**	**24,543**	**11,394**	**2,284**	**2,000**	**74,599**
Pušteno u rad SE u 2024. godini	**34,378**	**24,543**	**11,394**	**0**	**0**	**70,315**

Ovo su više nego realna očekivanja, imajući u vidu da se već uveliko izvode radovi u Željezari i na brani Vrtac, a brana Slano je gotovo identična brani Vrtac, a za projekat Solari 5000+ uzimamo minimalnu projekciju od 2.000kWp mjesečno.

U 2025. godini, nastavljamo 5000+ gdje očekujemo instaliranje još 30.000kWp, u Željezari dodatnih 20.000kWp i da se završi priključenje SE Vrtac i SE Slano.

2025 godina	5000+ (kWp)	SE Željezara (kWp)	SE Vrtac (kWp)	SE Slano (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela	30,457	20,000	0	0	50,457
Pušteno u rad SE	30,457	20,000	2,284	2,000	54,741

Osim već pokrenutih projekata, do kraja 2024. godine i u 2025. godini, planirano je i započinjanje novih, na čijoj dokumentaciji se aktivno radi, SE Krupac-brana, SE Krupac-zemlja, SE Ozrinići i SE Kapino Polje.

2025 godina	SE Krupac-brana (kWp)	SE Krupac-zemlja (kWp)	SE Ozrinići (kWp)	SE Kapino polje (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela	1,000	40,000	45,000	10,000	96,000
Pušteno u rad SE	1,000	0	45,000	10,000	56,000

Ovo bi značilo da bi na kraju 2025. godine imali postavljeno 221,056 kWp solarnih panela, a 181,056 kWp bi bilo pušteno u rad.

Takođe, očekuje se realizacija i većih SE u određenim privrednim društvima, kao što su RUP, Plantaže, Aerodromi CG, Žičara Kotor-Lovćen..., ali njih nećemo prikazivati u ovim projekcijama.

Možda nekom ovi planovi izgledaju preambiciozno, ali su prilagođeni svim uočenim nedostacima koji su pratili realizaciju

dosadašnjih projekata. EPCG i njene kćerke firme moraju da iskažu maksimalnu posvećenost u realizaciji pomenutih projekata, i urade sve, da se koliko je moguće, sanira, decenijski, period neizgradnje OIE i pogrešne politike u energetskom sektoru.

Još jednom ćemo ponoviti suštinu, prirodno je da tokom realizacije određenih projekata, imamo dodatne troškove, ali su isti zanemarljivi u odnosu na profit i uštedu koju smo ostvarili, i koju ćemo tek ostvariti.

EPCG je takođe usvojila politiku da se hidro-energetska infrastruktura, maksimalno iskoristi za priključenje solarnih elektrana. Kompatibilnost hidro i solarnog potencijala je izuzetna, kako sa energetskog tako i meteorološkog aspekta.

Istovremeno sa izgradnjom OIE, EPCG je pokrenula i projekte koji će omogućiti skladištenje električne energije, smanjiti emisiju CO2 i ohrabriti racionalno korišćenje električne energije, odnosno učiniti objekte energetski efikasnim. Slijedeći ove poslovne postulate definisali smo 4 nova projekta:

1. Baterijski elektro-skladišni sistemi - BESS
2. Punjači za električna vozila
3. Dekarbonizacija transportnih sredstava
4. Poboljšanje energetske efikasnosti kroz izradu PVC opreme

Ovdje ćemo se posebno osvrnuti na značaj BESS, koji su od vitalne važnost za energetsku stabilnost Crne Gore. Projektni zadatak je definisan i biće raspisan javni poziv za izradu Idejno-tehničkog rješenja (ITR) i Studije izvodljivosti (SI) za instalaciju BESS kapaciteta 240 MWh, na dvije lokacije u Željezari, jednoj u HE ''Perućica'' i jednoj na prostoru TE Pljevlja. Nakon izrade ITR i SI biće raspisan javni poziv za nabavku opreme i ugradnju BESS. Ove procedure mogu se završiti do kraja godine. BESS će pratiti izgradnju solanih elektrana (SE) i vjetroelektana (VE). Osim skladištenja sopstvene proizvodnje, ovi sistemi imaju značajnu ulogu u balansiranju, kao i u trgovini električnom energijom. Napomenuću da u ljetnjim mjesecima cijena električne energije u dnevnim časovima iznosi nekoliko desetina evra po MWh, dok u večernjim časovima cijena dostiže nekolke stotine evra. BESS su velika šansa za EPCG i Crnu Goru, da na najbrži i najfektni način premosti period nerada i zaostajanja u oblasti energetike.

Ovdje ćemo izvesti jednu analizu koja se odnosi na trgovinu električnom energijom, mada još jednom podvlačimo, da suština BESS nije trgovina električnom energijom, već da sa novoizgrađenim OIE učinimo energetski sistem stabilnim. Analiza se odnosi na period od 01.01.2021. godine do 30.08.2024. godine.

Period	Prosječna dnevna **Min** cijena €/MWh	Prosječna dnevna **Max** cijena €/MWh	Razlika Max-Min(€/MWh)	Broj dana	Kapacitet BESS (MWh)	**Ostvaren profit(€)**
01.01.2021 - 30.08.2024	92.58	232.94	140.36	1,338	240	**45,071,282**

Uzimajući u obzir samo ovaj element, i izvanredan potencijal koji EPCG ima za priključenje BESS, može se konstatovati da bi se povrat ove investicije ostvario za period od 5 do 8 godina.

Kupovina imovine Željezare i kroz ovaj projekat dobija još više na značaju. Ne možemo, a da ne izrazimo žaljenje što nijesmo, EPCG ili Država CG, vlasnici imovine KAP-a, jer njegova energetska infrastruktura je još bolja od infrastrukture Željezare.

Da bi smo dodatno kompletirali analizu koja se odnosi na BESS i njihov izvanredan potencijal za kvalitetnim upravljanjem proizvodnjom i trgovinom električne energije prikazaćemo i dnevni dijagram cijena električne energije na HUPX berzi (Mađarska berza električne energije) za isti period, kao u prethodnoj analizi (1.388 dana).

Cijena	Doba dana	Broj dana	%
Min	H11 - H16	488	36.47
Min	H23 - H05	768	57.40
Max	H18 - H23	1062	79.37

Izgradnjom novih OIE i instalacijom BESS, naše hidro-akumulacije (Krupac, Slano i Piva) dobili bi još više na značaju. Voda bi bila zlata vrijedna, i mogli bi sa ponosom da kažemo da imamo izvanrednu disperziju izvora električne energije

VE GVOZD SE GRADI, HE KOMARNICA NA ČEKANJU, HE KRUŠEVO IZVJESNA

Osim navedenih projekata, navešćemo još neke projekte čija je realizacija više nego izvjesna. Tu prije svega mislimo na **vjetro-park Gvozd**. Ovdje ćemo taksativno navesti (italic stil - koga opterećuju detalji može preskočiti čitanje), šta je sve neophodno uraditi da bi se počelo sa gradnjom VE, da bi se vidjelo da procedure nijesu jednostavne, da je potrebno dosta vremena, i da sve ne zavisi od EPCG.

Projektne aktivnosti na izgradnji VE Gvozd instalisane snage od preko 54MW i očekivane godišnje proizvodnje od oko 150 GWh obuhvataju faznu izgradnju i puštanje u rad sledećih komponenti:

1. Ukupno 8 vjetroagregata pojedinačne snage od 6,8 MW uz izgradnju tipskih platoa za montažu vjetroagregata i temelja na koje će se postaviti stubovi vjetroagregata,
2. Transformatorska stanica 33/110 kV Gvozd na projektnoj lokaciji,
3. Rekonstrukcija transformatorske stanice 33/110 kV Krnovo,
4. Izgradnja jednostrukog dalekovoda 110 kV TS Gvozd - TS Krnovo, dužine 3125 m,
5. Izgradnja jednostrukog dalekovoda 110 kV TS Gvozd - TS Nikšić, dužine 14730 m,
6. Rekonstrukcija transformatorske stanice 35/110 kV Nikšić.

I. POTPISIVANJE UGOVORA O KREDITNOM ARANŽMANU SA EVROPSKOM BANKOM ZA OBNOVU I RAZVOJ (EBRD)

Nakon sprovednih pregovora i procesa odgovarajuće due dilligence analize (analiza koja predstavlja proces temeljne provjere i analize informacija prije nego što se donese važna poslovna odluka, kao što je kupovina komanije, invensticija ili sklapanje ugovora) od strane Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) realizovanih u 2022. godini, te odobrenja Ugovora o kreditnom aranžmanu Odbora EBRD-a sa sjedištem u Londonu, a potom i Odbora direktora i Skupštine akcionara, EPCG i EBRD su za potrebe finansiranje projekta VE Gvozd potpisale predmetni ugovor 19. juna 2023. godine. Ugovorom o kreditnom aranžmanu predviđen je grejs period tokom izgradnje elektrane i iznos kredita od 100% vrijednosti investicije do 82.000.000€ bez traženog učešća EPCG.

II. IZRADA TEHNIČKE DOKUMENTACIJE, DOBIJANJE GRAĐEVINSKIH DOZVOLA I EKOLOŠKE SAGLASNOSTI

Prateći gore navedeno, realizacija izvođenja radova koncipirana je po osnovu 5 građevinskih dozvola koje su dobijene fazno u skladu sa zakonskom procedurom uz prethodno rješavanje odgovarajućih imovinsko-pravnih odnosa, a u skladu sa tehničkom dokumentacijom na nivou Idejnih projekata koja je usaglašena i revidovana. Zaključno sa avgustom

2024. godine, dobijene su sledeće građevinske dozvole:

• Građevinska dozvola br. 1 – „Glavna građevinska dozvola“ - Rješenje broj UPI 10-333/23-540/8 od 24.07.2023. VE Gvozd - Vjetroagregati, platoi, podzemna srednjenaponska 35 kV i optička mreža, Interni dalekovodi DV 35 kV;

• Građevinska dozvola br. 2 - Rješenje o odobrenju za građenje UP/Io br. 07-361-92/1 od 10.02.2023. Pristupni putevi - za potrebe izgradnje i puštanja u rad VE Gvozd izgradiće se saobraćajna infrastruktura, odnosno rekonstrukcija postojećih puteva i izgradnja novih puteva, s ciljem povezivanja pojedinih vjetroagregata;

• Građevinska dozvola br. 3 - Rješenje broj UPI 10-333/23-1056/10 od 24.10.2023. Rekonstrukcija trafostanice TS 33/110 kV Krnovo - Izdvajanje 110 kV postrojenja iz postojeće TS 33/110 kV Krnovo i izgradnja novog rasklopnog postrojenja 110 kV Krnovo - Izdvajanje 110 kV postrojenja iz TS 33/110 kV (dio objekta trenutno u vlasništvu KGE), rasklopno postrojenje 110 kV Krnovo (dio objekta u vlasništvu CGES);

• Građevinska dozvola br. 5 - Rješenje broj UPI 10-333/23-947/9 od 11.09.2023.

Izgradnja TS 33/110 kV Gvozd.

Tokom septembra 2024. godine, a nakon već predatog Zahtjeva za izdavanje građevinske dozvole za složeni inženjerski objekat prema Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, očekuje se dobijanje i preostale građevinske dozvole br.4., nakon proceduralnog rješavanja preostalih imovinsko-pravnih odnosa za parcele čiji je vlasnik Država Crna Gora.

• Građevinska dozvola br. 4.

Integracija VE Gvozd u elektroenergetski sistem Crne Gore - Rekonstrukcija TS 35/110 kV Nikšić, dalekovod 110 kV Gvozd-Krnovo, dalekovod 110 kV Gvozd-Nikšić, rekonstrukcija DV 110 kV Bileća-Nikšić.

U odgovarajućem postupku procjene uticaja na životnu sredinu Agencija za zažtitu životne sredine je izdala ekološku saglasnost za projekat izgradnje VE Gvozd.

III. SPROVOĐENJE TENDERSKIH POSTUPAKA I ODABIR ISPORUČIOCA OPREME I IZVOĐAČA RADOVA

U skladu sa odobrenim ažuriranim Planom nabavki (50427-Gvozg WF Procurement Plan) i po instrukcijama dobijenim od strane EBRD, sprovedeni su na elektronskom Portalu nabavki EBRD-a (ECEPP) sledeći tenderi po važećim pravilima i smjernicama Evropske banke za obnovu i razvoj:

• Tender 1 - Vjetrogeneratori – WTG (Nabavka, isporuka, ugradnja i puštanje u rad vjetrogeneratora i dugogodišnje održavanje)- ponuđači Nordex Njemačka, Goldwind NR Kina, Envision NR Kina

• Tender 2 – Građevinski dio Balance of Plant – C-BoP (Izvođenje građevinskih radova na platoima i temeljima vjetrogeneratora, izgradnja pristupnih i unutrašnjih puteva)

• Tender 3 – Elektro dio Balance of Plant – E-BoP (Interna srednjenaponska mreža (dalekovodi, kablovska i optička mreža)

• Tender 4 - Priključenje na prenosnu mrežu (Izgradnja TS 33/110kV “Gvozd”, Rekonstrukcija TS 33/110kV “Krnovo” i TS 35/110kV “Nikšić 1”, Izgradnja DV 110 kV TS Gvozd - TS Krnovo i DV 110 kV TS Gvozd - TS Nikšić)

• Tender 5 – Transformator 33/110kV, 80MVA (Nabavka, isporuka, ugradnja i puštanje u rad Transformatora 33/110kV, 80MVA) – Predmetni proces je završen i Ugovor sa kompanijom COMEL DOO BEOGRAD u vrijednosi 1.250.000,00 € (bez PDV-a) je potpisan 05.12.2023. (br. 10-00-57900).

• Tender 6 – Implementacioni Konsultant (Owner’s Engineer)

Svi tenderski postupci za isporučioce opreme i izvođače radova su u završnoj fazi evaluacije i potpisivanje izvođačkih ugovora je planirano od septembra 2024. godine uključujući i ugovor sa glavnim izvođačem za samu nabavku i ugradnju vjetroagregata kompanijom Nordex iz Njemačke sa kojom su u toku finalni pregovori.

Kada VE Gvozd otpočne sa proizvodnjom električne energije, zadovoljavaće potrebe za potrošnjom elektične energije za oko 25 hiljada domaćinstava, smanjiti gasove sa efektom staklene bašte za 104 hiljade tona, što je ekvivalentno štetnim gasovima koje ispuštaju 62.000 automobila.

Do kašnjenja u realizacije projekta došlo je usled čekanja da se dobiju određene dozvole i saglasnosti od nadležnih institucija. Ova kašnjenja su značila gubitak jedne građevinske sezone, prevedeno u novac to bi iznosilo **15.000.000€**. EPCG je sa partnerom Ivikom bila proaktivna i možemo konstatovati da zbog EPCG i Ivikoma ovaj projekat nije kasnio ni jedan minut.

HE Komarnica (172 MW, vrijednost 2**60.000.000€-290.000.000€**) U saradnji sa Elektro-privredom Srbije (EPS) i projektantima Energoprojektom i Institutom Jaroslav Černi, završen je tehnički dio Idejnog rješenja i Studije izvodljivosti. Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu u postupku pred Agencijom za zaštitu životne sredine, a žalba je upućena od strane EPCG. Instalisana snaga elektrane je 172 MW, a očekivana proizvodnja je 213 GWh. Od strane Vlada Crne Gore EPCG je dobila koncesiju. Ovaj projekat je na čekanju, i u odnosu na 2022. godinu nijesmo dalje napredovali. Ovdje mora Vlada Crne Gore da donese odluku, da li će se projekat nastaviti, ili se odustaje od HE Komarnica. Možda će razvoj BESS pomoći da se donese konačna odluka.

Ako je za HE Komarnicu nastupio zastoj, **HE Kruševo** postaje vrlo aktuelna i atraktivna. Nakon završetka izrade Studije izgradnje HE Kruševo, hidroelektrane snage 82MW i očekivane godišnje proizvodnje od 170 GWh, za projektovanje i izvođenje geoloških istražnih radova. Ukupna vrijednost projekta HE Kruševo procijenjena je na 1**60.000.000€**. Projekat HE Kruševo je predložen u okviru nacrta NECP-a (Nacionalni energetski i klimatski plan) i Prostornog plana Crne Gore do 2040. godine. Projekat HE Kruševo je predložen kao prioritetan projekat MEIR-u za finansiranje od strane WBIF-a / Plana rasta Evropske komisije. Od strane EPCG dostavljen je detaljan pregled daljih potrebnih koraka sa ciljem potpisivanja Ugovora o izvođenju radova u 2026. godini. Završena je izrada Studije na nivou Idejnog rješenja za HE Kruševo i izgrađena je hidrološka stanica. Vrši se permanentno prikupljanje podataka sa stanice i kontrolna mjerenja u skladu sa planom.

Završena je izrada incijative za izmjenu Parka prirode prema Opštini Plužine i poslata 22.03.2024. godine. Opština Plužine je, u skladu sa zakonom, proslijedila inicijativu za izmjenu Parka prirode Agenciji za zaštitu životne sredine na dalje postupanje.

U završnoj fazi je priprema tendera za projekat detaljnih geoloških istraživanja za potrebe izrade Idejnog projekta i Izvođenje geoloških i ostalih istražnih radova sa izradom odgovarajućih elaborata i studija. U okviru najavljene strateške saradnje u septembru je predviđeno potpisivanje Memoranduma o saradnji između EPCG i francuske državne energetske kompanije EDF, sa čijim će stručnjacima biti i razmotrena mogućnist izgradnje reverzibilne HE.

EPCG je svjesna činjenice da se moraju obezbijediti stabilni izvori električne energije, i da nije dovoljna, samo, proizvodnja iz OIE. Iz tih razloga urađena je i Studija za **Gasne elektrane** (Studija za izradu Idejno tehničkog rješenja za izgradnju gasnih elektrana u Baru, KAP-u i Pljevljima). Studiju je uradila renomirana kompanija SSA iz Švajcarske.

SNABDIJEVANJE, TRGOVINA, KAP, PRVA BANKA – ODLUKE OD VITALNOG ZNAČAJA ZA POSLOVANJE EPCG

Osim projekata i poslovnih procesa koji se odnose na proizvodnju električne energije, i koje smo opisali u prethodnim poglavljima, važno je istaći i još neke poslovne aktivnosti koje značajno utiču na poslovanje EPCG. Na neke EPCG može da utiče, na neke ne. EPCG je u ovom periodu ostvarila odlične rezultate i u poslovnim procesima koji su veoma značajni za kompaniju. Tu se prije svega misli na:

1. Snabdijevanje električnom energijom potrošača
2. Upravljanje i trgovina električnom energijom
3. Poslovni odnos sa KAP-om, nakon 2021. godine

FC Snabdijevanje je ostvarila impresivne rezultate. Dovoljno je reći da je u periodu 01.04.2021. godine broj redovnih platiša, na dan 31.03.2024. godine povećan za **55.156** potrošača, ili sa 51% redovnih platiša na 31.03.2021. godine na **60%** na 31.03.2024. godine. Svaki komentar je izlišan, brojevi i slika dovoljno govore.

Kada posmatramo **trgovinu električnom energijom**, moram se osvrnuti na komentare koji su se čuli krajem avgusta i početkom septembra 2022. godine, kada smo na kraju septembra imali ukupni minus u trgovini električnom energijom od -**58.141.919€**. Tada smo saopštavali da to nije realno stanje, i da su kritike neutemeljenje, i predviđali da ćemo na kraju godine imati pozitivan rezultat. Na kraju godine ostvaren je suficit u trgovini u iznosu od **+26.573.114€**. Rezultat nije bio još pozitivniji iz razloga što se hidrologija popravila tek krajem novembra, a i berzanske cijene su bile niže. Danas nije takvo vrijeme, 2022. godina je bila ekstremna u svakom pogledu, cijene na berzama su dostizale i preko 800€/MWh i to baš u ljetnjim mjesecima kada EPCG, zbog tridesetogodišnjeg zastoja u razvoju proizvodnih kapaciteta, ima tradicionalno najveće deficite. Ova mala digresija je bila neophodna, kako bi se shvatio značaj trgovine i dobrog upravljanja električnom energijom.

Podsjetiću da građani i privreda u prosjeku plaćaju proizvedenu električnu energiju **43€/MWh**. Takođe ćemo prikazati kretanje cijena na HUPX berzi u prethodnih 8 godina, kako bi se uočila nestabilnost koja je izražena u poslednje 4 godine:

Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
€/MWh	50.36	50.94	50.31	38.99	113.86	271.66	106.82	85.54

Kada smo preuzeli upravljanje EPCG cijena električne energije u martu 2021. godine iznosila je 55.04€/MWh, a u decembru iste godine 245.81€/MWh. Već u avgustu 2022. godine cijena na berzi je iznosila 495.29€/MWh, a bilo je dana, kao što smo već saopštili, da je prelazila i 800€/MWh. Ovi podaci su prikazani, da bi se demantovali „stručnjaci" koji unaprijed znaju kada je potrebno kupiti, a kad prodati električnu energiju, i dovoljno govore o kompleksnosti ovoga posla. Mora se sagledavati puno elemenata, od onih osnovnih, stanja naših proizvodnih kapaciteta, stanja i strukture proizvodnih kapaciteta u okruženju, zauzetosti prenosnih kapaciteta, političkih i ekonomskih kretanja u okruženju do identičnih globalnih kretanja. Nemoguće je predvidjeti cijene i njihovo kretanje na berzi, jer ko to zna sigurno ne bi radio u EPCG, već na nekom drugom mjestu i primao minimum 100 ili 1000 puta veću platu. Nama ostaje da se maksimalno odgovorno odnosimo prema ovom procesu. O našoj odgovornosti dovoljno govori sledeći podatak, a to je da smo, u 2023. i 2024. godini kada se tržište donekle stabilizovalo, zaključno sa avgustom ove godine ostvarili čisti profit za kompaniju od **+43.496.453€**, odnosno ostvarili smo bolje cijene prilikom trgovine nego što su bile na HUPX berzi. Kada budemo implementirali BESS ovi profiti će biti značajno veći.

POSLOVNI ODNOS EPCG I KAP NAKON 2021. GODINE

Uvoj analizi neophodno je istaći i određene poslovne odluke koje su u velikoj mjeri određivali funkcionisanje i poslovanje **EPCG**. Jedna o tih odluka je i odluka, donešena krajem 2021. godine, da se sa **KAP-om** počev od 01.01.2022. godine, uspostavi tržišni način poslovanja.

Ovdje ćemo prikazati kolika bi šteta bila po EPCG i Crnu Goru, od 01.01.2022. godine do danas, da Odbor direktora EPCG nije donio Odluku da se pređe na tržišni način poslovanja.

Odlukom Odbora direktora EPCG, od 01.01.2022. godine prešlo se na tržišni način poslovanja sa						
Period 01.01.2022. 30.06.2024.	KAP potrošnja (MWh)	Cijena za KAP (€/MWh)	HUPEX (€/MWh)	Spriječen gubitak(€), zaključno sa 15.08.2024. godine	IZVOZ - UVOZ (MWh)	SA KAP-om IZVOZ - UVOZ (MWh)
2022	567.179	45,00	271,66	-128.556.792	165.277	-401.902
2023	567.179	45,00	106,82	-35.063.006	890.468	323.289
2024	354.487	45,00	85,79	-14.459.520	-75.021	-358.987
	Spriječen gubitak			-178.079.318	980.724	-437.600

Moramo da saopštimo da iznos od **-178.079.318€**, predstavlja minimalni iznos spriječenog gubitka, jer se za obračun primjenjivala metodologija godišnjih cijena na HUPX berzi, a ne mjesečna. Opšte je poznato da su cijene u 2022. godini u ljetnjim mjesecima, kada inače EPCG ima deficite u energetsko bilansu, bile značajno veće. Ova metodologija je primijenjena da ne bi niko mogao da je osporava po bilo kom osnovu. Sa ove distance izgleda da je ova odluka bila jednostavna, ali istoj su prethodile mnoge analize i neprospavane noći cjelokupnog poslovodstva EPCG. **Ovom odlukom spašena je EPCG i ekonomija Crne Gore**. Samo da smo ovo uradili, bilo bi dosta za jedan mandat.

U ovoj analizi važno je pomenuti i još neke faktore koji su od značaja za poslovanje EPCG, a u budućnosti bi mogli još više uticati na poslovanje. Na ove faktore, na žalost, EPCG ne može da utiče. Tu prije svega mislimo na:

1. CO2 takse
2. G – komponenta

Troškovi koji značajno opterećuju poslovanje EPCG su **takse na emisiju CO2**, prilikom rada Termoelektrane. U prethodnom dijelu teksta kao jedna od šteta navedeno je i plaćanje u iznosu od 16.940.025€ KAP-u po osnovu kupovine CO2 kredita. Umjesto da EPCG taj novac uplati EKO-fondu, koji bi ga dalje usmjeravao, kao što sada čini, u razvoj „zelenih" projekata, Vlada Duška Markovića i tadašnji Odbor direktora EPCG, su svojim nezakonitim aktima, omogućili da KAP dobije višak besplatnih CO2 kredita i kasnije ih proda EPCG. KAP je za 0€ dobio 16.940.025€. Kao referentna osnova za obračun besplatnih CO2 kredita uzeta je 2004. godina. Na osnovu proizvodnje, iz te godine, KAP-u su dodijeljeni besplatni CO2 krediti, iako je proizvodnja 2018. i 2019. godine bila višestruko manja. Razlika u proizvodnji iz 2004. godine i proizvodnje u 2019. godini, rezultirala je viškom besplatnih CO2 kredita u korist KAP-a. EPCG je zbog ove transakcije podnijela Krivičnu prijavu protiv svih učesnika ovoga procesa. Danas je predmet pred SDT-om. Ovo je bilo podsjećanje na manipulacije koje su se dešavale sa CO2 emisijama, ali ovdje hoćemo da naglasimo da štetne emisije već u značajnoj mjeri opterećuju poslovanje EPCG.

EPCG je po osnovu, emisije CO2, od 2020. godine, do sada izdvojila 30.036.350€, a do kraja godine i čitavih 40.027.480€. Važno je napomenuti, kako se Crna Gora bude približavala EU, ovi troškovi će značajno rasti. Danas EPCG plaća 20€ po toni, dok je u EU taj iznos preko 60€/t.

Takođe važno je napomenuti, da institucije moraju da istraju na aktivnostima koje su pokrenule, da se efekti štetne emisije CO2, kompenzuju pozitivnim efektima koje imaju naše šume, koje su „proizvođači" kiseonika.

Trošak koji značajno opterećuje poslovanje EPCG, je i plaćanje Crnogorskom elektroprenosnom sistemu (CGES) takozvane

G-komponente. G komponenta predstavlja dodatnu naknadu koju plaća proizvođač električne energije operatoru prenosnog sistema da bi se energija transponovala do kupaca. Inače kroz račune, potrošači već plaćaju usluge CGES-a. Ovaj dodatni trošak ne plaća ni jedna energetska kompanija u regionu. Očigledno su prilikom odobravanja regulatorno dozvoljenog prihoda za CGES, od strane Regulatorne agencije za energetiku, prihodi CGES-a podcijenjeni, a troškovi precijenjeni. Sporna je i sama metodologija obračuna regulatorno dozvoljenog prihoda. Moramo imati u vidu činjenicu da je djelatnosti koju obavlja CGES, pružanje mrežnih usluga za prenos visokog napona 110kV i više, regulisana djelatnost i da ne može da bude ultra profitabilna.

Dosadašnji troškovi po ovom osnovu, od 2014. godine, iznosili su, odnosno iznosiće do kraja 2024. godine impozantnih -111.888.177€. Ovo je čisti minus za EPCG, a čisti profit za CGES, umanjen za iznos PDV-a.

U ovom dijelu analize moramo podsjetiti i na troškove koje ima EPCG, a koji se odnose na plaćanje proizvedene električne energije takozvanim povlašćenim proizvođačima, što, takođe, predstavlja opterećenje na koje EPCG ne može da utiče. Ovaj odnos EPCG i povlašćenih proizvođača smo detaljno objasnili u jednom od prethodnih poglavlja i pokazali da se radi o šteti koja se mjeri stotinama miliona evra. Na žalost ovaj proces, „proizvodnje" štete se i dalje nastavlja.

PRVA BANKA CRNE GORE AD (PBCG)

Ovdje ćemo ukazati i na odnos EPCG, kao jednog od vlasnika i Prve banke CG, koji je opterećen raznim kontroverzama. Od dolaska novog poslovodstva nije napravljen nijedan potez koji bi bio na štetu EPCG. Do dana današnjeg, mi kao jedni od vlasnika, i dalje ne znamo ko su vlasnici famoznih kastodi računa. O subordiniranom dugu, koji sad iznosi 6.000.000€, i o odluci, prethodnog Odbora direktora EPCG, da se neposredno prije dolaska novog poslovodstva odloži vraćanje duga, jasno se uočava da to nije bio interes EPCG. Subordinirani dug je iznosio 10.000.000€, i dio je odvojen, potpuno bez interesa za EPCG, za kupovinu akcija, Prve banke, bez prava glasa. Razne dokapitalizacije od strane EPCG, proces privatizacije EPCG je detaljno opisan i pozajmice, su teme za tužilaštvo i Centralnu banku Crne Gore (CBCG).

Da podsjetimo,

Na osnovu Odluke Odbora direktora, EPCG je **31. marta 2010. godine** izvršila konverziju sredstava oročenih u Prvoj banci a.d. u subordinirani zajam (Ugovor br10-00-3432/1) .

Zajam u iznosu od **10.000.000 €** po sledećim uslovima

- Kamata od 10% na godišnjem nivou.
- Rok dospijeća od najmanje pet godina od dana isplate zajma; otplata zajma moguća je prije navedenog datuma samo ukoliko se iznos zajma konvertuje u akcijski kapital, ili isplati dug povjeriocima, i to isključivo uz odobrenje Centralne banke Crne Gore odnosno ukoliko otplata zajma ne utiče na koeficijent adekvatnosti kapitala banke.
- Banka ni na koji način ne garantuje otplatu zajma.
- U slučaju da banka ode pod stečaj, zajam će biti vraćen Preduzeću tek nakon izmirenja obaveza prema drugim povjeriocima.
- Zajam se može upotrebiti za izmirenje obaveza prema povjeriocima samo ukoliko banka ode pod stečaj.

U toku **2011. godine** EPCG učestvuje u postupku dokapitalizacije PBCG koja je izvršena 19. aprila 2011. godine tokom koje je EPCG kupila još 37.748 akcija po nominalnoj vrijednosti 127.82€ po akciji. Ukupna investicija je iznosila **4.8 miliona** eura od čega je **3 miliona** finansirano kroz konverziju subordiniranog duga, a **1.8 miliona** isplaćeno u gotovini. Ovim je učešće EPCG u PBCG povećano na 24%.

Uporedo sa tim, **18. aprila 2011. godine**, Upravni odbor PBCG, na zahtjev EPCG, donosi odluku da konvertuje 23.471 akciju vrijednosti **3.000.000€** u preferencijalne akcije i protokol sa PBCG je potpisan **19.04.2011. godine**, a odobren na Skupštini akcionara PBCG **21.12.2011.godine.**

Na osnovu saglasnosti Odbor direktora, EPCG je povukla **1.000.000€** subordiniranog kredita. Aneksom, koji je potpisan **17.05.2012. godine**, potvrđeno je povlačenje ovog iznosa tako da subordinirani dug nakon povlačenja iznosi **6.000.000€** sa kamatnom stopom od 8.5% godišnje. Ovo povlačenje je odobreno od strane CBCG i novac je uplaćen na račun EPCG u maju 2012. godine.

Aneksom IV, od **29. februara 2016. godine**, za iznos duga od **EUR 6,000,000** definisani su sljedeći uslovi:

- kamatna stopa od 7,50% počev od 01. marta 2016. do 28. februara 2018.;
- kamatna stopa 7,25% počev od 01. marta 2018. do 29. februara 2020.;
- kamatna stopa 6,28% počev od 01. marta 2020. do 01. aprila 2024.

Ovim Aneksom je definisan i rok dospijeća 01. april 2024. godine

Aneksom V, od **27.11.2019.godine**, produžen je rok dospijeća na 01.04.2026.god. uz kamatnu stopu od 6.28%.

Aneksom VI, od **15.03.2021.godine**, produžen je rok dospijeća na 01.04.2028.god. uz kamatnu stopu od 6.28%, a vrlo je zanimljivo da je novi Odbor direktora izabran 16.03.2021. godine.

Od ukupnog broja od 410.168 običnih akcija PBCG, EPCG ima 81.035 ili 19,76% i 23.471 povlašćenih akcija bez prava glasa, što ukupno iznosi 104.506 akcija ili 24,10% ukupnog akcijskog kapitala PBCG.

Postavlja se osnovno pitanje, šta je sve ovo trebalo EPCG? Zbog čega se ona više borila za interes Prve banke CG, nego za sebe? Šta nama znači vlasništvo u Prvoj banci? Odgovori su više nego jasni.

Iz prethodno navedenog, jedno je sigurno jasno, a to je da neizvesnost u pogledu odnosa sa Prvom bankom CG značajno opterećuje poslovanje EPCG.

ŽELJEZARA

Jedna od poslovnih odluka koja je izazvala veliku pažnju javnosti, a i dalje izaziva je **Odluka o kupovini imovine Željezare**. Nekadašnji gigant koji je zapošljavao 7.000 radnika, došao je na ivicu kolapsa. Država je ostala bez imovine, preko 1.000.000m2, a preko 6.500 radnika bez posla. Svi smo bili svjedoci dramatičnih događaja koji su se dešavali u Nikšiću i u Željezari. Imali smo 229 radnika na krovovima i potpuni zastoj rada fabrike. 31.08.2022. godine preko 200 radnika dobija otkaze i odlaze na biro-rada. U istom periodu EPCG, shodno zakonskoj obavezi, emituje sopstvene akcije u iznosu od **52.867.581€**. Prva emisija sopstvenih akcija, koje su nastale kao alibi za plaćanje u tom iznosu akcija kompaniji A2A prilikom preuzimanja vlasničkog udjela, u iznosu od **-51.657.280€**, obavljena je 2019. godine i po tom osnovu EPCG je prihodovala **0 (NULA) EVRA**. Svjesni činjenice da će i ova emisija biti završena kao prethodna, u razgovorima sa tadašnjom Vladom, dogovoreno je da Vlada po osnovu sopstvenih akcija prenese EPCG iznos od **14.999.999€**, a da EPCG ta sredstva može isključivo koristiti za kupovinu imovine Željezare. Povela se aktivna rasprava i analiza o svrsishodnosti kupovine imovine Željezare od strane EPCG. Bez obzira, na društveno-sociološke razloge, prilikom odlučivanja isključivo se vodilo računa o interesima EPCG. Toščelik je bio spreman da kompletnu imovinu proda za **20.000.000€**, umanjeno za iznos, koji je Toščelik bio spreman da prihvati, za eliminaciju opasnog otpada iz kruga Željezare. Svako instiranje za povećanje cijene za eliminaciju opasnog otpada značilo je i povećanje cijene ukupne imovine. EPCG je prije donošenja odluke angažovala ovlašćene procjenitelje. Procjenitelji su cjelokupnu imovinu, pokretnu i nepokretnu, procijenili na **52.461.469€**.

31.12.2022	**PROCJENA**	
Vrsta imovine	**Datum procjene**	**Vrijednost**
Nekretnine	31.12.2022	31.901.336,82
Oprema	31.12.2022	20.560.132,88
UKUPNO		***52.461.469,70***

Takođe smo imali u vidu i procjenu kroz - Izvještaj o procjeni vrijednosti nekretnina od **15.03.2022. godine**, izrađen od strane ovlašćenih procjenitelja Nemanje Dragovića i Ivana Bulatovića, a za potrebe DOO TOSCELIK ALLOYED ENGINEERING STEEL Nikšić, u kojoj procijenjena vrijednost **nepokretnosti** iznosi 4**8.700.000€**.

Da bi kompletirali priču o vrijednosti imovine ovdje ćemo prezentovati i procjene koje su rađene **2023.** i **2024. godine**. U ovoj procjeni obuhvaćene su i određene zalihe koje nijesu bile obuhvaćene kupoprodajnim ugovorom, ali je ugovorom definisano da sve što nije prilikom kupoprodaje evidentirano, a nalazi se u krugu fabrike pripada EPCG.

31.12.2023	**PROCJENA**	
Vrsta imovine	**Datum procjene**	**Vrijednost**
Nekretnine	31.12.2023.	33.285.455,00
Oprema	31.12.2023.	21.069.687,12
Šrafovska roba	23.05.2024.	30.357,70
SKF, ležajevi, kućišta, hilzne	23.05.2024.	441.743,90
Timken ležajevi, fag ležajevi	23.05.2024.	343.097,80
GPZ ležajevi	23.05.2024.	729.986,70
Staro željezo(1.462,84t 340€/t)	31.12.2023	497.365,60
UKUPNO		***56.397.693,82***

Samo ove procjene pokazuju potpuno opravdanost kupovine imovine Željezara. Međutim i ove cifre nijesu bile dovoljne da se donese konačna odluka i EPCG odvoji još dodatnih 5.000.000€ za kupovinu imovine Željezare. Odlučujući razlog da ipak uđemo u kupovinu ove imovine je postojanje dvije trafostanice **110/35kV snage po 63MVA**. Ovaj energetska infrastruktura omogućava, uz relativno mala ulaganja, priključak nove solarne elektrane, koja bi bila izgrađena na krovovima i zemljanim površinama unutar kruga Željezare ili u neposrednoj blizini, snage **60MW**. Analizirajući slične projekte VE Krnovo i VE Gvozd dolazimo do zaključka da se samo za priključenje (izgradnju trafostanica, dalekovoda, otkupa imovine,...) moraju izdvojiti višemilionska sredstava. Jedan primjer, za VE Gvozd snage **54,4MW**, za priključenje (trafostanice, dalekovodi) EPCG će izdvojiti, **15.699.994€** bez PDV-a, ili **18.996.992€** sa PDV-om. Takođe EPCG će platiti Ivikomu, prilikom otkupa njegovog udjela u projektu, po osnovu kupovine zemljišta još 250.000€ do 300.000€. Ovih troškova prilikom izgradnje SE Željezara neće biti, ili će biti zanemarljivi u odnosu na dosad prikazane iznose. U Željezari imamo gotovo dva ovakva ili slična energetska sistema. Idealno za priključenje SE i BESS. Ovo je bio odlučujući faktor da se opredijelimo da kupimo imovinu Željezare. O ostalim prednostima ove transakcije govorićemo u nastavku teksta. Takođe ćemo pokušati da damo odgovor na određene kritike, koje su jednim dijelom opravdane, a jednim dijelom neargumentovane.

Ovdje ćemo napomenuti da je Vlada prodala ovu imovinu Toščeliku za **15.100.000€**, a prije toga isplaćene su, iz budžeta, bankarske garancije Credit Suisse banci, za prethodnog vlasnika Željezare, u iznosu od **32.922.888€** (objašnjeno u izvještaju DRI).

Prilikom ove odluke o kupovini imovine bili smo svjesni da na taj način preuzimamo i obavezu o angažovanju i 200 zaposlenih. To je bio paket, dogovor radnika, Vlade i EPCG. Urađen je i Poslovni plan, koji je u osnovi predviđao angažovanje zaposlenih na poslovima izrade solarnih elektrana, izrade podkonstrukcija, PVC bravarije, izrade konstrukcija, obezbjeđenje imovine i opreme i kao potencijalni proces, ali na kraju, puštanje Kovačnice u rad. Agencija za zaštitu konkurencije (AZK) nekoliko mjeseci nije donosila odluku da li EPCG-Željezara-Nikšić može da se bavi obradom i preradom metala, jer se takve aktivnosti smatrati nedozvoljenom državnom pomoći. EPCG je kao osnivački kapital uplatila na EPCG-ŽELJEZARI-NIKŠIĆ (EŽNK) iznos od **2.155.000€**. Moramo priznati da se od trenutka imenovanja upravljačkih struktura EŽNK, a to je posebno ispoljeno od strane menadžmenta EŽNK, gubi normalna poslovna komunikacija sa EPCG. Menadžment EŽNK ne obavještava EPCG o važnim poslovnim aktivnostima, ili obavještava kad je već završen određen posao (zapošljavanje, zakupi, radno-pravni odnosi,...). Iako od Agencije za zaštitu konkurencije još nije došlo Mišljenje o mogućnosti prerade čelika, menadžment na svoju ruku pokušava da pokrene Kovačnicu. Zanemaruju se osnovni elementi biznis plana. U avgustu broj zaposleni dolazi do broja 400. Gubici se gomilaju, novac se troši. Na sjednici Odbora direktora u avgustu 2022. godine raspravlja se o Zahtjevu menadžmenta EŽNK da im se izvrši uplata od **6.500.000€** za pokretanje proizvodnje i prerade čelika, odnosno da se krene u puštanje u rad Čeličane i Kovačnice. Zahtjev je bio vrlo loše obrazložen i izazivao je opravdanu sumnju u sposobnost trenutnog kadrovskog potencijala da pokrene ovu djelatnost. Poslije burne rasprave, gdje je bilo mišljenja da se bezuslovno uplati novac, ipak je provladao stav, uz snažno insistiranje menadžmenta EPCG i predsjednika Odbora EPCG, da se sačeka Mišljenje AZK. Početkom maja su na krovovima instalirane dvije SE snage 1.800kWp, koje se nijesu pustile u rad zbog uništene opreme u manjim trafostanicama. Pokrenut je pogon za izradu PVC bravarije, koji je zbog nedostatka sirovina obustavio rad. Takođe počeo je sa radom restoran, ali i on je obustavio rad. Magacin ESG je preseljen u EŽNK. Sredinom oktobra Odbor direktora EŽNK je smjenio izvršnog direktora. Sredinom novembra postavljene su konstrukcije za SE na zemlji snage 1.000kWp. Tek dolaskom novog izvršnog direktora EŽNK početkom 2024. godine, pokreću se poslovni procesi, ali su i oni usporeni zbog raznih administrativno-tehničkih problema. Tu se prije svega misli na sporost u definisanju specifikacije za energetski i metalski dio, koji se odnosi na sanaciju trafostanica i materijal za izradu konstrukcija. Ipak u ovom periodu postavljene su konstrucije za gotovo 2.000kWp za SE na brani Vrtac i gotovo 2.500kWp za SE na zemlji u krugu Željezare. **Na žalost za ove poslove EPCG je morala da angažuje preko 30 radnika po ugovor o djelu, jer EŽNK nije to mogla da obezbijedi iz sopstvenog kadra. To se prije svega odnosi na poslove pravljenja betonskih blokova za postavljanje konstrukcija i poslove zavarivanja metalnih elemenata**. Završena je montaža solarnih panela na konstrukcijama od 1.000kWp. Intezivno se nastavlja sa izgradnjom konstrukcija i sređivanju krovova. Sredinom oktobra očekuje se prelazak ESG u staru Upravnu zgradu EŽNK.

U toku su završni pregovori sa konzorcijumom koji predvodi Švajcarska kompanija 8B Capital za izdavanje u zakup imovine u krugu Željezare u cilju pokretanja proizvodnje i obrade čelika. Mjesečna kirija 31.000€, preuzimanje 150 radnika. Ovaj zakup ne uključuje zemljište van kruga Željezare, kao ni energetski potencijal(izgradnja solara, baterija, vetrenjača...).

U saradnji sa Opštinom Nikšić, raspisan je konkurs za izradu Idejno urbanističko-arhitektonskog rešenja za izgradnju stambeno-poslovnog kompleksa Sunčani grad, na prostoru van kruga Željezare, koje je u vlasništvu Opštine i EPCG. Na konkursu je pristiglo 15 radova. Izvršeno je rangiranje radova i otvorena je izložba istih na Trgu Slobode u Nikšiću. Sunčani grad je ušao u Prostorni plan Nikšića, i realizacija ovog projekta dala bi potpuno novu dimenziju razvoju grada. Prilikom svih, dosadašnjih, procjena imovine Željezare, nepokretna imovina van kruga je procjenjivana **7€/m2**. Danas **145.539 m2** van kruga postaje gradsko građevinsko zemljište, čija je realna cijena **80€/m2**. Ovo znači da se vrijednost imovine uvećava za još **10.624.347€**.

145.539 m2 van kruga postaje GG(Sunčani grad) **80€/m2**	11,643,120.00
Prethodna procjena **7€/m2**	1,018,773.00
Povećana vrijednost	***10,624,347.00***

U pogljavu u kojem se govori o Željezari i njenoj imovini, moramo još jednom podsjetiti da će se EPCG u svom razvoju u velikoj mjeri posvetiti izgradnji velikih baterijsko-elektro skladišnih sistema (BESS). Željezara sa svojim energetskim potencijalom, osim za nove izvore električne energije, je idealna za ugradnju i BESS, čiji bi kapaciteti mogli da budu nekoliko stotina MWh. Ovaj potencijal neću prevoditi u finansijski iskaz, ali bi sve prethodne cifre bile male u poređenju sa ovim potencijalom.

I pored svih, trenutnih, problema sa kojima se u svom poslovanju suočava EŽNK, to nikako ne smije dovesti u pitanje samu Odluku o kupovini imovine. Naprotiv, ove činjenice nepobitno pokazuju da je Odluka bila dobra. Ne govorimo još uvjek istorijska. Panične reakcije, dijela javnosti, prilikom određenih problema u funkcionisanju pred ovim činjenicama izgledaju beznačajno, i suštinski su beznačajne. Vrhunac te demagogije ogleda u eksplicitnom stavu, da je kupovina imovine bila pogrešna, a potom se iskazuje velika zabrinutost za status radnika. To je kontradiktorna teza. Da nije kupljena Željezara, radnici bi vjerovatno i danas bili na krovovima zgrade tražeći svoja prava. Korektnija je teza da imovinu nije trebalo kupovati i da radnike nije trebalo preuzimati, jer to ne treba da zanima EPCG. Ovdje se mora uzeti u obzir i to da EPCG ne može voditi poslovnu politiku mimo stavova Vlade, i da je vrijednost imovine višestuko veća od vrijednosti za koju je kupljena. Da bi se donosile dobre poslovne odluke, za neke se ne može očekivati da će se isplativost pokazati odmah ili u kratkom vremenskom periodu, već se mora imati strpljenja da vrijeme to verifikuje. Sa Željezarom se imalo problema prethodnih 40 godina, i nije bilo rešenja. Možda će naš pristup i način razmišljanja dovesti do rešenja.

Kad bi odlučili, da sada prodamo imovinu Željezare, ubijeđeni smo da bi pokrili sve dosadašnje troškove i da bi nam ostala značajna novčana suma, ali smatramo da vrijedi pokušati da se valorizuje kompletan potencijal imovine Željezare. Da rade i Čeličana i Kovačnica, da se ponovo prave armaturne mreže, da se grade SE i BESS, da u Sunčanom gradu počne da se gradi veliki tržni centar, da se grade stanovi, u Željezari da se pokrenu još neki pogoni. Opcija prodaje nam je uvijek otvorena.

CIJENE ELEKTRIČNE ENERGIJE

Za kraj ove analize ostavili smo politiku cijena električne energije, koju je vodila EPCG. Gledajući društveni interes ovo je svakako najznačajniji segment poslovanja EPCG. Građane suštinski najviše to zanima. I odmah možemo izreći sledeću konstataciju, **u prethodne 4 godine nije došlo do povećanja cijena električne energije**.

GODINA	Prosječan račun	Prosječna zarada	Zarada/ Račun
2021	30,41	532,00	**17,49**
2022	30,70	727,00	**23,68**
2023	31,99	814,00	**25,44**
2024	32,97	838,00	**25,42**

Iz gornje tabele je sve više nego jasno. Ubijeđeni smo da nijedna zemlja u Evropi nema ovakav odnos, da se prosječan račun za utrošenu električnu energiju za 4 godine nije povećao, a da su zarade u istom periodu povećane za **57,52%(838/532).** Smatramo da je ovo nemjerljiv doprinos EPCG stabilizaciji ekonomske situacije u zemlji, a da istovremeno nije suštinski ugrožena stabilnost EPCG, već naprotiv pokrenut je snažan investicioni ciklus. Vjerovatno bi inflacija bila značajno veća da se EPCG nije odnosila veoma odgovorno prema građanima, koji su i stvarni vlasnici kompanije.

Da bi na kvalitetan način objasnili politiku cijena, važno je objasniti strukturu računa za utrošenu električnu energiju. Račun osim obračuna te energije, na čiju cijenu EPCG može da utiče, sadrži i elemente na koje EPCG ne može da utiče, kao što su gubici na prenosnoj i distributivnoj mreži, naknada za OIE, fiksne naknade i PDV. I ukoliko je dolazilo do povećanja stavki na koje EPCG ne može da utiče, EPCG je kroz politiku popusta i ta povećanja u najvećoj mjeri anulirala. Ovdje ćemo prikazati jedan model, šta bi se dešavalo sa računima za električnu energiju da smo primjenjivali model, koji nam je od 01.01.2023. godine zakonski dozvoljen, formiranja cijena električne energije po principu kako se formiraju cijene za naftu i naftne derivate. Ukupnu potrošnju (kWh) smo množili sa cijenama električne energije koje su u tom mjesecu bile na referentnoj HUPX berzi. Matematika je vrlo jednostavna, a rezultati zapanjujući.

Kategorija	UKUPNO (kWh)	Energija za građane (€)	Energija Cijene HUPX(€)
2021	36.671.818	1.541.351	3.875.635
2022	137.421.368	6.503.285	36.241.910
2023	86.499.722	4.093.847	10.363.488
2024	31.567.348	1.498.210	2.552.541
Direktni	**292.160.256**	**13.636.693**	**53.033.574**
2021	1.336.222.345	57.375.244	151.444.953
2022	1.375.567.621	59.014.978	376.255.053
2023	1.462.271.336	62.629.572	158.056.077
2024	880.311.219	37.736.365	75.231.576
Domaćinstva	**5.054.372.521**	**216.756.159**	**760.987.659**
2021	1.037.060.460	46.927.562	119.769.624
2022	1.108.286.472	50.249.275	309.253.081
2023	1.144.838.458	51.907.041	122.044.593
2024	677.664.840	30.779.090	58.422.473
Ostala	**3.967.850.230**	**179.862.968**	**609.489.771**
UKUPNO	9.314.383.007	410.255.820	1.423.511.003
RAZLIKA			1.013.255.183

Ovi brojevi dovoljno govore sami za sebe, sa njima nema polemike. Građanima je po osnovu potrošnje električne energije fakturisano za 43 mjeseca ukupno **410,255,820€**, a da je fakturisano po cijenama sa HUPX berze građani bi samo po osnovu potrošene električne energije morali da plate **1.423.511.003€** (i slovima, jednu milijardu četiri stotine dvadeset tri miliona i pet stotina jedanaest hiljada i tri evra).

Kada bi željeli da se bavimo demagogijom, mogli bi da kažemo da smo ukupno uštedjeli svim građanima **1.013.255.183€ (preko milijardu evra)**, odnosno svakom pojedinačno (600.000 građana) po **1.689€**, ili svakoj porodici (3 člana) po **5.066€**. Da bi se realizovala ovakva politika cijena EPCG je kroz popuste u ova 43 mjeseca umanjila račune za **-24.596.666€**, kroz knjižna odobrenja CEDIS-u umanjila svoje prihode za **-20.634.697€**, i za dokapitalizaciju CEDIS-a izdvojila još **26.113.444€**, što ukupno iznosi **-71.344.807€**, a do kraja godine će iznositi **-79.866.470€**.

Može da se osporava koncept analize, ali električna energija je berzanska roba, kao što su i nafta i njeni derivati, i potpuno je dozvoljen ovaj način razmišljanja. EPCG trgovinu električnom energijom (uvoz, izvoz) zasniva na kretanjima cijena na referentnim berzama, i prilikom svih analiza ova činjenica se mora uzimati u obzir.

EPCG U BROJKAMA

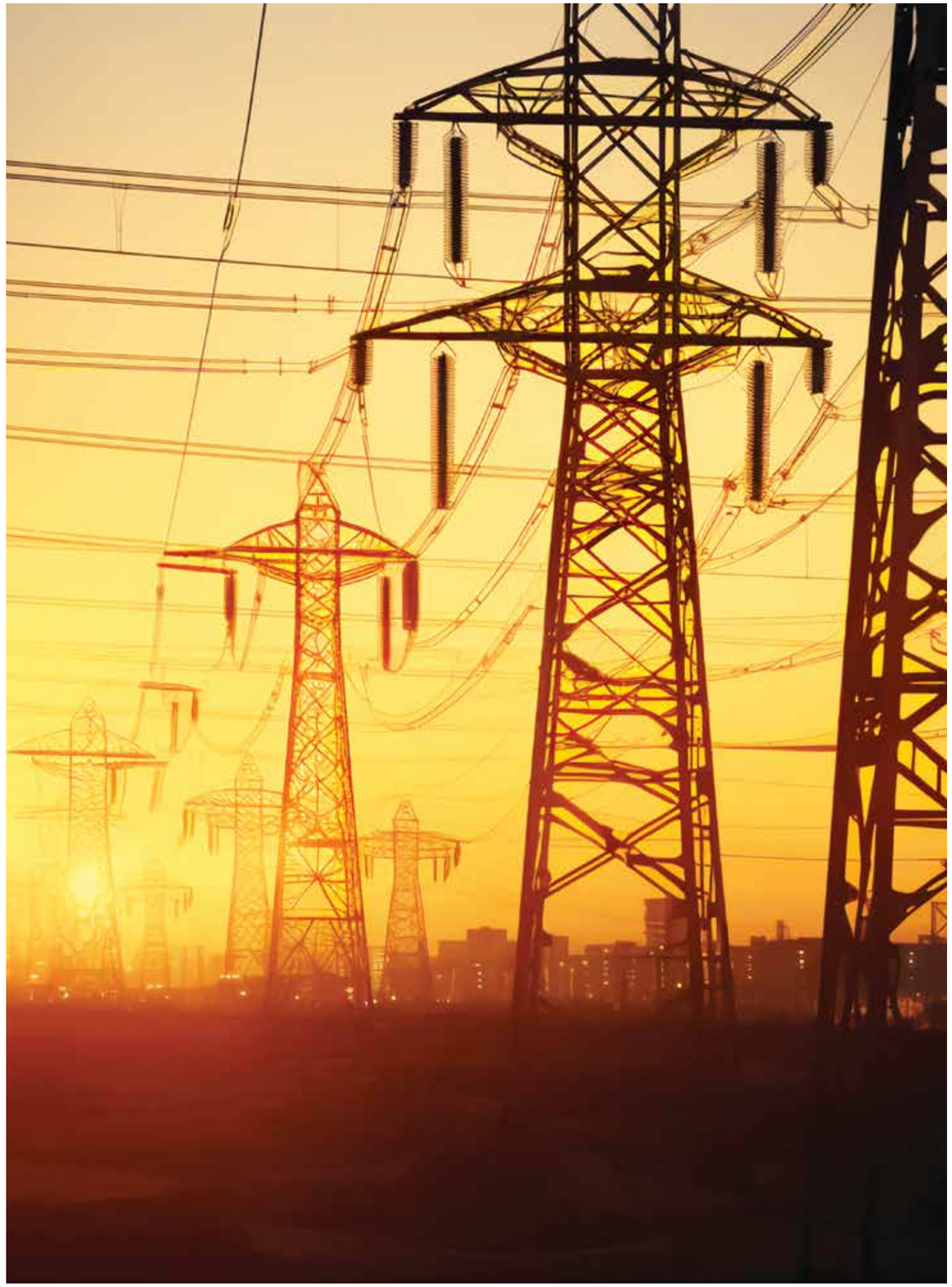

KAKO DALJE – VIZIJOM RAZVOJA SAVLADATI PROBLEME

Iako institucije sistema nijesu donosile pravovremene strategije razvoja, tako da je trenutno važeća Strategija razvoja energetike iz 2014. godine, EPCG je svojim politikama i odlukama, u prethodna 42 mjeseca, pokušala da sanira gotovo nepopravljivu štetu iz prethodnih 40 godina zaostajanja, i uspjela je da uhvati priključak u energetskoj tranziciji. Danas, slobodno možemo reći, da pratimo svjetske trendove u ovoj oblasti i bez lažne skromnosti, lideri smo u regionu u energetskoj tranziciji.

Bez obzira na jasnu viziju razvoja elektro-energetike, prilikom realizacije određenih projekata suočavamo se sa objektivnim i subjektivnim teškoćama, koje nas u značajnoj mjeri usporavaju u implementaciji istih.

Najveći problemi koji prate realizaciju projekata, osim, određenih, sopstvenih slabosti, su komplikovane zakonske procedure. Skupština Crne Gore je u poslednjih par godina, pojedinim amandmanima koje je usvojila, male solarne elektrane nijesu pomoćni objekti, za elektrane do 1000kW ne izdaju se Urbanističko tehnički uslovi (UTU), omogućila ubrzanu realizaciju određenih projekata. Nesređeni javni registri, su takođe jedan od problema koji usporavaju realizaciju raznih projekata. To se prije svega odnosi na nedefinisane imovinsko-pravne odnose, odnosno nedefinisanu vlasničku strukturu, kao i sporost u prenosu vlasništva. Opšte poznati problem nelegalnih objekata, takođe usporava realizaciju određenih projekata. Takođe bi istakli i nedostatak stručnog kadra. Obrazovni sistem očigledno nije pratio energetsku tranziciju. Moramo istaći i sporost administracije u donošenju odluka, davanju saglasnosti, propisivanju uslova i tako dalje i tome slično.

Posebno bismo izdvojili Zakon o javnim nabavkama koji u velikoj mjeri sprečava, odnosno značajno usporava realizaciju projekata. Ovo nije nikakvo pravdanje, već na žalost surova realnost. Prilikom izrade tehničke dokumentacije, nemoguće je predvidjeti sve detalje, uključujući i nabavku opreme. Realizacija projekta je živa materija, i često se zahtijeva nabavka dodatne opreme. Opremu koju privatna firma može da nabavi za 2 dana, EPCG treba 3 mjeseca, nekad čak i znatno više. I unutar kompanijske procedure su dosta komplikovane, a i one su proistekle iz obaveze poštovanja raznih zakona. Ovo obično dovede do toga da se podigne tenzija zbog sporije realizacija projekata, i da se čuju se komentari, kako radnici nijesu dovoljno uposleni, da ima višak zaposlenih i traže se raznorazne mane. Moglo bi se prije reći, da je suštinski višak nastao, u prethodnom periodu, u administraciji energetskih kompanija. Novozaposleni su u najvećoj mjeri uključeni u projekte kojima se stvara nova vrijednost, ili su preuzeli da rade poslove za koje su u prethodnom periodu bile angažovane eksterne kompanije.

I ovdje moramo još jednom istaći značajne troškove i značajan odliv novčanih sredstava, koji u velikoj mjeri opterećuju poslovanje EPCG, a na koje kompanije ne može da utiče, kao što su plaćanje energije povlašćenim proizvođačima, CO2 takse koje su i sada značajne, ali koje će u budućnosti značajno da rastu, takozvana G-komponenta koja se plaća CGES-u i obaveza izvajanja značajnih sredstva namijenjenih za ekološku rekonstrukciju TEP.

Posmatrajući sve gore navedeno, nedvosmisleno se može zaključiti da je vrlo teško za državnu kompaniju da se bavi investicijama i razvojem, i da je potrebno uložiti puno truda i rada da bi se realizovali određeni projekti. Izgleda da se neko dobro potrudio, u prethodnom periodu, da oteža poslovanje državnih kompanija, očigledno favorizujući privatni sektor.

Ove konstatacije, ni u kom slučaju ne znače da EPCG nije spremna da ostvaruje saradnju i sa drugim subjektima, bilo privatnim ili državnim, a sve u cilju snažnog razvoja elektro-energetike u Crnoj Gori. U okviru poslovanja i implementacije projekata u oblasti energetike Elektroprivreda Crne Gore kontinuirano sarađuje i promoviše saradnju sa najznačajnijim međunarodnim partnerima (međunarodnim finansijskim institucijama, investitorima, renomiranim projektantskim i konsultantskim kućama i isporučiocima opreme iz regiona, Evrope i svijeta).

U oblasti projekata iz obnovljivih izvora energije i cjelokupno energetike aktivna je saradnja sa najznačajanijim međunarodnim finansijskim institucijama: Evropskom bankom za obnovu i razvoj-EBRD (projekti VE Gvozd, PSE Slano, SE Krupac), Njemačkom razvojnom bankom-KfW (projekti rekonstrukcije i modernizacije HE Piva i HE Perućica, projekat ugradnje agregata A8 HE Perućica) i grupacijom Svjetske banke-WB na projektu rekultivacije deponije Maljevac.

Kroz odgovarajuće Memorandume o razumijevanju predviđena je saradnja sa sledećim međunarodnim kompanijama koje su pokazale interesovanje za investiranje i razvoj projekata u oblasti energetike u Crnoj Gori: UGT Renewables iz SAD-a i Huyndai Engineering iz Južne Koreje (izgradnja SE i sistema za skladištenje energije), EDF - Elektoprivreda Francuske (strateška saradnja u oblasti hidroenergetike), Respect Energy iz Poljske (saradnja u oblasti razvoja off-shor vjetrolektrana i postojenja za proizvodnju zelenog amonijaka i vodonika), Power China iz NR Kine (saradnja u oblasti OIE), NTE iz Norveške (saradnja u oblasti hidroenergetike), Akuo Energy i Qair International iz Francuske (izgradnja SE i baterijskih sistema).

Da bi se maksimalno iskoristio energetski potencijal koji ima Crna Gora, i da bi se sanirao nerad i zaostajanje koje je bilo izraženo u prethodnih 40 godina, i da bi energetika postala lokomotiva privrednog razvoja, neophodno je imati jasnu viziju razvoja i uspostaviti potpunu koheziju svih institucija, počev od Skupštine Crne Gore, Vlade, lokalnih samouprava i energetskih kompanija.

Faktor vrijeme je strahovito važan. Naravno mora se strateški planirati i maksimalno koristititi energetski potencijala. Projekti koji se odnose na izgradnju hidro i gasnih elektrana zahtijevaju značajan vremenski period, a Crna Gora nema vremena da čeka, jer bi posledice mogle biti katastrofalne. Moramo biti svjesni i činjenice, da kako se budemo približavali Evropskoj uniji troškovi proizvodnje električne energije iz uglja, zbog raznih taksi, radikalno će rasti. Već sada je ta cijena preko 60€/MWh. Na kraju će se postaviti pitanje isplativosti proizvodnje na taj način. Zbog toga moramo maksimalno iskoristiti postojeću energetsku infrastrukturu i na nju priključiti što više solarnih i vjetro elektrana, a takođe i baterijskih sistema. Na 1MW novog OIE (obnovljivog izvora električne energije), mora da se instalira minimum 1MWh BESS (bateriskih-elekto skladišnih sistema). To je, možda, jedina šansa da se, relativno brzo, izvrši stabilizacija energetskog sistema i da se anulira višedecenijsko zaostajanje.

Slijedeći gore navedene postulate, bez obzira na sve prepreke i teškoće sa kojima se suočavamo, danas EPCG ima jasnu viziju razvoja, i to kroz projekte čija je realizacija već započeta, ili je potpuno izvjesna, sa relativno brzom implementacijom:

1. Nastaviti izgradnju solarnih elektrana po principu, **proizvodi tamo gdje trošiš**, 3.000+/500+, 5.000+, 10.000+
2. Intenzivirati izgradnju većih solarnih elektrana, **koristeći hidro-energetsku infrastrukturu** za njihovo priključenje, SE Željezara, SE Ozrinići, SE Krupac, SE Kapino Polje, SE brana Vrtac, SE brana Slano, SE brana Krupac, SE RUP,...,
3. Hitno pokrenuti instalaciju većih **baterijsko elektro skladišnih sistema (BESS)**, koristeći izgrađenu elektro-energetsku infrastrukturu za njihovo priključenje na mrežu (Željezara, HE Perućica, Termoelektrana Pljevlja,...)
4. Ubrzati izgradnju vjetroparka Gvozd I, snage 54MW, istovremeno nastaviti realizaciju vjetroparka Gvozd II, snage 30MW
5. Ubrzati projekat, efikasnije valorizacije voda Nikšićkog polja, spajanjem jezara Krupac i Slano i prevođenjem poplavnog talasa rijeke Zete u Krupac, kako bi se povećala proizvodnja HE Perućica, a već izvjesna ugradnja 8. agregata, snage 58 MW, bila bi još isplativija

Svi ovi projekti mogli bi biti realizovani u naredne 3 godine, neki u 2024. i 2025. godini, neki u 2026. i 2027. godini. **Realizacija ovih projekata je IMPERATIV**, i to je šansa koja se ne smije propustiti. U suprotnom posledice su nepredvidive.

Takođe, pokrenuti su i projekti, ili će biti pokrenuti, čija je realizacija je veoma značajna za stabilnost elektro-energetsku sistema, ali za čiju će realizaciju biti neophodan duži vremenski period,

1. Nastaviti, već započetu, realizaciju projekta HE Kruševo,
2. Aktivirati, projekat izgradnje HE KOMARNICA, koji je već duži vremenski period u mirovanju,
3. Potrebno je pojačati aktivnosti na izradi dokumentacije koja se odnosi na potencijalnu izgradnju gasnih elektrana,
4. Razmišljati o izgradnji kaskadnih elektrana, ne ugrožavajući korito, na rijeci Morači,
5. Plutajuće solarne elektrane na Slanom i Pivskom jezeru.

EPCG će se potruditi da u narednom periodu u svojoj organizaciji uspostavi odgovorniji način upravljanja, gdje će svi menadžeri i zaposleni imati definisane ciljeve, za čiju će realizaciju snositi punu odgovornost. Ostaćemo maksimalno otvoreni za prijem mladih i obrazovanih kadrova, kao i za sve ideje i sugestije koje će doprinositi razvoju elektro-energetike u našoj zemlji.

Poštovani građani,

Nadam se da sam u prethodnom dijelu teksta, u ime EPCG, dao odgovore na najznačajnija pitanja i jasno ukazao na sve probleme sa kojima se suočavala i suočava naša kompanija. Takođe možete primijetiti da smo pokrenuli veliki broj projekata, od kojih, već, značajnu korist imaju i građani i EPCG. Razvoj energetike je velika šansa za razvoj Crne Gore i ne smijemo je propustiti. EPCG će dati maksimalan doprinos da se ova šansa iskoristi.

epcg

Elektroprivreda Crne Gore
AD Nikšić

ISSN 1805136 | NIKŠIĆ | SEPTEMBER 2024.

SPECIAL EDITION

ELEKTROPRIVREDA

#438 MONTENEGRIN ELECTRIC ENTERPRISE MAGAZINE

EPCG IN NUMBERS

MILUTIN ĐUKANOVIĆ, CHAIRMAN OF THE BOARD OF DIRECTORS

EPCG IN NUMBERS

Dear citizens,

As the chairman of the Board of directors of EPCG, I have the obligation to remind you of everything we have accomplished in the previous period, as well as inform you about plans for the future.

I wrote a similar authored piece of writing also in September 2022 when EPCG was in deficit due to extreme drought and astronomical electricity prices on the exchanges, almost **-€88,656,390** as at September 30, 2022 and an unbelievable deficit of **-€99,057,102** as at October 31, 2022. At that time, very malicious comments could be heard, for example that such business results was the consequence of the management's incompetence, excessive employment, irrational treatment of the company's assets and similar. Today, there is a part of the public, which we believe to be smaller, that interprets certain decisions, activities and business processes in EPCG in a way that is, as we deeply believe, malicious, incompetent, populist and in some cases, it seems to me, also cowardly and adulatory. In life, and therefore in the business we deal with, whether it is politics, economy, culture, sports, there are basic codes of conduct that need to be respected. There is a general opinion that criticism is good and that it makes us better. We absolutely agree with this principle but with certain exceptions. These exceptions refer to the criticism that comes from the same or similar profession. Criticizing without offering solutions or suggesting what could be done better in the future or what could have been done better in the past constitutes petty criticism (petty criticism – noun, unbiased, unsubstantiated, non-constructive criticising of individuals, society and phenomena, malicious chatter).

Also in September 2022, 18 months following the appointment of the new EPCG management, the authored piece of writing also began by analysing the situation in the past period, and we will do the same this time, introducing also some new elements which are crucial to fully understand the situation in energy sector.

WHAT WAS HAPPENING DURING THE PREVIOUS 3, OR RATHER 4 DECADES UNTIL MARCH 2021?

In order to talk about the present or the future, it is necessary to reflect on the past. The purpose of reflecting on the past in this analysis is not to criticize certain decisions at all costs, but to point out to the policy and vision of development which was dominant in the field of energy. However, certain decisions can cause damage beyond repair, and failure to make decisions at certain, i.e. right moment can also produce negative effects for the future, difficult to be repaired. Although we stated that the purpose of reflecting on the past is not to criticize for the sake of criticizing, we must point out that

no energy policy was in place in the previous period, while the vision of development was at the level of 1945. The wrong and non-made decisions will be elaborated in this analysis.

Energy is the field which can hardly provide results within a short period, but it requires dedicated work every minute, hour, day, month and year. It's crucial for a vision of development to exist, which should be tested and verified by the most eminent institutions and individuals and which can lead to achieving good results also within a short time period.

For the purpose of better understanding, but we need to answer the fundamental questions, such as: what was done over the past 40 years, what has been accomplished in the last 40 months, i.e. since the end of March 2021 until today and what are the plans for the upcoming period. Answers to these questions will reveal who has worked and how, as well as who has a clear policy and vision, and who has never had it.

As a reminder, the oldest plant of ours, HPP Perućica, was commissioned in 1960 (units I and II in 1960, units III, IV and V in 1962 and units VI and VII in 1977). After that, HPP Piva was commissioned in 1967 and the last electricity source constructed by EPCG, TPP Pljevlja, was commissioned in 1982. Within the period of 22 years, namely since 1960 to 1982, three power plants were constructed with the total installed capacity of 874 MW. In the period starting from 1982 until June 2022 (40 year-period), EPCG did not construct a single new MW of electricity source, except for the so-called privileged producers, that constructed 170 MW of the new sources, such as small hydro power plants, and two, relatively large, wind farms (Krnovo and Možur), which are to the exclusive benefit of their constructors and, obviously, to the detriment of EPCG and Montenegro in general.

In addition to the most dominant conclusion that EPCG has not constructed a single new energy facility since 1982, the past period is also characterized by several business, i.e. non-business decisions that continue to impact EPCG business operations today.

Prior to analysing these decisions, it is important to get informed about the business result of EPCG and EPCG GROUP (EPCG – CEDIS – RUP – EPCG-SOLAR-GRADNJA – EPCG-ŽELJEZARA NIKŠIĆ -ZETA ENERGY - EPCG DOO BEOGRAD).

The business result in the period **January 1, 2002 - December 31, 2020** amounted to: **-(minus) €27.643.668** for EPCG and **-(minus) €6.691.551** for EPCG group.

The business result in the period **January 1, 2012 – December 31, 2023** amounted to: **+(plus) €104.145.801** for EPCG, and **+(plus) €95.192.231** for EPCG group.

Some may stop reading this piece of writing and further analysis after seeing the above data. These data will be sufficient for drawing conclusions. However, there are many cases in which pure figures i.e. financial statements may conceal the actual company's business performance. Financial statements, sometimes, may be negative even though the work was done in a good and devoted manner but better results could not be achieved out of the objective reasons. The opposite also applies – financial statements may be excellent and still conceal huge shortcomings in operation. Subjective factors contribute to the good result. In Montenegro, it is particularly the energy sector in which precipitations fundamentally determine the business results. This statement itself best defines performance, i.e. lack of performance in the previous several decades.

Godine	EPCG	EPCG-GRUPA
2002 - 2020	-27.643.668	-6.691.551
2021 - 2023	104.145.801	95.192.231

PROBLEMATIC DECISIONS BEFORE 2021

Business decisions made before 2021, which caused damage to EPCG and the citizens and some of which still continue to cause such damage (privatization in 2009, purchase of shares, purchase of Coal Mine Pljevlja, relationship with Kombinat Aluminijuma Podgorica (KAP), privileged producers)

Now we will elaborate some decisions which to a huge extent determined the energy situation in Montenegro and some of them are still determining it.

PRIVATIZATION

As a reminder, privatization of EPCG took place in 2009 via phantom company River. Funds sold their shares at the price of €7,1 per share on which basis they earned **€138.514.000**. If they had sold them at €8,4 per share, which is the price at which they subsequently sold them, the Government and minority shareholders would have earned **€163.875.718**. Total profit of the State of Montenegro, EPCG, Funds and minority shareholders amounted to **€434,810,683**. Minority shareholders of the privatization funds had no benefit from this transaction. Funds quickly spent the money. The reason why the bid of €11,1 per share of the Greek consortium composed of the state energy company Public Power and the businessman Viktor Restis was not accepted – an offer that would result in the revenue of **€608.084.959** or **€173.274.276** in total more than offered by A2A- has still remained unknown. Both the State of Montenegro and EPCG were at loss, but somebody got Sveti Stefan, Prva banka suddenly became the most liquid bank in the state (although the State of Montenegro saved Prva banka with 44 million euros in 2008) and the funds' owners profited themselves.

Privatizacija EPCG od strane A2A 2009. godine	River	A2A	Grčki konzorcijum- Public Power i Viktor Restis
Vrijednost akcija	7,1	8,4	11,1
Država		96.241.799	127.176.663
Fondovi	138.514.000		216.550.056
Građani		103.813.086	137.181.578
EPCG		96.241.799	127.176.663
UKUPNO	434.810.683		608.084.959
Oštećeni EPCG, Budžet CG, mali akcionari EPCG, mali akcionari Fondova	173.274.276		

FINANCIAL TRANSACTIONS WHICH JEOPARDIZED THE LIQUIDITY AND LED TO CAPITAL DECREASE

In addition to privatization, i.e. capital increase, there are other decisions that can in no way be considered beneficial for EPCG and the citizens. We will point out some of them. As at January 1, 2017, EPCG had €232,326,991.88 on its accounts, while on January 1, 2021, it had €39,596,540.93 on its accounts, i.e. **-(minus) €192.730.451**).

Only two transactions which essentially represented a pure cost for the company in the amount of **–(minus) €136.937.251**, whereof **€104,524,861 (€-51,657,280 and -€52,867,581)** for purchase of shares from A2A and **€32,412,435** for purchase of shares of Coal Mine Pljevlja. Purchase of treasury shares and their further cancellation resulted in decrease of the company's equity by €140.576.831. Decrease in the equity of EPCG also took place in 2017 due to coverage of accumulated losses by the amount of **–(minus) €148.380.692**. In December 2021, following completion of the bankruptcy proceeding in KAP, EPCG was not recognized the receivables based on electricity delivered in 2012 in the amount of **€43.651.998**. Out of this amount, via VAT return as of December 2021, the calculated VAT on these invoices valued at **€5.614.236** was recognized to us, and the loss on this basis equals **–(minus) €38.037.762**.

Apart from these financial manoeuvres, EPCG was also considerably burdened by non-business, or rather, political-economic transactions.

Debt of Montenegrobonus for electricity delivered to KAP amounted to **–(minus) €13.412.118**.

KAP was written off **-(minus) €16.940.025** of debt for consumed electricity through the so-called CO2 credits (Decision of the Government and former Board of directors, against which EPCG filed a criminal charge with the Special State Prosecutor's Office), instead of directing that money to ECO Fund. Also based on invoices from 2021, KAP still owes EPCG the amount of **-(minus) €5.392.873**.

Based solely on these two transactions, due to decisions of the then management and the ruling structures, EPCG incurred the loss of **-(minus) €195,720,076** and its capital was decreased by **€288.957.523**.

Opis transakcije	Iznos(€)	Kapital(€)	Oštećeni
2017 - Smanjenje kapitala zbog nagomilanih gubitaka		-148,380,692	EPCG
2018 - Za kupovinu akcija od A2A - 1.	-51,657,280	-85,072,119	EPCG
2018- Za kupovinu akcija od A2A - 2.	-52,867,581		EPCG
2022 - Vlada otkupila akcije za kupovinu imovine Željezare	14,999,999	-55,219,395	EPCG
2018 - Kupovina Rudnika uglja Pljevlja	-32,412,435		EPCG
2012- EPCG nijesu priznata potraživanja po osnovu isporučene električne energije KAP-u iz 2012. godine	-43,651,998		EPCG
2021 - Priznat je obračunati iznos PDV na ove fakture vrijednosti	5,614,236		EPCG
2013 - Montenegrobonus je ostao dužan po osnovu isporučene električne energije KAP-u	-13,412,118		EPCG
2020 - KAP-u je otpisano 17 miliona evra duga za električnu energiju preko takozvanih CO2 kredita	-16,940,025		EKO fond
2021 - KAP je ostao dužan za isporučenu električnu energiju u 202	-5,392,874		EPCG
Ukupno iz poslovanja	-195,720,076	-288,672,206	

In the above table, the items in green (€14.999.999 and €5.614.236) indicate that the new management succeeded to reduce the loss by **€20,614,235**, and it was also agreed for the Government to assume the debt of Montenegrobonus.

In this particular sense, as the examples of a significant outflow of funds, some other processes burdening the business operations of EPCG are to be pointed out. This primarily implies the established system according to which the status of the so-called privileged electricity producers was granted, which has already been mentioned herein. Also, the business relationship between EPCG and KAP will be subject to analysis. These two business processes will be separately elaborated.

PRIVILEGED PRODUCERS

Prior to analysing the business relation with the privileged producers, it is necessary to inform the citizens about what does it mean granting somebody the status of a privileged producer. It is a legal or physical entity dealing with construction of electricity sources, small hydro power plants, wind farms or solar power plants. Such legal or physical entity submits the Request to the Regulatory Energy Agency applying for the status of a privileged producer. Upon gaining abovementioned status, the Government, i.e. Montenegrin Electricity Market Operator (COTEE) concludes the contract with such an entity on purchase of generated electricity at incentive prices (which are almost three times higher than those on the exchange), for the period of, mainly, 12 years. The transmission grid of the state, CGES and CEDIS is used to supply customers with that electricity. The balance responsibility, implying that electricity generation is to be equal to that announced otherwise the penalty is to be paid, is borne by the national electricity enterprise, i.e. EPCG. This is a simplified but hopefully clear enough explanation on the status of the privileged electricity producer. Huge benefit to those gaining it, but huge detriment to the citizens and EPCG. The latter will be substantiated by an analysis.

Based on the so-called privileged producers, EPCG and the customers have so far (in the period January 1, 2017 to June 30, 2024) paid to COTEE (Montenegrin Electricity Market Operator) the amount of **€269.909.761**, whereof **€168.716.674** has been paid by EPCG and **€101.193.087** by the customers, i.e. citizens.

In the period January 1, 2017 – December 31, 2020, i.e. within the period of four years, EPCG and the citizens paid **€96.063.466** (whereof citizens **€52.756.881** and EPCG **€43.306.586**), while in the period January 1, 2021 – June 30, 2024, i.e. in the period of three and a half years, the amount of **€173.846.294** was paid (citizens **€48.436.206** and EPCG **€125.410.088**). It might be easily concluded that in the last three and a half years, the greatest burden of paying electricity to COTEE, and thus to the privileged producers, was borne by EPCG.

Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024-jun	UKUPNO
Cijena prema proizvođačima	91,70	93,41	96,22	96,69	95,29	97,09	105,74	113,00	98,64
Cijena otkupa (plaća EPCG)	37,67	39,04	51,77	47,68	50,44	85,00	96,18	84,94	61,59
Proizvodnja	65.114	179.817	253.554	404.775	501.716	492.089	426.326	207.408	2.530.799
Potrošači platili kroz OIE naknade	10.900.168	11.057.117	16.808.868	13.990.728	15.516.999	16.531.228	12.210.640	4.177.339	101.193.087
EPCG-Od energije (potrošačima)	2.452.830	7.020.061	1.408.878						10.881.769
EPCG - otkup			13.126.775	19.298.042	25.304.559	41.827.544	40.660.702	17.617.283	157.834.905
EPCG-Ukupno	2.452.830	7.020.061	14.535.654	19.298.042	25.304.559	41.827.544	40.660.702	17.617.283	168.716.674
Ukupno EPCG+POTROŠAČI	13.352.998	18.077.178	31.344.521	33.288.770	40.821.558	58.358.772	52.871.341	21.794.622	269.909.761
Aproksimacija za čitavu 2024.	13.352.998	18.077.178	31.344.521	33.288.770	40.821.558	58.358.772	52.871.341	43.589.245	291.704.383
Aproksimacija za period 2025-2030			2025	2026	2027	2028	2029	2030	UKUPNO
Prosječna proizvodnja uzeta na osnovu	Cijena prema proizvođačima(€/		116,39	119,88	123,48	127,18	131,00	134,93	125,48
	Proizvodnja(MWh)		458.737	458.737	458.737	458.737	458.737	458.737	2.752.420
Period 2025-2030 godina	Iznos(€)		53.392.369	54.994.140	56.643.965	58.343.283	60.093.582	61.896.389	345.363.729
UKUPNO									637.068.112

The law stipulated that EPCG could not pay to the privileged producers a price higher than the one at which it sells electricity to the customers, which is 43€/MWh. However, in 2019, the Government passed the Decree repealing the Law. EPCG and the citizens pay to the privileged producers about 120€/MWh and EPCG further sells that same electricity to those same citizens at the price of 43€/MWh. No further explanation is necessary. It is an incredible game of the Government and the Regulatory Energy Agency in which one grants the status of a privileged producer, the other sets the price, while EPCG and the citizens pay it all. It is exactly those creators of the privileged producers' system who are now the major critics of Solari 3000+/500+ and Solari 5000+ projects. I will not specifically analyse the more than clear corruptive and criminal actions; I'd rather leave that matter for the Special State Prosecutor's Office.

We will ask a fundamental question: why EPCG did not construct these facilities. Why have the citizens and EPCG had to pay **€269,909,761** so far, and by the end of 2024 this amount will have reached **€291,704,383**. By the end of the contracted period, including the approved increase in purchase price, due to inflation, by at least 3% annually, EPCG and the citizens will have to allocate **€345.363.729** more for the privileged producers, which will result in the aggregate cost of the incredible **€637.068.112** ???!!!

EPCG sells that same energy to the citizens at the average price of 42€/MWh. It is useful to present that analysis, as well. For the sake of a correct analysis, we will make the assumption that electricity prices will increase by 3% annually, starting from January 1, 2025, meaning that the average price in the period 2025 – 2030 will be 46,64€/MWh.

Period	UKUPNO plaćanje PP	MWh	Cijena koju plaćaju građani €/MWh	Ukupno EPCG prodaje
Zaključno sa 30.06.2024	269.909.761	2.530.799	42,00	106.293.543
Zaključno sa 31.12.2024	291.704.383	2.738.207	42,00	115.212.093
Period 2025-2030	345.363.729	2.752.420	46,64	128.372.890
U K U P N O	637.068.112	5.490.627	44,32	243.584.983
R A Z L I K A	393.483.129			

Why did we allow someone to become enormously rich, to occupy our transmission capacities and transfer the balancing responsibility on EPCG. With the money spent so far, we could have constructed all these facilities and we would already have paid them off and started earning money. **Why couldn't the model currently being applied for construction of wind farm Gvozd be used at that time as well? Why didn't EPCG carry out construction of these facilities?** To give our own space, our transmission system, pay 650M for energy only to sell it for 250M is truly for Ripley, i.e. it seems unbelievable. If the Gvozd model had been applied or if EPCG had built these facilities, the savings would have amounted to nearly 400M euros. Observing the issue in this way, considering the status of privileged producers and the fact that we are going to be, although involuntarily, a part of this arrangement for at least 6 years more, we can for certain conclude that the amount of 400M will be a pure loss for the citizens and EPCG. We find it important to remind you that initial prices for the privileged producers were almost 2 times higher than the prices on the exchange valid at that time. It would be good if someone tries to challenge this way of thinking, as it will be easy to prove that this enormous damage, presented with minimum figures, is due to the indisputability of the analysis. We herein avoid comparing with the market electricity prices, although electricity is a market commodity, as the given analysis provides answer to the question what would have happened if EPCG had worked and constructed. The logic behind privileged producers was to guarantee them a purchase price for generated electricity, with an annual price increase to account for inflation, regardless of market price fluctuations. The institutions justified this by claiming it was a way to promote the energy transition. Additionally, the privileged producers were also allowed to exit the system of guaranteed prices, whenever they wanted and take a chance on the market. If the market failed to fulfil their expectations, they could return to the system of guaranteed purchase electricity prices. Following 2022, during escalation of electricity prices on the market, a small number of them left the system of guaranteed prices, but we expect them to return soon. It's safer this way for them – better for EPCG and the citizens to bear the loss than for them to take the risk on the exchanges.

The manner in which initial prices for the privileged producers were set is a separate issue. According to that methodology, the basic elements implied the funds invested for construction of renewable energy sources (RES) and the return on investments period. It would be good to have access to those documents. It is up to the Special State Prosecutor's Office to take action.

BUSINESS RELATIONSHIP BETWEEN EPCG AND KAP BEFORE 2021

It is very interesting to analyse the business relationship between EPCG and Aluminium Plant Podgorica (KAP). Although this relationship marked the past 20-year period, it had impact on almost all segments of EPCG business operations. In this part of analysis we will refer to the period following 2017 and the privileged position held by a private entity. In the following chapters, we will see in which way the decision to apply, although partially, a market-based business model with this business entity influenced EPCG. The mathematics is pretty simple; in the period January 1, 2017 – December 31, 2021, (contract with the former management), KAP caused the loss to EPCG of **–(minus) €50,325,005.** The above mentioned has been explained in details in the following table:

Period 01.01.2017. 31.12.2021.	KAP potrošnja (MWh)	Cijena za KAP (€/MWh)	Ponderisana cijena- Uvoz/Izvoz (€/MWh)	Gubitak(€)	IZVOZ - UVOZ (MWh)	BEZ KAP-a IZVOZ - UVOZ (MWh)
2017	378,240	41.24	49.35	**3,070,318**	-785,260	-407,020
2018	604,392	38.90	55.08	**9,777,706**	201,907	806,299
2019	560,619	38.90	54.33	**8,652,220**	-258,660	301,959
2020	572,561	45.00	47.95	**1,689,726**	63,336	635,897
2021	567,179	45.00	92.84	**27,135,036**	253,032	820,211
	Ostvaren gubitak			50,325,005	**-525,645**	**2,157,346**

If EPCG had exported that energy, or if it had imported it in minor volumes, it would have generated an additional profit, i.e. it would not have generated the loss of **€50,325,005**. At the monthly level, EPCG would have generated the profit of **€838,750**. These funds would have been sufficient to pay out salaries for **1.071** job positions. In that period, average gross salary amounted to the maximum €783 (November 2020), and we don't remember that KAP had more than 600 employees at the time.

Beside this loss which was caused by non-market manner of running the business, i.e. by favourizing KAP to the detriment of EPCG, we will once again draw the attention to other business processes in which business relationship with KAP used to cause damage to EPCG and other state entities. Total loss occurred as a result of business relationship with KAP inclusive by 2021 will be summarized herein.

2012- EPCG nijesu priznata potraživanja po osnovu isporučene električne energije KAP-u iz 2012. goc	-43.651.998
2021 - Priznat je obračunati iznos PDV na ove fakture vrijednosti	5.614.236
2013 - Montenegrobonus je ostao dužan po osnovu isporučene električne energije KAP-u	-13.412.118
2020 - KAP-u je otpisano 17 miliona evra duga za električnu energiju preko takozvanih CO2 kredita	-16.940.025
2021 - KAP je ostao dužan za isporučenu električnu energiju u 2021. godini	-5.392.874
2017-2021 godina Ostvaren gubitak po osnovu netržišnog poslovanja	-50.325.005
UKUPNI GUBICI	**-124.107.784**

We would like to once again note that the amount of -€124.107.784 does not cover all the losses, subsidies and guarantees granted by EPCG and the state for the period 2005 – 2009. In 2009, the Government granted subsidies for electricity valued at **€60.000.000** by the well-known Settlement Agreement, as well as loan guarantees amounting to **€135.000.000**, which were ultimately paid by the citizens of Montenegro.

In addition to all these deficits and losses, we also remained without property and excellent energy infrastructure, and somebody got it all for **€20.000.000.** Not to mention that there used to be almost 6.000 employees in KAP and Bauxite Mine and there are only several hundreds today.

Based on the decision of the Board of directors, EPCG terminated the contract with KAP starting from January 1, 2022, transitioning to a market-based business model. Effects of this Decision will be explained in more details in the chapter dealing with everything that has been done since the beginning of 2021, i.e. since establishment of the new Board of directors, the first one without members of the Democratic Party of Socialists.

These several described processes themselves caused damage to the citizens, EPCG, Budget and ECO Fund of **–(minus) €711,023,740 (more than 700 million euros).**

Privatizacija EPCG od strane A2A 2009. godine	-173.274.276
Ukupno iz poslovanja	-195.720.076
Plaćeno povlašćenim proizvođačima	-291.704.383
KAP	-50.325.005
U K U P N O	-711.023.740

ATTITUDE TOWARDS THERMAL POWER PLANT PLJEVLJA (TPP) UNTIL 2021

In addition to the above described activities, it is of importance to mention some other processes, some of which are disputable, while others significantly burden the current operations of EPCG. A particular attention should be paid to ecological retrofitting of Thermal Power Plant Pljevlja and attitude of both the former Government and former EPCG management before appointment of the new management in March 2021.

Plans about the construction of the second unit have obviously remained at the level of mere talks. If the construction of the second unit had been realized, the narrative about ecological retrofitting and CO2 credits, as well as considerable costs in the following period could have been avoided. Some flagrant shortcomings are to be emphasized herein.

The Energy Community warned EPCG that it must urgently reduce the emission of dangerous gases and carry out ecological retrofitting of Thermal Power Plant Pljevlja as soon as possible. For these reasons, it restricted the operation of TPP to 20.000 hours for the period January 1, 2018 – December 31, 2023.

Essentially, this meant for TPP Pljevlja to reduce its generation by a half in the next 6 years and to adjust the operation within that period in order to meet the highest ecological standards (TPP would be able to operate for 5 months in a year). The then management ignored those recommendations and TPP continued to operate 'normally' so it was already in November 2020 when it spent the allowed number of hours. Due to evident pressure made by the EU institutions, ecological retrofitting was initiated. The Contract on Ecological retrofitting was signed on **June 10, 2020** in the value of **€44.981.129** +VAT. The 'seriousness' and 'expertise' with which it was approached to this task and the fact that it was concluded already at the Kick off meeting, held on October 9, 2020, that the system for gases denitrification was impossible to be implemented in the manner envisaged by the previously developed Preliminary Design (contract dated March 27, 2018, contractor - Steag Energy Services GmbH from Essen, Germany). It was also stated that the actual project value was about 75M to 80M euros in order for it to be functional and meet the requirements set out by the regulations. Despite the identified problems, Bemax and BB Solar were paid the advance of **€10,885,540** promptly upon signing the (disputable) contract (the case is under procedure before the Special State Prosecutor's Office).

It is clear that the previous compositions of the government and EPCG management did not approach the green transition in a professional and responsible manner. The green transition and the operation of Thermal Power Plant Pljevlja should have been considered long before 2018, without waiting for recommendations and warnings. Despite the declarative talk about the European values, it became evident that there was neither the will nor the ability to adhere to the basic principles of the green energy transition. During that period, Montenegro neither knew about nor wanted to be engaged in the generation of electricity from renewable energy sources. The narrative about privileged producers is just a smokescreen for electricity generation from RES, which is very expensive and brings no benefits to Montenegro, EPCG, and, consequently, its citizens. Only privileged individuals exercise benefits.

If the Government and EPCG had complied with recommendations of the European institutions to reduce generation from TPP by 50% in the period of 6 years, the overall energy system would have collapsed, Montenegro and EPCG would have gone bankrupt, and the economy of Montenegro would have been destroyed. This example clearly illustrates the danger and consequences for the entire society of the fact that in 40 years (since 1982), EPCG has not constructed a single new energy source.

In a part dealing with what has been done by the new management and what it plans to do in the future, the exact data will further demonstrate how disastrous the energy policy implemented by 2021 was, to say at least. In the analysis of energy situation, it is difficult to make clear distinction between the previous period and the period since which energy policy is managed by the new government and the new EPCG management. Decisions made inclusive by March 2021 considerably influence the business processes even after that date.

II Rad TE „Pljevlja" ograničen je na ukupno 20.000 radnih sati, u periodu od 1.01.2018. godine do 31.12.2023. godine, shodno Odluci Ministarskog savjeta Energetske zajednice broj 2016/19/MC-ENC (Odluka br. 2016/19/MC-ENC Ministarskog savjeta Energetske zajednice: o odobravanju izuzeća postrojenja od usklađenosti sa graničnim vrijednostima emisija utvrđenim Direktivom 2001/80/EC Evropskog Parlamenta i Vijeća),[1] koju je usvojila Vlada Crne Gore (Zaključak br. 07-3236 od 2.11.2018. godine),

WHAT HAS THE NEW MANAGEMENT BEEN DOING SINCE MARCH 2021

It is absolutely clear under what circumstances has the new management taken over the running of EPCG in late March and early April 2021. Given the context, it may be of importance to mention that, in the period of the last three months of 2020 and the first three months of 2021, the export of electricity surpassed the import by 788,581 MWh, generating **€42,605,828** in income on this ground; thus it is easy to conclude that extraordinary hydrology experienced in late 2020

and early 2021 saved EPCG from bankruptcy.

Immediately upon appointment of the new management, volume of 425,482 MWh of electricity was imported in the ensuing six months (staring with April and ending with September). Despite such sombre data, EPCG completed the business year of 2021 with a historical record reflected in the generated profit of upwards to €47 million.

We will present, point by point, all the activities that Elektroprivreda completed in the past 40 months as well as the plans for the period to come.

HPP PERUĆICA is our oldest large-scale hydro-power plant (HPP) which has been commissioned successively between 1961 and 1976. Since 2021, a series of investments valued at several million euros has been completed and the most important activities since 1976 are underway. More than €2 million worth of investment in 7 synchronous generators has been completed. Implementation of the **second phase** of modernisation and reconstruction of the entire plant has been set in motion **after 15 years** of waiting. This understands an investment worth over €30,000,000 which encompasses refurbishment and modernization of protection systems, excitation system, turbine governing, control of units 5, 6 and 7, as well as 110kV switchyard and the entire valve chamber system. In addition to the mentioned activities, a new SCADA system will be installed which will significantly improve and provide reliability and safety of monitoring and control of the overall plant's system. Furthermore, as part of this project, a part of works has been extended to the already modernised units U1, U2, U3 and U4, therefore the investment will be completed and we will, finally, count with HPP Perućica in its full capacity, ready to offer system services to the grid operator and generate important, millions worth income to our company. Aside for the direct financial benefit, the system services will enable better system balancing and, consequently, notable improvement of conditions for connection of additional renewable energy sources to Montenegro's energy system. The whole project of modernization and reconstruction of HPP Perućica – phase II was supported with loan from the German Development Bank – KfW. The loan worth **€33,000,000** was secured for this investment understanding a 5-year grace period, the loan repayment period of 7.5 years, interest rate amounting to 0.15% + swap rate + 0.25% commitment fee.

What we would like to point out as the most important step in terms of investment cycle in HPP Perućica since 2021 is the fact that we have brought to the end the activities on preparation for the launch of the public invitation for contracting the development of the final design and execution of works on installation of Unit U8 with the capacity of 58.5 MW. This implies that we could have a contractor for works by the end of this year so as to start bringing to life the idea as old as the plant itself with maximum capacities. This project will also be carried out in cooperation with the German Development Bank KfW which earmarked the loan funds in the amount of **€40,000,000** under, in deed, very favourable conditions that imply a 5-year grace period, repayment period of 10.5 years and interest rate amounting to 2.23% + swap rate. The Loan Agreement with KfW Bank is to be signed on 6th of September this year.

All of these projects might be completed in 2027. The deadlines may shift but the implementation will certainly happen. HPP Perućica will then be as good as new. It is also important to mention that activities of the project aimed at better valorisation of water in the Field of Nikšić (Krupac - Slano tunnel and flood diversion from the Zeta River to the Lake of Krupac) are in progress and this **€ 30,000,000** worth project has been in a standstill caused by a variety of administrative and technical issues. A quality valorisation of the water in the Field of Nikšić would help investments in HPP Perućica reach its full effect which would be shown in an increased electricity generation.

Let us also mention that the landscaping of the Park Forest Krupac was completed and handed over to the Municipal authorities for maintenance and management in accordance with the Agreement.

HPP PIVA - Over the course of the past period, important investments have been implemented and some of them, very important at that, were initiated after almost 40 years of plant's operation. As for this matter, I primarily refer to the works on reconstruction and modernisation of the generating units that are now completed and the units are now ready to offer system services to energy system which, just as in case of HPP Perućica, will generate notable, millions worth income to EPCG. Bearing in mind the increasing number of RES connected to energy system of Montenegro, the demand

for these system services is bound to grow. The value of the overall contract for all three generating units amounted to **€10,500,000**.

Apart from the mentioned projects, final works on the capital overhaul of unit U1 (the value whereof stands at **€700,000**, VAT excluded) are in progress.

An important initiative directed to renovation of the primary equipment in the plant has been launched; hence signing of the contract on supply of one step-up transformer with the necessary HV cables and cable accessories and these are expected to be delivered and installed during the autumn. The value of this endeavour amounts to **€2,700,000**. The plan is to complete procurement, supply and installation of new step-up transformers and the corresponding HV cables for other two units as well.

The full designed scope of the protective structure will be completed this year and, in this manner, the access to the plant will be fully safe for all the employees and visitors which has not been the case in the past period. The value of this project stands at upwards to **€300,000**.

When it comes to the Municipality of Plužine, the construction of the first phase of the roundabout has been successfully completed and a new Agreement with the Municipality of Plužine concerning the time-schedule for payment of liabilities that EPCG has towards this Municipality, arising from relocation of the original settlement and construction of HPP Piva, was signed this year. EPCG intends to set in motion a number of projects pertaining to the mentioned scope of obligations this year, thus indemnifying Plužine by improving the infrastructure and creating better conditions for further development of this municipality. These activities have been waiting for their implementation for more than 30 years.

TPP Pljevlja - In order to fully understand the situation at the Thermal Power Plant Pljevlja, we have to go back to the Decision of the Energy Community Ministerial Council from 2016, which limits the operation of the TPP Pljevlja to 20,000 hours for the period from January 1, 2018, to December 31, 2023, in order to reduce the emission of harmful gases. In simpler terms, this meant that the TPP could operate for 4 or 5 months a year during this period and that this period should be used to comply with European directives on the emission of harmful gases and to conduct a quality ecological reconstruction. The aforementioned chapter detailed the actions taken by the previous management regarding this ecological reconstruction.

It is clear what situation the new management, which took over EPCG at the end of March 2021, found itself in. The contract cannot be terminated, and it is not a good one due to the risk of having to pay large compensation claims. We had to make decisions that would cause the least damage to EPCG and that would meet the standards of the Energy Community.

In mid-2021, we assessed that the ecological reconstruction project was facing significant challenges and that the completion of the entire project was at risk. Substantial efforts were undertaken to find appropriate technical solutions to move the project forward. Works finally began in April 2022. During 2022, a **€15 million** contract was awarded for the retrofitting of the boiler plant, involving the replacement of the economizer and air preheater. These upgrades will enhance the reliability of the boiler and the overall power plant. Furthermore, a **€7 million** contract was secured for the chimney retrofitting, which is expected to further improve the power plant's efficiency beyond the initial design.

The current situation is that within the ecological reconstruction project, goods have been delivered and works have been carried out in a total volume of over 70%.

Furthermore, EPCG will initiate the procurement of a new step up transformer to ensure the reliable and uninterrupted operation of the power plant.

In addition, a very important project is the procurement of a part of the steam turbine plant, which will greatly improve and raise the reliability and safety of operation in the TPP, and at the same time increase the degree of efficiency. The value of this work is estimated at around **€25 million**.

Since we've mentioned the Thermal Power Plant Pljevlja, let's highlight some other projects that are not only connected to but also historically significant for the city.

While undertaking the ecological reconstruction, EPCG is actively involved in the **Pljevlja district heating project**. This project, discussed for over 40 years, has finally been initiated. EPCG is financing the first phase of the main heating pipeline, valued at **€2.1 million**, with a length of 2.3 km, as

well as the design of the entire main heating pipeline, costing **€400,000**. Additionally, as part of the TPP Pljevlja ecological reconstruction, EPCG is financing a startup boiler, a pumping station, and a heat exchanger for approximately €4.5 million.

To finance phases II and III, with a total length of 4 km, EPCG signed an agreement in 2022 with the formerly Capital Projects Administration for **€8.4 million**, with funds secured from the Montenegrin budget. Work on phase I is already underway, and completion is expected by the end of May 2025. According to the dynamic plan, the Municipality of Pljevlja and the Administration expect to obtain all necessary permits for phases II and III by October of this year. Following this, a Tender will be announced, and a contractor will be selected. Ultimately, the deadline for completing all three phases of the district heating system is set for October 2025, when large city boiler rooms, particularly those in Skerlićeva Street and near the Ada sports hall, will be shut down and converted into substations within the district heating project.

The goal of the district heating project is to shut down numerous coal-fired boiler rooms and thousands of individual home heating units. This will finally provide the citizens of Pljevlja with clean air and healthy environment.

In addition to direct investments in the plants, EPCG has initiated the development of a main project for the new landfill Šumane which, from 2030, would be used as the final disposal site for by-products from the TPP, in accordance with spatial planning documentation. In parallel, activities are being finalized to reclamation the Maljevac landfill, with multi-million euro investments, some of which are in cooperation with the World Bank, which will continue to support projects for the reclamation and remediation of such sites.

Additionally, another significant project for EPCG and Pljevlja, which has been discussed since 1982, is finally becoming a reality. That is the small HPP 'Otilovići'. After a dynamic and dedicated effort to revitalize and improve this project and resolve all outstanding administrative isues, EPCG announced a Tender for the construction of the sHPP 'Otilovići', valued at €7 million. Three interested Bidders have responded to the Public Invitation to Tender and their Bids are currently being evaluated in accordance with the law. We expect the procedure to be completed and a contractor selected using the 'turnkey' system within the next two weeks, by the end of the month.

As a reminder, we are constructing a small hydropower plant at the existing Otilovići arch-concrete dam, with an installed capacity of 2.96 MW and an estimated annual generation of 11 GWh. EPCG has been granted a 30-year concession for this project. This small hydropower plant will provide electricity to approximately 1.200 households.

The Otilovići dam was constructed in 1982 on the Ćehotina River whose water is used for the requirements of TPP and water supplying of Pljevlja. The dam is 59 meters high, and the resulting reservoir has a capacity of approximately 18 million cubic meters. It will have two units, one that will operate at the ecologically acceptable flows and the other is intended to work during the periods of medium and high waters.

At this point we will also mention the project initiated by Rudnik uglja – Pljevlja (Coal mine – Pljevlja), which is the relocation of the Ćehotina riverbed, to ensure uninterrupted coal exploitation. This project is estimated at the value of **€20 million**.

When we add up all the investments in energy sector of Pljevlja, such as ecological reconstruction of the TPP Pljevlja, district heating, sHPP Otilovići, relocation of the Ćehotina riverbed, reclamation of the Maljevac landfill, planned Šumane landfill, investments in TPP facilities modernization, and the new building of FU Supply in Plljevlja, than we arrive at a figure significantly exceeding €100 million. So, in concrete terms, not in words, but in deeds, we are creating new value, environmentally friendly sources, remediating ecological hotspots, providing new jobs, and overall economic growth of the city.

Except, we can freely say, historical engagement in improving existing energy facilities, EPCG has launched a large number of new investment projects. In this analysis, we will focus on the most significant ones.

SOLARI 3000+/500+, SOLARI 5000+

Faced with the fact that our company has not initiated any significant projects related to the generation of electricity from renewable energy sources in the past thirty years, the new management immediately began discussion on how to build as many new energy sources as possible in the shortest time. The initial idea to immediately start constructing solar power plants (SPPs) on barren land, rocky areas (stone sea) and similar surfaces, had several significant administrative and technical problems, which would significantly slow down the construction of new solar power plants. Amendments to spatial plans, limited capacities for connecting solar power plants, and similar administrative and technical obstacles would extend the completion of the construction of larger solar power plants for several years. These limiting factors forced the EPCG management to look for other solutions whose implementation would be the fastest and, at the same time, the most efficient. In July 2021, EPCG's management came up with the idea of establishing a new business policy – **produce electricity where you consume it and as much as you consume**. The same month, the **"Solari** 3000+/500+**"** project was launched, (30MW - installing solar panels on consumers' rooftops). A Preliminary design and Feasibility study were completed, and additionally, a **€30 million** credit was secured (with a 10-year repayment period, a 2-year grace period, and a fixed interest rate of 1.63%). An Invitation for consumers' applications was announced, along with a Public invitation for equipment procurement (with the value of €22 million). An agreement was signed with the Eco-Fund to provide consumers with a 20% subsidy. EPCG-Solar-Gradnja was founded, the training of the installation workers has been carried out, the necessary documentation was prepared (such as Bids, Contracts with consumers, Contract with EPCG-Solar-Gradnja, connection requests to CEDIS, Requests towards FUS for obtaining the status of prosumer, defined invoice form to be issued to consumers ...), the first MWs of equipment arrived at the end of June 2022 and installation began.

Significant equipment quantities arrived at the beginning of September 2022 and **September 1, 2022** can be considered as the official start date of the implementation of Solari 3000+/500+ project. In the middle of 2023, the project continued with Solari 500+, aiming to install an additional 70 MW of solar capacity at an estimated cost of **€50 million**. There are many other activities that have accompanied the implementation of these projects that could be listed here, but I feel that the essence could be overlooked in this way. And the bottom line is, the number of solar power plants installed, the installed capacity of those power plants, the quantity of electricity generated by these plants, and the total cost of the entire project.

Projekat	Period realizacije		Broj potrošača	kW	kWp
3000+/500+	01.09.2022	31.12.2023	3,374	29,861	34,378
5000+	01.01.2024	31.07.2024	1730	12,988	14,543
SE Željezara	01.05.2023	31.07.2024	3	2,362	2,696
UKUPNO postavljeno solarnih panela			5,107	45,211	51,617
3000+/500+	01.09.2022	31.12.2023	3,345	29,217	33,631
5000+	01.01.2024	31.07.2024	806	5,684	6,253
UKUPNO urađeno atesta i pušteno u rad			4,151	34,901	39,884
Proizvodnja kWh na 31.07.2024					48,109,713

As of December 31, 2023, we can consider the "3000+/500+" project completed, while the "5000+" project started on January 1, 2024 (although there are some deviations, since certain consumers from late 2023 belong to the "5000+" project, and some from early 2024 belong to the "3000+/500+" project, but this does not significantly alter the essence of the analysis, and the analysis is simpler and clearer). From the table above, we can see that solar power plants have been installed for 5,107 consumers, with a total capacity of 45,211 kW or 51,617 kWp (SPPs of 4,151 consumers with a total installed capacity of 34,901 kW or 39,884 kWp were attested and put into operation). By July 31, 2024, these solar plants had generated **48,109,713 kWh**. There is a difference between the installed panels and the performed attestations, i.e. the power plants commissioned. The reason is the delayed procurement of energy equipment (cabinets and cables) for SPPs.

We project an additional 10 MWp to be installed by the end of the year within the 5000+ project, with energy segment completed, which means that we will have up to 60 MWp of solar power plants capacity, excluding potential connections of up to 10MWp from SPP Željezara as well as 2,2MWp from SPP Vrtac. Solar power plants will generate by the end of the year additional **2,656,904kWh** based on the already completed **18,569,105kWh**, and based on the completion of the energy segment for the already installed panels and newly built ones. It means that total generation as of December 31, 2024, will amount to a minimum of **69,335,722kWh**, with financial revenue, applying the privileged producer prices, valued at **€7,834,936** (calculated by applying the price of 113€/MWh). This amount represents the pure profit of EPCG. If EPCG's revenues and the costs of EPCG-SOLAR-GRADNJA-ESG were considered together, in just two years the complete project has already returned everything invested. In the future, the already installed power plants will generate pure profit. Applying the concept for this production as applied to the concept for 'privileged producers', the revenue in the period 2025-2030 (a period of 6 years, when the ESG costs based on the operation of these power plants would be almost equal to zero and applying a price increase of 3% per year) would amount to **€57,984,388**. If this period were transposed to a period of 12 years (contracts such as those of privileged manufacturers) without installing a single new solar power plant after December 31, 2024, the revenue would amount to **€127,220,779**. It would be very interesting if someone presented us with any investment that has such a quick realization, this kind of quick return and that's already making profit which will be significantly higher in the future period. The following table shows the prices that privileged producers receive.

I accept the remarks, if any, that it may be problematic to apply the prices that the 'privileged producers' receive, but this model was applied due to a number of petty critics, not critics, who did not comment on the concept of 'privileged producers from RES' with a single critical word. If the monthly HUPX power exchange prices (Hungarian Electricity Exchange) were applied, the revenue from the realized production, as of December 31, 2024, would amount to **€7,978,295**, which is even slightly higher than the model for 'privileged producers'.

Povlašćeni	2022	2023	2024
Hidro	93.00	104.00	112.60
Vjetar	99.00	107.00	113.40
Solar	120.00	128.00	133.40
Prosjek	97.09	105.74	113.00

Once again, it is evident how damaging it is that EPCG did not build new renewable energy sources, but instead, this was done by the 'privileged consumers.'

Aproksimacija za period 2025-2030	2025	2026	2027	2028	2029	2030	UKUPNO
Cijena (€/MWh) (COTEE)	116.39	119.88	123.48	127.18	131.00	134.93	125.48
Proizvodnja Solari 3000+/500+ I 5000+(MWh)	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	462,114
Vrijednost proizvodnje(€)	8,964,241	9,233,169	9,510,164	9,795,469	10,089,333	10,392,013	57,984,388

Aproksimacija za period 2025-2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	UKUPNO
Cijena (€/MWh) (COTEE)	138.98	143.15	147.44	151.86	156.42	161.11	149.83
Proizvodnja Solari 3000+/500+ I 5000+(MWh)	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	77,019	462,114
Vrijednost proizvodnje(€)	10,703,773	11,024,886	11,355,633	11,696,302	12,047,191	12,408,607	69,236,391
UKUPNI PRIHOD							127,220,779

Apart from the significant benefits that EPCG will gain from these projects, a significant portion of the profit will also be received by the citizens and has already been received. Project participants, as of March 31, 2024 (the day of the annual calculation), have realized savings and earnings amounting to **€1.6888.831**, which averages to **€884.**

Anyone who looks at these numbers immediately will understand the nature of these projects. These projects have received more attention and approval outside of Montenegro than within Montenegro.

The positive effects of these projects are significant but we have to also highlight certain objective and subjective issues that have followed, and continue to follow the implementation of these projects. However, these issues in no way can diminish the benefits, which are a hundred times greater. Unfortunately, in our public discourse, certain problems, through remarks and comments, are being highlighted, or rather attempted to be highlighted, to the level of the strategic and essential. The biggest problem was the slowness in procurement of equipment and consumables. This issue was particularly evident from August 2023 to February 2024. Apart from its own weaknesses, the Public Procurement Law has significantly worsened this problem. The plans had anticipated the installation of 4,000 kWp of solar energy per month.

These issues have reflected on the insufficient utilization of the ESG company resources, leading to comments that there is an excess of employees in ESG. I responsibly state that if we want to meet the defined plans, ESG has to employ over 550 employees. Ad hoc criticisms of overemployment, while ignoring all the positive effects, in no way contribute to the successful realization of the project. It is inconsistent, when the project slows down for various reasons, to complain about surplus employees, which essentially represents a demand for their dismissal, while at the same time expressing opinions in the public that only employees are important. Every project has certain unforeseen costs, but they are negligible in relation to the profit that the project realizes.

The essence is to ensure a sufficient number of users, new areas, and necessary equipment to install as many new megawatts (MW) as possible. Recognizing the dynamic nature of such projects, it is impossible to predict everything during the paperwork phase of project preparation. In the upcoming period, within the 5000+ project, we expect significant participation of public institutions and state-owned enterprises, as their electricity consumption costs exceed 25 million euros.

Our business philosophy, "produce where you consume," is today dominant throughout the region and in Europe, and represents the future and the leader of the energy transition.

In addition to the 3000+/500+ and 5000+ projects, EPCG has also initiated the construction of the SPP Željezara, SPP Vrtac, and SPP Slano projects. It is certain that by the end of 2024, we will complete the installation of panels at the Vrtac dam (with structures installed for 1,574 kWp) and the Slano dam, as well as the 11,394 kWp at SPP Željezara (with panels installed for 3 SPPs with a capacity of 2,696 kWp each and structures for 1,900 kWp). With nearly 60,000 kWp from the 3000+/500+ and 5000+ projects, it is realistic to expect that by the end of the year we will be able to commission an additional 11,394 kWp from SPP Željezara. The results at the end of 2024 could be like those presented in the following table.

2024 godina	3000+/500+ (kWp)	5000+ (kWp)	SE Željezara (kWp)	SE Vrtac (kWp)	SE Slano (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela do 31.07.	34,378	14,543	2,696			51,617
Pušteno u rad SE 31.07	33,631	6,253				39,884
Montirano solarnih panela 01.08-31.12	0	10,000	8,698	2,284	2,000	22,982
Pušteno u rad SE 01.08-31.12	747	18,290	11,394	0	0	30,431
Montirano solarnih panela u 2024. godini	**34,378**	**24,543**	**11,394**	**2,284**	**2,000**	**74,599**
Pušteno u rad SE u 2024. godini	**34,378**	**24,543**	**11,394**	**0**	**0**	**70,315**

These are more than realistic expectations, considering that work on the Željezara project and the Vrtac dam is already well underway, and the Slano dam is almost identical to the Vrtac dam. For the Solari 5000+ project, we are considering a minimum projection of 2,000 kWp per month.

In 2025, we will continue with the 5000+ project, where we expect to install an additional 30.000 kWp. Furthermore, we expect installation of extra 20.000 kWp at Željezara, and completion of the connections for SPP Vrtac and SPP Slano.

2025 godina	5000+ (kWp)	SE Željezara (kWp)	SE Vrtac (kWp)	SE Slano (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela	30,457	20,000	0	0	50,457
Pušteno u rad SE	30,457	20,000	2,284	2,000	54,741

In addition to the already initiated projects, by the end of 2024 and in 2025 it is planned to start new ones, for which documentation is actively being prepared, such as: SPP Krupac - Dam, SPP Krupac - land, SPP Ozrinići, and SPP Kapino Polje.

2025 godina	SE Krupac-brana (kWp)	SE Krupac-zemlja (kWp)	SE Ozrinići (kWp)	SE Kapino polje (kWp)	UKUPNO (kWp)
Montirano solarnih panela	1,000	40,000	45,000	10,000	96,000
Pušteno u rad SE	1,000	0	45,000	10,000	56,000

This would mean that by the end of 2025, we would have 221,056 kWp of solar panels installed where 181,056 kWp would be commissioned.

Furthermore, the realization of larger solar power plants in certain business companies is expected, such as RUP (Coal mine – Pljevlja), Plantaže, Airports of Montenegro, Kotor-Lovćen Cable Car..., but we will not present them in these projections.

Maybe these plans seem too ambitious to someone, but they are adapted to all the perceived shortcomings that followed the implementation of preceding projects. EPCG and its subsidies have to show maximum commitment to the implementation of the mentioned projects, and do everything, as far as possible, to remedy decades of stagnation in RES development and wrong policy in the energy sector.

Once again, we will repeat the essence: it is natural to incur additional costs during the implementation of certain projects, but these are negligible compared to the profit and savings we have achieved and will continue to achieve.

EPCG has also adopted a policy to maximize the use of hydro-energy infrastructure for the installation of solar power plants. The compatibility of hydro and solar potential is exceptional from both an energy and meteorological perspective.

Simultaneously with the construction of renewable energy sources, EPCG has also launched the projects that will enable the electricity storage, reduce CO2 emissions and encourage the rational utilization of electricity, making facilities energy efficient.

Following these business postulates, we have defined 4 new projects:

1. Battery Energy Storage Systems – BESS
2. Electric vehicle chargers
3. Decarbonisation of transport
4. Improving energy efficiency through the PVC equipment manufacturing

Herein, we will particularly mention the significance of BESS that are vitally important for Montenegro's energy stability. Terms of reference has been defined and Public Invitation to Tender will be announced for development of Preliminary design and Feasibility study for installation of a 240 MWh BESS, at two locations within the area of Željezara, one in HPP Perućica and one in the area of the TPP Pljevlja. The Public invitation for the procurement of equipment and BESS installation will be announced after Preliminary design and Feasibility study developed. These procedures can be completed by the end of the year. BESS will follow the construction of SPPs and WPPs. In addition to storing their own production, these systems play a significant role in balancing as well as in trading of electricity. I would like to emphasize that in the summer months, the price of electricity in the daytime amounts to several tens of euros per MWh, while in the evening the price reaches several hundreds of euros. BESS is a great chance for EPCG and Montenegro to bridge the period of inactivity and lag in the field of energy in the fastest and most effective way.

Here, we will present an analysis focused on the electricity market, while reiterating that the primary purpose of BESS is not electricity trading but rather to make the energy system stable with the newly built renewable energy sources. The analysis will cover the period from January 1, 2021, to August 30, 2024.

Period	Prosječna dnevna **Min** cijena €/MWh	Prosječna dnevna **Max** cijena €/MWh	Razlika Max-Min(€/MWh)	Broj dana	Kapacitet BESS (MWh)	**Ostvaren profit(€)**
01.01.2021 - 30.08.2024	92.58	232.94	140.36	1,338	240	**45,071,282**

Considering only this element and the exceptional potential EPCG has for connecting BESS, it can be concluded that the return on this investment would be realized within a period of 5 to 8 years. The purchase of Željezara's assets gains even more significance through this project. We cannot but express regret that neither EPCG nor the State of Montenegro own the assets of KAP, as its energy infrastructure is even better than that of Željezara.

To further complete our analysis on BESS and their exceptional potential for efficient management of electricity generation and trading, we will also present a daily chart of electricity prices on the HUPX exchange (Hungarian Power Exchange) for the same period, as in the previous analysis (1.388 days).

Cijena	Doba dana	Broj dana	%
Min	H11 - H16	488	36.47
Min	H23 - H05	768	57.40
Max	H18 - H23	1062	79.37

Our hydro accumulations (Krupac, Slano and Piva) would gain even more importance with the construction of new RES and the installation of BESS. Water would be worth gold, and we could proudly say that we have an exceptional diversification of electricity sources.

GVOZD WIND POWER PLANT, HPP KOMARNICA, HPP KRUŠEVO

In addition to the mentioned projects, we will list a few other projects whose realization is more than certain. Primarily, we refer to Gvozd Wind Farm. Here, we will briefly outline (in italic style – readers who find the details overwhelming can skip this section) what is necessary to do in order to start the construction of the WF, to realise that the procedures are not simple, that a lot of time is necessary and that not everything depends on EPCG.

The project activities for the construction of Gvozd Wind Power Plant with the installed capacity of over 54 MW and projected annual production of approx. 150 GWh comprise the phased construction and commissioning of the following components:

1. A total of 8 wind turbines, with a capacity of 6.8 MW each, along with the construction of standard platforms for assembling the wind turbines and foundations for placing the turbine towers,
2. 33/110 kV Gvozd Substation at the project location,
3. 33/110 kV Krnovo Substation reconstruction,
4. Construction of the single- circuit 110 kV OHL between TS Gvozd - TS Krnovo, length 3,125 m,
5. Construction of the single – circuit 110 kV OHL between TS Gvozd - TS Nikšić, length 14,730 m,
6. 35/110 kV Nikšić Substation reconstruction.

I. SIGNING OF THE LOAN AGREEMENT WITH THE EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT (EBRD)

After the completion of negotiations and the process of due diligence analysis (an analysis that represents the process of thoroughly checking and analysing information before making an important business decision, such as the acquisition of a company, an investment or the conclusion of a contract) by the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) realized in 2022, and following the approval of the loan agreement by the EBRD Board in London, as well as by the Board of Directors and the General Shareholders' Assembly, EPCG and EBRD signed the aforementioned agreement for the financing of the Gvozd Wind Farm project on June 19, 2023. The loan agreement includes a grace period during the construction of the power plant, with the loan covering 100% of the investment value, up to **€82 million**, without requiring any financial contribution by EPCG.

II. PREPARATION OF TECHNICAL DOCUMENTATION, CONSTRUCTION PERMITS AND ECOLOGICAL APPROVAL OBTAINING

According to the abovementioned, the works execution is structured based on five construction permits that were obtained in phases in accordance with legal procedures, following the resolution of appropriate property and legal issues, all in line with technical documentation at the level of Preliminary Designs, which were agreed and revised. As of August 2024, the following construction permits have been obtained:

- Construction permit no. 1 –'Main construction permit'- Decision no. UPI 10- 333/23-540/8 dated July 24, 2023. WPP Gvozd – Wind turbines, platforms, underground 35 kV medium voltage and optical grid, Internal OHL 35 kV;
- Construction permit no. 2- Decision on construction approval UP/Io no. 07-361-92/1 dated February 2, 2023. Access roads – for the purposes of construction and commissioning of WPP Gvozd, transportation infrastructure will be built, specifically the reconstruction of existing roads and construction of new roads, aiming to connect individual wind turbines;
- Construction permit no. 3 – Decision number UPI 10-

333/23-1056/10 dated October 24. 2023. Reconstruction of the substation TS 33/110 kV Krnovo – Separation of 110 kV facilities from the existing TS 33/110 kV Krnovo and construction of a new 110 kV switchgear at Krnovo – Separation of 110 kV facilities from TS 33/110 kV (part of the facility currently owned by KGE), 110 kV switchgear Krnovo (part of the facility owned by CGES);

• Construction permit no. 5- Decision number UPI 10-333/23 -947/9 dated September 11,2023

Construction of Substation Gvozd TS 33/110 kV

During September 2024, and after already submitted Request for construction permit issuing regarding the complex engineering facility toward the Ministry of ecology, spatial planning and urbanism, the issuance of the remaining construction permit No. 4 is expected, after the procedural resolution of the remaining property-legal issues for the parcels owned by the State of Montenegro.

• Construction permit no. 4

Integration of WPP Gvozd into energy system of Montenegro – Reconstruction of Substation TS 35/110 kV Nikšić, OHL 110 kV Gvozd-Krnovo, OHL 110 kV Gvozd-Nikšić, reconstruction of OHL 110 kV Bileća-Nikšić.

The Environmental protection agency has issued ecological approval for the WPP Gvozd construction project in the relevant environmental impact assessment procedure.

III. IMPLEMENTATION OF TENDERING PROCEDURES AND SELECTION OF THE EQUIPMENT SUPPLIER AND CONTRACTOR

In accordance with the approved updated Procurement plan ((50427-Gvozg WF Procurement Plan) and instructions obtained by EBRD, the following Tender procedures have been conducted via the EBRD Client E-Procurement Portal (ECEPP) according to the valid rules and guidelines of European bank for reconstruction and development:

• Tender procedure 1 – Wind turbine generators – WTF (Procurement, delivery, installation and commissioning of WTGs and long-term maintenance) Bidders: Nordex Germany, Goldwind PRC, Envision PRC

• Tender procedure 2 – Civil works Balance of Plant – C-BoP (Civil works execution at the platforms and foundations of wind turbine generators, construction of access and internal roads)

• Tender procedure 3 – Electrical part Balance of Plant – E-BoP (Internal medium voltage network (OHL-s, cable and optical grid)

• Tender procedure 4 – Connection to the transmission grid (Construction of Substation TS 33/110kV "Gvozd", Reconstruction of Substation TS 33/110kV "Krnovo" and TS 35/110kV "Nikšić 1", Construction of OHL 110 kV TS Gvozd - TS Krnovo and OHL 110 kV TS Gvozd - TS Nikšić)

• Tender procedure 5 – Transformer 33/110kV, 80MVA (Procurement, delivery, installation and commissioning of 33/110kV, 80MVA transformer) – The referred procedure was finished and the Contract with the company COMEL DOO BEOGRAD valued at 1,250,000.00 € (excluding VAT) was signed on December 12, 2023 (number 10-00-57900).

• Tender procedure 6 – Implementation Consultant (Owner's Engineer)

All tender procedures for equipment suppliers and contractors are in the final evaluation phase, and the signing of the contracts is planned from September 2024 including the contract with the main Contractor for the purchase and installation of the wind turbines by the Company Nordex from Germany with which the final negotiations are underway.

When the WPP Gvozd begins electricity generation, it will meet the electricity consumption requirements of about 25,000 households, reducing greenhouse gases by 104 thousand tons, which is equivalent to the harmful gases emitted by 62,000 cars.

The project has experienced delays due to waiting for certain permits and approvals from relevant authorities. These delays have resulted in the loss of one construction season, which converts to a financial impact of **€15 million.** However, EPCG and its partner Ivikom were proactive, and it can be stated that, thanks to EPCG and Ivikom, the project did not experience any delays.

HPP Komarnica (172 MW of installed capacity, valued at **€260 million - €290 million**). In cooperation with Elektroprivreda Srbije (EPS) and designers of Energoprojekt and the Jaroslav Černi Institute, the technical part of the Preliminary design and Feasibility Study has been completed. The environmental impact assessment is currently under review by the Environmental Protection Agency, where the appeal has been filed by EPCG. Installed capacity of the power plant is 172 MW, with an expected generation of 213 GWh. EPCG has been granted a concession by the Government of Montenegro for this project. However, the project is pending, and there has been no progress compared to 2022. The Government needs to make decision on whether to continue with the project or abandon it. Maybe the development of BESS can help the final decision making.

If HPP Komarnica encounters a delay, HPP Kruševo becomes very relevant and attractive.

Following the completion of Feasibility Study for **HPP Kruševo** that is hydropower plant with a installed capacity of 82 MW and an expected annual production of 170 GWh, the design and execution of geological survey will follow. The total estimated value of the HPP Kruševo project is **€160million**. The HPP Kruševo project is included in both the draft National Energy and Climate Plan (NECP) and the Spatial Plan of Montenegro until 2040. It has also been proposed as a priority project to MEIR aimed at financing by WBIF/ European Commission's Growth Plan. EPCG has submitted a detailed overview of the necessary next steps to be taken to sign a construction contract in 2026. The Preliminary design for HPP Kruševo has been completed, and a hydrological station has been constructed. Continuous data collection from the station and control measurements are being conducted in accordance with the plan.

A proposal to modify the Nature Park was completed and send to the Municipality of Plužine on March 22, 2024. The Municipality of Plužine has passed the proposal on to the Environmental Protection Agency for further evaluation.

The final phase for preparing a tender for detailed geological research is underway aimed at developing a Preliminary design and Executing geological and other exploratory works, along with development of corresponding reports and studies. As part of the announced strategic partnership, a Memorandum of cooperation between EPCG and French state-owned energy company EDF is scheduled to be signed in September, with whose experts the possibility of building a reversible HPP will also be discussed.

EPCG is aware of the fact that stable energy sources have to be provided, and that only generation from RES is not enough. For these reasons, a Study for **Gas Power plants** was also developed (Study for development of Preliminary design for the construction of gas power plants in Bar, KAP, and Pljevlja). The Study has been developed by renowned company SSA from Switzerland.

BUSINESS PROCESSES AND DECISIONS VITALLY IMPORTANT FOR EPCG OPERATION

In addition to the electricity generation projects and processes discussed in the preceding chapters, there are other business activities that have a substantial impact on EPCG's operations. Some of these are within EPCG's sphere of influence, while others are external factors. EPCG has achieved excellent results in this period, particularly in business processes that are very important for the company. This primarily refers to:

1. Supplying customers with electricity
2. Electricity trading and management
3. Business relationship with KAP after the year 2021

FU Supply generated impressive results. Suffice it to say, that from April 1, 2021 through March 31, 2024 the number of regular payers increased by **55,156**, i.e. **51%** of regular payers as of March 31, 2021 increased to **60%** as of March 31, 2024. All the comments are unnecessary, figures and the chart shown below speak volumes.

Concerning **electricity trading**, I have to address the comments as of the end of August and the beginning of September 2022, when the overall deficit in electricity trading of **€ -58,141,919** was recorded at the end of September. At that time, we were announcing that this was not realistic, that the criticism was unfounded, and according to our projections, the result at the year's end should have been positive. The trading surplus of **€26,573,114** was recorded at year-end. This result could not have been more positive because it was not until the end of November that hydrology got better, in addition to lower prices at the power exchange. Today we have a different situation, the year 2022 was extreme in every way, prices at the power exchange exceeded even 800 €/MWh, especially during summer months when EPCG traditionally records the highest deficit due to a 30-year standstill in the development of generating capacities. This small digression was necessary to comprehend the importance of electricity trading and good management.

I will remind you that the citizens and business entities pay **43 €/MWh**, on average, for generated electricity. Also, we will present price movement on HUPX during last 8 years, so as to identify instability particularly noticeable within last 4 years:

Godina	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
€/MWh	50.36	50.94	50.31	38.99	113.86	271.66	106.82	85.54

When we took over the management of EPCG, electricity price amounted to **55,04 €/MWh** in March 2021, while in December of the same year it was **245,81 €/MWh**. As early as August 2022 the cost of electricity at the power exchange was **495,29 €/MWh**; however, there were certain days, as already announced, when this cost exceeded even **800 €/MWh**. These data were presented so as to deny those "experts" who know in advance when electricity should be purchased, when it should be sold, and they speak enough about the complexity of this work. Many elements have to be analysed, starting from those which are the fundamental ones - the present condition of our generating capacities, the condition and structure of the neighbouring generating capacities, utilization of transmission capacities, political and economic movements in the region to the identical global movements. It is impossible to predict prices and their movement on the power exchange as those who know to tell these prices are not employed in EPCG but somewhere else, and their salary is min. one hundred or one thousand times higher. What we are left with, is a maximally responsible attitude towards this process. Data which speaks volumes about our responsibility is the following - in 2023 and 2024, when we had the market somewhat stable, a clear profit in the amount of **€43.496.453** was generated by August of this year, inclusive, i.e. we had better trading prices compared to those at HUPX. Once we implement BESS, profits will be considerably higher.

BUSINESS RELATIONSHIP BETWEEN EPCG AND KAP AFTER THE YEAR 2021

It is also necessary to point out here certain business decisions which have had a significant impact onto operation and business processes of **EPCG**. One of these decisions was made at the end of 2021, based on which market-oriented business operations should have been established with **KAP** as of January 1, 2022.

We will show here what would be the amount of damage done to EPCG and Montenegro from January 1, 2022 until the present day, had the Board of Directors not decided to switch to the market-oriented business model.

Odlukom Odbora direktora EPCG, od 01.01.2022. godine prešlo se na tržišni način poslovanja sa						
Period 01.01.2022. 30.06.2024.	KAP potrošnja (MWh)	Cijena za KAP (€/MWh)	HUPEX (€/MWh)	Spriječen gubitak(€), zaključno sa 15.08.2024. godine	IZVOZ - UVOZ (MWh)	SA KAP-om IZVOZ - UVOZ (MWh)
2022	567.179	45,00	271,66	-128.556.792	165.277	-401.902
2023	567.179	45,00	106,82	-35.063.006	890.468	323.289
2024	354.487	45,00	85,79	-14.459.520	-75.021	-358.987
	Spriječen gubitak			-178.079.318	980.724	-437.600

We have to announce that the amount of **€ -178,079,318** is the minimum amount of a prevented loss, given that the calculation was made by the methodology using annual prices from HUPX, not monthly prices. It is generally known that prices in 2022, during summer months when EPCG's energy balance records a deficit, were significantly higher. This methodology was applied in order for no one to deny it on any grounds. It seems from this point of view that this decision was simple; however, many analyses and sleepless nights of the entire EPCG management preceded the adoption of this decision. **This decision saved EPCG and Montenegro's economy**. Had we done nothing but this, it would have been enough for one term of office.

This analysis should also consider some other factors that could significantly impact EPCG's future operations. These factors, which are largely beyond the EPCG's control, include:

1. CO2 credits
2. G – component

The costs that significantly burden EPCG's operations are the **CO2 emission taxes** incurred during the operation of the Thermal power plant. One of the damages stated previously relates to the payment in the amount of €16,940,025 for purchase of CO2 credits. Instead for this money to be paid by EPCG to the Eco- Fund of Montenegro (Eco Fund), which would direct it to the development of "green projects", as it is now the case, the Government headed by Duško Marković and the formerly Board of Directors of EPCG made it possible for KAP to get the surplus of free CO2 credits and sell them to EPCG, based on their illegal documents. KAP earned €16,940,025 at the cost of €0. The year 2004 serves as the reference base for calculation of free CO2 credits. According to generation output of 2004, KAP was awarded free CO2 credits, although generation output in 2018 and 2019 was several times smaller. The difference between generation in 2004 and 2019 resulted in the surplus of free CO2 credits to the benefit of KAP. It is this transaction that caused EPCG to file criminal charges against all the participants in this process. At present, this case is with the State Prosecutor's Office. This is a reminder of manipulations with CO2 credits, but we also want to highlight that harmful emissions have considerably hindered operation of EPCG.

Since 2020, EPCG has paid €30,036,350 for CO2 emissions, and by the end of the year, this amount will reach €40,027,480. It is important to note that as Montenegro moves closer to the EU, these costs will increase significantly. Currently, EPCG pays €20 per ton, while in the EU, this amount exceeds €60/t.

It is important to note that institutions have to continue the activities they have initiated to compensate for the negative effects of CO2 emissions with the positive effects of our forests, which are "producers of oxygen".

The cost that significantly burdens the operations of EPCG is the payment to the Montenegrin Electricity Transmission System (CGES) of the so-called G-component. G-fee is an additional fee paid by electricity generator to the transmission system operator for the transmission of electricity to customers. Nonetheless, the customers already pay for CGES' services through their electricity bills. No other power utility in the region pays this additional cost. It seems obvious that CGES' revenues were underestimated and its expenses respectively overestimated when the Energy Regulatory Agency was determining the regulatory allowed revenue for CGES. The very methodology for calculation of the regulatory allowed revenue is questionable. We must keep in mind that the activities carried out by CGES, provision of grid capacities for high voltage transmission (110 kV and upwards), is a regulated activity that cannot be extremely profitable.

Since 2014, the expenses on this account have reached, i.e. will, by the end of 2024, have reached astonishing -€111,888,177. This is a clear loss for EPCG and an obvious gain for CGES, less VAT.

In this part of the analysis, we must also remind you of the costs incurred by EPCG for purchasing electricity produced by so-called privileged producers, which also represents a burden that EPCG cannot influence. We have explained this relationship between EPCG and privileged producers in detail in a previous chapter and demonstrated that the damage amounts to hundreds of millions of euros. Unfortunately, this process of 'producing' damage continues.

PRVA BANKA CRNE GORE AD (PBCG)

Here we will also point out the relationship between EPCG, as one of the owners and Prva banka CG, which is burdened with various controversies. Since the arrival of the new management, no move has been made that would be detrimental to EPCG. To this date, we, as some of the owners, still do not know who the owners of the infamous custodian accounts are. Concerning the subordinated debt, which now amounts to €6,000,000, and the decision of the previous EPCG Board of Directors to postpone the repayment of the debt immediately before the arrival of the new management, it is clear that this was not in the interest of EPCG. The subordinated debt amounted to €10,000,000, and a part of that amount was set aside, completely without interest for EPCG, aimed at the purchase of Prva banka non–voting shares. The various capital increases by EPCG, the detailed process of EPCG privatization and loans are matters that should be investigated by the prosecution and the Central Bank of Montenegro (CBCG).

To outline,

Based on the Decision of the Board of Directors, EPCG converted funds deposited in Prva banka into subordinated loan on **March 10, 2010** (Contract no. 10-00-3432/1).

The Loan agreement in the amount of **€10 million** is granted under the following terms:

- Interest rate - 10% per annum
- Maturity period – minimum of 5 years from the loan disbursement date; Prepayment of the loan is permitted only if the loan is converted into share equity or repaid to creditors, subject to the prior approval of the Central bank of Montenegro i.e. provided that it doesn't impact the bank's capital adequacy ratio.
- The Bank doesn't provide any guarantee for the repayment of the loan.
- In the event of Bank's bankruptcy, the loan shall be repaid to the Company only after all other creditors have been paid.
- The loan can only be used to repay creditors just in the event of the bank's bankruptcy.

During **2011**, EPCG participated in the capital increase of PBCG which took place on April 19, 2011 when EPCG purchased an additional 37.748 of shares at a nominal value of 127.82€ per share. Total investment amounted to **€4,8 million**, of which **€3 million** was financed through the conversion of subordinated debt, while **€1,8 million** was paid in cash. As a result, EPCG's stake in PBCG increased to 24%.

Simultaneously, on **April 18, 2011,** the PBCG Board of Directors, at EPCG's request, decided to convert 23,471 shares valued at **€3 million** into preferred shares. The protocol with PBCG was signed on **April 19, 2011**, and approved at the PBCG Shareholders' Assembly on December 21, 2011.

Based on the approval of Board of Directors, EPCG withdrew **€1 million** of a subordinated loan. The Annex, signed on **May 17, 2012**, confirmed the withdrawal of this amount, bringing the subordinated debt to **€6 million** with an annual interest rate of 8.5%. This withdrawal was approved by the CBCG and the funds were deposited into the EPCG's account in May, 2012.

In **Annex IV**, dated **February 29, 2016**, the following terms were defined for the debt amount of **€6 million**:

- An interest rate of 7.50% starting from March 1, 2016, until February 28, 2018;
- An interest rate of 7.25% starting from March 1, 2018, until February 29, 2020;
- An interest rate of 6.28% starting from March 1, 2020, until April 1, 2024.

This Annex also defined the maturity date as April 1, 2024.

With **Annex V**, dated **November 27, 2019** the loan maturity date was extended to April 01, 2026 with an interest rate of 6.28%.

With **Annex VI** dated **March 15, 2021**, the maturity date was further extended to April 1, 2028 maintaining the interest rate of 6.28 %, and it is very interesting that the new Board of Directors was elected on March 16, 2021.

Out of a total of 410,168 common shares of PBCG, EPCG owns 81,035, representing 19.76%, and 23,471 non-voting preferred shares. This brings the total to 104,506 shares, or 24.10% of the total share equity of PBCG.

The basic question is, what was all this for EPCG? Why did it fight more for the interests of Prva banka CG than for itself? What does ownership in Prva banka mean to us? The answers are more than clear.

From the aforementioned, one thing is certain, and that is that the uncertainty regarding the relationship with Prva banka CG significantly burdens the operations of EPCG.

ŽELJEZARA

Business decision, one of many, which drew much public attention and which has continued to draw much of it is the **Decision on purchase of the assets of Željezara**. The former giant, which once had employed 7,000 people, is now on the verge of collapse. The state lost its assets measuring more than 1,000,000 m2, and more than 6,500 employees lost their jobs. We all witnessed dramatic events in Nikšić and Željezara. 229 employees were on the factory's rooftops, the factory's operation fully stopped. Over 200 employees got fired on August 31, 2022 and got registered with the employment office. As envisaged by the law, EPCG issued treasury shares in the same period in the amount of **€52,867,581**. The first issue of treasury shares took place in 2019, an alibi for the payment of the mentioned amount for shares to A2A Company when the ownership share had been taken, amounting to **€ -51,657,280**, when EPCG's income generated on this basis was **0 (ZERO) EUROS**. Aware of the fact that this issue as well would have been completed as the previous one, it was agreed with Montenegro's Government to transfer the amount of **€14,999,999** of treasury shares to EPCG, and that EPCG can utilize such funds exclusively to purchase the assets of Željezara. The purpose of purchasing the assets of Željezara was the subject of intense discussion and analysis. Regardless of social and sociological reasons, interests of EPCG were exclusively taken care of while making decision. Tosçelik company was willing to sell the entire assets for **€20,000,000**, less the amount Tosçelik was ready to accept for elimination of hazardous waste from the area of Željezara. Insisting on the increase in the price for removal of hazardous waste also meant increase in the cost of the total assets. Prior to the decision making EPCG hired the appraisers who appraised the entire assets, both movable and immovable, at **€52,461,469**.

31.12.2022	PROCJENA	
Vrsta imovine	Datum procjene	Vrijednost
Nekretnine	31.12.2022	31.901.336,82
Oprema	31.12.2022	20.560.132,88
UKUPNO		***52.461.469,70***

We also analysed the appraisal presented in the Report on the Value of Immovable Property dated **March 15, 2022**, produced by certified appraisers Nemanja Dragović and Ivan Bulatović for the needs of TOSÇELIK ALLOYED ENGINEERING D.O.O. STEEL Nikšić, where the estimated value of **immovable property** amounting to **€ 48,700,000**.

We will also present the appraisals produced in **2023 and 2024**, so as to complete this story about the assets value. This appraisal also includes certain stocks not included in the sale and purchase agreement; however, the agreement set out that all the items of assets not registered while purchasing and selling, those which are located at the factory area, were owned by EPCG.

31.12.2023	PROCJENA	
Vrsta imovine	Datum procjene	Vrijednost
Nekretnine	31.12.2023.	33.285.455,00
Oprema	31.12.2023.	21.069.687,12
Šrafovska roba	23.05.2024.	30.357,70
SKF, ležajevi, kućišta, hilzne	23.05.2024.	441.743,90
Timken ležajevi, fag ležajevi	23.05.2024.	343.097,80
GPZ ležajevi	23.05.2024.	729.986,70
Staro željezo(1.462,84t 340€/t)	31.12.2023	497.365,60
UKUPNO		***56.397.693,82***

Nothing less than these appraisals show the full feasibility of purchasing the assets of Željezara. However, these figures were not sufficient to make the final decision for EPCG to appropriate the additional €5,000,000 for purchase of the assets of Željezara. The decisive factor, however, to carry out this purchase was the existence of two substations, **110/35kV of 63MVA** each. The respective **60 MW** energy infrastructure makes it possible to connect new solar power plant based on relatively small investments, which would be constructed on rooftops and earth areas inside the factory area or in its immediate vicinity. By analysing similar projects WPP Krnovo and WPP Gvozd we can conclude that several million euros has to be appropriated only for the connection (construction of substations, power line, purchase of assets, ...). For example, **€15,699,994** (VAT not included) or **€18,996,992** (VAT included) will be appropriated by EPCG for **54.4 MW** WPP Gvozd – for the connection (substations, power lines). Furthermore, EPCG will pay to Ivicom, while purchasing its share in the project, the additional amount of €250,000 to €300,000 based on land purchase. There will be no such costs while constructing SPP Željezara, i.e. they will be negligible relative to the amounts presented so far. We have almost two identical or similar energy systems in Željezara, which is an ideal solution for connection of SPP and BESS. This was a determining factor for us to decide to purchase the assets of Željezara. We will further present other advantages of this transaction. Also, we will try to reply to some criticism which is partly justified, partly unjustified.

It is to mention here that the Government sold these assets to Tosçelik for **€15,100,000**; however, prior to this transaction, the amount of bank guarantees was paid out from the state treasury to Credit Suisse bank, for the previous owner of Željezara, in the amount of **€32,922,888** (as clarified in the report provided by the State Audit Institution of Montenegro).

While making decision on purchase of the assets we were aware of the fact that we also undertook to hire 200 employees. This was a package, the agreement reached by employees, Montenegro's Government and EPCG. Also, the Business Plan was prepared, which basically envisaged recruitment of employees to conduct construction of solar power plants, construction of substructures, PVC doors and windows, structures, secure the assets and equipment and potentially, but finally, commission the Forging Plant. The Agency for

Protection of Competition did not make any decision for a couple of months as to whether EPCG-Željezara-Nikšić could engage in metalworking, because such activities would be deemed prohibited state assistance. EPCG paid the founding capital in the amount of **€2,155,000** to EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ. We have to admit that the regular business communication with EPCG was lost as of the moment when the management structures of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ was appointed. The management of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ did not notify EPCG about important business activities, i.e. they informed EPCG about this once certain business activities were completed (employments, lease, labour and legal relations, ...). Although no Opinion on the possible steel processing was received from the Agency for Protection of Competition, the management, on their own, tried to start operation of the Forging Plant. The basic elements of the Business Plan were ignored. In August, the number of workers employed reached 400. The losses mounted up, the money got spent. The request of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ was discussed at the BoD session held in August 2022, by which requiring the payment of **€6,500,000** to be made so as to launch steel production and processing, i.e. to commission the Forging Plant and the Steel Mill. This request was elaborated very poorly and caused reasonable doubts about the ability of the present personnel to start this activity. Following heated discussion, which involved opinions about unconditional payment of money, what prevailed, however, was to wait for the Opinion of the Agency for the Protection of Competition supported by strong efforts made by EPCG management and BoD Chairman. Two 1.800kWp solar power plants were installed on rooftops at the beginning of May, which were not commissioned because the equipment in smaller substations was broken. The plant producing PVC doors and windows was commissioned; however, it ceased to operate due to lack of raw materials. The canteen was opened, but it ceased to operate as well. The warehouse of the company EPCG-SOLAR-GRADNJA was relocated to EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ. The Board of Directors of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ removed the CEO of the company in mid-October. The structures for 1.000kWp solar power plant were installed on the ground in mid-November. It wasn't until the beginning of 2024, when the new CEO of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ took the office that business processes started; however, the mentioned processes also slowed down due to various technical and administrative issues. This is primarily related to slow rate at which specifications for energy and metal part of works were defined, including rehabilitation of substations and the material for the construction of structures. Nevertheless, the structures for almost 2.000kWp solar potential on the Vrtac dam were installed during this period, and almost 2.500kWp were installed on the ground within the area of Željezara. **Unfortunately, EPCG had to hire more than 30 employees for this activity based on a service agreement, because EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ could not hire them from its own resources. This primarily includes production of concrete blocks for the installation of structures and welding of metal elements.** Installation of solar panels on 1.000kWp structures is completed. Construction of structures and maintenance of rooftops has continued intensively. EPCG-SOLAR-GRADNJA is expected to move to the previous Head Office of EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ in mid-October. The final negotiations led by 8B Capital from Switzerland are in progress, aimed at leasing the assets of Željezara so as to start steel production and processing. Monthly rent stands at €31,000, 150 employees will be taken over. This lease does not include the land outside the factory area or energy potential (construction of solar panels, batteries, wind turbines, ...).

The competition for development of the preliminary urban and architectural design was launched in cooperation with the municipality of Nikšić, related to the construction of the residential and commercial complex Sunčani grad (Sunny Town) outside the area of Željezara, owned by the Municipality and EPCG. 15 submissions were received, they were ranked and the exhibition was opened at Trg Slobode in Nikšić. The Sunny Town project is part of the Spatial Plan of Nikšić, the implementation of which would give a completely new dimension to the development of our town. The result of all the appraisals of the assets of Željezara implemented so far is **7 €/m²** for immovable property located outside the factory area. Today, **145,539m²** occupied by the area outside the factory area has become urban and building land, which costs **80€/m²**. This means that the value of assets increased by additional **€10,624,347**.

145.539 m2 van kruga postaje GG(Sunčani grad) **80€/m2**	11,643,120.00
Prethodna procjena **7€/m2**	1,018,773.00
Povećana vrijednost	***10,624,347.00***

In the chapter which discusses Željezara and its assets, it must be highlighted once again that EPCG will be dedicated to a great extent to the construction of large Battery Energy Storage Systems (BESS). Beside new sources of electricity generation, Željezara with its energy potential is an ideal location for the installation of BESS, the capacity of which could amount to several hundreds of MWh. I will not transpose this potential into the financial statement, although all the figures previously mentioned would be small compared to this potential.

Despite all the problems that EPCG-ŽELJEZARA-NIKŠIĆ has encountered, the Decision on assets purchase must not be challenged at all. On the contrary, these facts undeniably show that the Decision is good. We still cannot say that this Decision is a historical one. Panic reaction by some of the public, caused by certain operating problems, is insignificant compared to the mentioned facts, and it is actually not important. The culmination of this demagogy is reflected in an explicit attitude that purchase of the assets was wrong, followed by great concerns about the status of employees. This is a contradictory argument. Had Željezara not been purchased, employees would have probably still been on the rooftops of the building demanding their rights. It is more appropriate to say that the assets should not have been purchased and employees should not have been taken over, as this is not what EPCG should be interested in. However, what has to be taken into consideration is that EPCG cannot conduct its business policy without complying with the Government's attitude, with the value of assets being several times higher than the purchase value. In order to adopt good business decisions, it can be expected that some decisions will prove to be profitable immediately or shortly thereafter; one must have patience for time to tell. Željezara had encountered problems over the past 40 years, without any solutions. Our approach and our way of thinking may lead to the solution.

If we decide to sell now these assets of Željezara, we are convinced that all the costs incurred so far would be covered and we would have significant amount of money at our disposal; however, it is worth trying to valorise the entire potential of Željezara. The Forging Plant and the Steel Mill should be up and running, reinforcing mesh should again be produced, solar power plants and BESS should be constructed, construction of large shopping mall in the Sunny Town should start as well as the construction of apartments, and some other plants in Željezara should start operating. The option to sell is always open.

ELECTRICITY PRICES IN THE PAST PERIOD

The EPCG's policy of electricity pricing shall be discussed at the end of this analysis. Taking into account the public interest, this certainly represents the most important segment of EPCG's business operations. The citizens actually cares about this the most. We can make the following statement without any ado – t**here has been no increase in electricity prices in the past four years.**

GODINA	Prosječan račun	Prosječna zarada	Zarada/ Račun
2021	30,41	532,00	**17,49**
2022	30,70	727,00	**23,68**
2023	31,99	814,00	**25,44**
2024	32,97	838,00	**25,42**

The above table makes it all the more clear. We are certain that no other European country has such policy – the average electricity bill has not increased for four years while the salaries have grown by **57.52% (838/532)** in the same period. We believe that EPCG brought about an immeasurable contribution to the stabilization of the economic situation in the county without compromising the company's stability at the same time. On the contrary, a very strong investment cycle has been set in motion. The inflation would likely have been significantly higher had not EPCG chosen to keep a very responsible stance towards the citizens who are the actual owners of the company.

The quality explanation of the pricing policy calls for clarification of the electricity invoice structure. Further to calculation of the electricity consumed, the price whereof may be regulated by EPCG, the electricity bill contains elements that cannot be influenced by EPCG such as transmission and distribution system losses, RES fee, fixed charges and VAT. Although the items that cannot be influenced by EPCG may have increased, EPCG managed to cancel the increase out to the largest possible extent through its discount policy. We will present here a model of how the electricity bills would have looked like had we applied the electricity pricing model similar to that of pricing oil and oil derivatives, as we have been legally entitled to do since January 1, 2023. We multiplied the total consumption (kWh) with the electricity prices for the corresponding month which were present at the referential HUPX exchange. The mathematics is quite simple yet yields staggering results.

Kategorija	UKUPNO (kWh)	Energija za građane (€)	Energija Cijene HUPX(€)
2021	36.671.818	1.541.351	3.875.635
2022	137.421.368	6.503.285	36.241.910
2023	86.499.722	4.093.847	10.363.488
2024	31.567.348	1.498.210	2.552.541
Direktni	**292.160.256**	**13.636.693**	**53.033.574**
2021	1.336.222.345	57.375.244	151.444.953
2022	1.375.567.621	59.014.978	376.255.053
2023	1.462.271.336	62.629.572	158.056.077
2024	880.311.219	37.736.365	75.231.576
Domaćinstva	**5.054.372.521**	**216.756.159**	**760.987.659**
2021	1.037.060.460	46.927.562	119.769.624
2022	1.108.286.472	50.249.275	309.253.081
2023	1.144.838.458	51.907.041	122.044.593
2024	677.664.840	30.779.090	58.422.473
Ostala	**3.967.850.230**	**179.862.968**	**609.489.771**
UKUPNO	9.314.383.007	410.255.820	1.423.511.003
RAZLIKA			1.013.255.183

These numbers speak for themselves, one cannot argue with them. The total of **€410,255,820** was invoiced to the citizens on grounds of electricity consumption for the period of 43 months. Had the invoicing been done in line with prices from HUPX exchange, the citizens would have paid **€1,423,511.003** (in words: one billion four hundred twenty-three million five hundred eleven thousand and three euros) for electricity consumption alone. Should we aim for pure demagogy we might state that we saved **€1,013,255,183 (more than one billion euros)** in total to all the citizens, i.e. **€1,689** to each individual citizen (600,000 citizens) or **€5,066** to each family (of three). In order to implement such pricing policy in the past 43 months, EPCG reduced the bills by - **€24,596,666** through discounts, reduced its income by - **€20,634,697** through credit notes to CEDIS, spent additional **€26,113,444** for recapitalisation of CEDIS, i.e. **- €71,344,807** in total which will amount to **- €79,866,470** by the end of the year.

The concept of analysis may be argued but the electricity is a good designated for exchange just like oil or oil derivatives so this standpoint is completely acceptable. EPCG grounds its electricity trading (export, import) on price tendencies on referential exchanges and this fact must be taken into account in all the analyses.

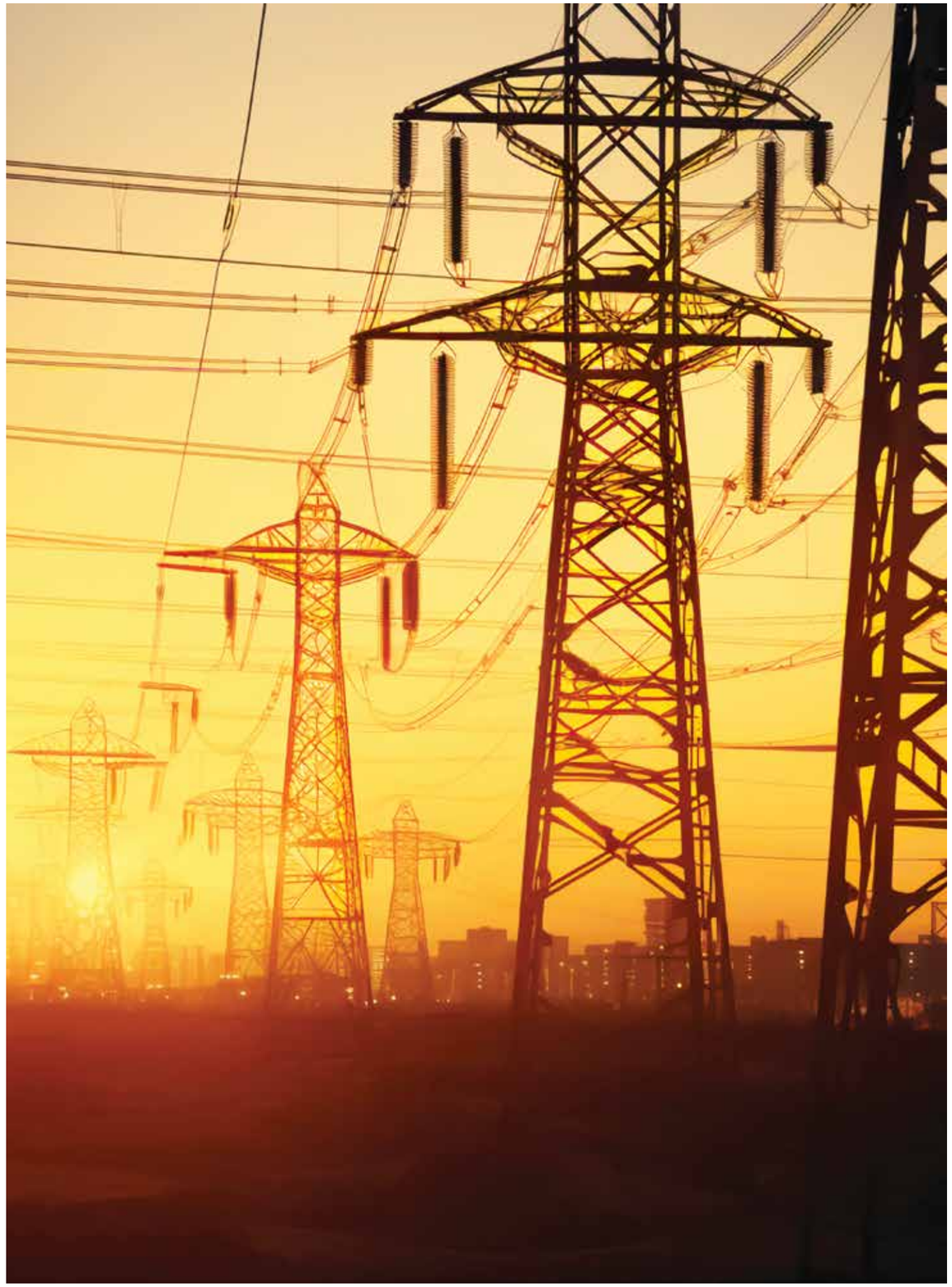

HOW TO PROCEED – OVERCOMING PROBLEMS WITH A VISION FOR DEVELOPMENT

Although the competent authorities have not been adopting development strategies timely (case in point is the fact that the currently applicable Energy Development Strategy dates back to 2014), EPCG attempted to mitigate almost incorrigible damage inflicted in the past 40 years of falling behind with policies and decisions enacted in the last 42 months and the company has managed to keep up with the energy transition. We may proudly say today that we keep the pace with the global trends in this area and we turned into regional leader of the energy transition.

Regardless of the clear vision of energy sector development, we encounter objective and subjective difficulties in implementation of certain projects which largely decelerate realization thereof.

Besides our own certain downfalls, the complicated legal proceedings represent the most important obstacle to project implementation. In the past several years, the Parliament of Montenegro has enabled accelerated implementation of certain projects with a set of adopted law amendments – small solar plants cannot be deemed auxiliary facilities, urban and technical development conditions are not required for plants with the capacity of up to 1000kW, etc. Disorganised public registers also constitute one of the issues that slow down the implementation of various projects. This primarily applies to the unspecified property-legal issues i.e. the non-defined ownership structure as well as slow transfer of ownership. The widely known issue with illegally constructed structures is slowing down the implementation of some projects. We would also like to point out the shortage of expert staff. The educational system obviously failed to keep up with the energy transition. We ought to highlight the slow administrative procedures in decision-making, consent providing, condition defining etc.

We would like to specifically accentuate the Public Procurement Law which largely prevents, i.e. hugely decelerates project implementation. This is not an excuse but rather a harsh reality. It is impossible to foresee all the details, including the procurement of equipment, during preparation of the engineering documents. The project implementation is a dynamic process and oftentimes demands procurement of additional equipment. For example, if a private company needs two days to procure equipment, it takes three months even longer for EPCG to complete the same endeavour. The intracompany procedures are quite complicated and they originate from the obligation of adhering to a number of laws. As a result, we usually see tension rising because of somewhat slower project implementation, allegations that the employees do not have enough work, that there is a surplus of employees, and supposed shortcomings are being sought for. It may rather be that the actual surplus was created in the past period in the administration sector of energy companies. The newly employed are mainly engaged in projects that add new value or they were taken to perform previously outsourced activities.

We must, yet again, emphasise the significant costs and important cash outflow that heavily burdens EPCG's operation, and over which the company has little control, including payment of energy produced by privileged producers, CO2 fees that, although being significant, are bound to skyrocket in the future, the so-called G-fee paid to CGES and mandatory allocation of funds earmarked for eco-retrofitting of TPP.

When analysing the above, it may be unequivocally concluded that it is very difficult for a state-owned company to handle investments and development because implementation of certain projects asks for a lot of effort and work. Seemingly, someone went to great lengths to render business operations of state-owned companies difficult to obvious advantage of the private sector.

These conclusions do not in any form mean that EPCG is unwilling to cooperate with other entities, either private or state-owned, all to the end of strong development of energy sector in Montenegro. As part of the business operations and implementation of energy related projects, Elektroprivreda Crne Gore continuously cooperates and promotes cooperation with the top tier international partners (international financial institutions, investors, renowned designing and consulting companies and equipment suppliers from the region, Europe and the world).

As far as it concerns the renewable energy sources and overall energy projects, we have an ongoing cooperation with the most prominent international financing institutions such as the European Bank for Reconstruction and Development – EBRD (for projects of WF Gvozd, FSP Slano, SP Krupac), the German Development Bank – KfW (projects for reconstruction and modernization of HPP Piva and HPP Perućica, the project of installation of Unit 8 in HPP Perućica) and the World Bank Group for the Project of the Maljevac landfill reclamation.

The cooperation with the following international companies who expressed their interest in investments in and development of energy-related project in Montenegro is envisaged through the corresponding Memorandums of understanding: UGT Renewables (USA) and Hyundai Engineering (South Korea) – development of solar plants and energy storage systems; Electricite de France (EDF) – strategic cooperation in the area of hydro-energy; Respect Energy (Poland) – cooperation in the development of off-shore wind plants and facilities for production of green ammonia and hydrogen; Power China (PR China) – cooperation in the area of renewable energy; NTE (Norway) – cooperation in the domain of hydro-energy; Akuo Energy and Qair International (France) – development of PV plants and battery systems.

In order to use Montenegro's energy potential to the largest extent possible and to compensate for idleness and stagnation ever so present in the past 40 years, to turn energy sector into a backbone of the economic development, we need to have a clear development vision and to establish full cohesion of all institutions, starting from the Parliament of Montenegro, the Government, the local self-governments and energy companies.

Time is of the essence. This certainly requires strategic planning and maximum use of energy potential. The projects which refer to construction of hydro and gas-fired plants ask for a substantial time and Montenegro has no time to waste because the consequences may be catastrophic. We ought to be aware of the fact that as we approach the EU the cost of electricity obtained from coal will soar due to various taxes. The price has already risen to more than 60€/MWh. The issue of bankability of such generation is bound to emerge. Consequently, we must use the existing energy infrastructure to the maximum and connect as many solar plants, wind farms and battery systems as possible to it. Each 1MW of installed RES capacity calls for installation of at least 1MWh of BESS. This might as well be the only chance to relatively quickly stabilize energy system and cancel out the decades-long lag.

Regardless of all the obstacles and challenges we face, EPCG nowadays nurtures a clear vision of development by following the above stated principles through projects whose implementation has already commenced or shall quite certainly happen soon:

1. Continued construction of solar plants in line with the "produce where you consume" principle: 3.000+/500+, 5.000+, 10.000+
2. Intensified construction of large scale solar plants by use of hydro-energy infrastructure to connect them: SP Željezara, SP Ozrinići, SP Krupac, SP Kapino Polje, SP Vrtac Dam, SP Slano Dam, SP Krupac Dam, SP RUP (Coal mine –Pljevlja),....;
3. Urgently set in motion installation of large scale BESS through usage of already constructed electricity infrastructure for their connection to the grid (Željezara, HPP Perućica, TPP Pljevlja,.....);
4. Accelerated construction of WF Gvozd I (54MW) alongside simultaneous construction of WF Gvozd II (30MW);
5. Accelerated project related to more efficient valorisation of waters in the Field of Nikšić by connecting the lakes of Krupac and Slano and flood diversion from the Zeta River to Krupac to ultimately increase generation of HPP Perućica and make currently almost certain installation of Unit 8 (58MW) even more profitable.

All of these projects may be implemented in the following 3 years, some of them during 2024 and 2025, others in 2026 and 2027. **The implementation of these projects is an imperative** and stands as a chance that cannot be missed. Otherwise, we cannot foresee the consequences.

Furthermore, the projects whose implementation is quite important for the stability of the energy system, but requires a long-term engagement, are either already launched or are about to be launched.

1. To continue with already started implementation of the HPP Kruševo Project
2. To set in motion the Project of development of HPP Komarnica which has been in a standstill for a longer period now;
3. To intensify activities in preparation of documents tied to potential development of the gas-fired plants;
4. To contemplate development of cascade plants without endangering the riverbed of the Morača River;
5. Floating solar plants over the Slano Lake and the Piva Lake.

In the period to come, EPCG will strive to set-up a more responsible management with all the managers and employees having clearly defined goals the implementation whereof will be their full responsibility. We shall remain fully open to employment of young and educated staff as well as for all the ideas and suggestions that may contribute to the development of energy sector in our country.

Dear citizens,

I hope that in the preceding text, on behalf of EPCG, I gave answers to the most important questions and clearly indicated all the problems that our company faced and is facing. You can also notice that we have launched a large number of projects, from which both citizens and EPCG are already benefiting significantly. Energy development is a great opportunity for the development of Montenegro and we must not miss it. EPCG will make a maximum contribution to take advantage of this opportunity.

epcg

Montenegrin Electric Enterprise
AD Niksic